

LA TRANSICIÓ POLÍTICA

IMATGES DE CASTELLDEFELS

Lluís Jorcano
Grup de Recerques Històriques de Castelldefels

1

UN TRIBÚ PER A CASTELLDEFELS

Jesús Sánchez Pajares

-dirigent veïnal, sindicalista i polític-
parla de la seva vida pública

Primera edició: 2007
©2007, per aquesta edició: Ajuntament de Castelldefels
©2007, Lluís Jorcano
Grup de Recerques Històriques de Castelldefels
Text: Lluís Jorcano
Documentació: Grup de treball del GREHIC
ISBN: 84- -2007
Dipòsit legal: B- -2007
Fotomecànica: dxxxx
Impressió: dxxxxxx

ÍNDEX

LA IDEA...	pàg. 3
PRIMERS ANYS A ANDALUSIA, 1940-62	4
El rellotge del capatàs	5
La resistència d'un pare	7
L'ARRIBADA A CASTELLDEFELS. VISTA ALEGRE	
I LA ROCALLA, 1962-72	8
El futur és a la Rocalla	9
L'aprenentatge de la solidaritat	10
Un poble dintre d'un poble	10
ROCA. EL DIRIGENT SINDICAL, 1972-77	14
Uns guants perillosos	14
Delegat del Vertical	16
Un <i>lanzao</i> a Nuevos Ministerios	17
Els tricornis i Déu	20
EL DIRIGENT VEÏNAL. CAP ALS AJUNTAMENTS	
DEMOCRÀTICS, 1976-79	27
De la <i>botica</i> a l'associació de veïns	28
Setge a la porqueria	30
La transició, en mans del poble	34
LA MILITÀNCIA POLÍTICA. EDIL DE CASTELLDEFELS	
1979-91	38
Andalusisme polític, no gràcies	39
La suor dels pollastres a l'ast	41
23-F.: tremolen els fitxats	42
Què fas, Felipe, amb els treballadors?	43
Amarga vaga del comiat	46
El tribú i l'Honorable	47
Edil de Castelldefels	49
RETORN AL MOVIMENT VEÏNAL, 1991-...	55
Com un peix a l'aigua	56
La barriada global	57
Una contribució a la <i>utopia</i>	61
El desengany d'un jubilat	63
FINAL	63
LES CONSULTES	67

LA IDEA

Vaig *descobrir* Jesús Sánchez Pajares a finals de juny del 1984, arran d'una manifestació per demanar un nou col·legi de primària, el Margalló, aprofitant la visita a Castelldefels del president de la Generalitat, Jordi Pujol, que venia a posar la primera pedra de l'ambulatori al solar existent al costat de la plaça Joan XXIII.

Potser en l'any i escaig que feia que treballava a Ràdio Castelldefels com a periodista en les tasques informatives, havia vist en alguna ocasió Pajares o hi havia parlat. No ho recordo. Però conèixer-lo de debò, tal com és, un conductor, un dirigent de masses, el vaig conèixer aquell matí d'incipient estiu, quan participava, com a president de l'Associació de Veïns de Vista Alegre, en la manifestació de les mares i pares d'alumnes del Margalló i de la Coordinadora que aplegava les AMPA de la resta d'escoles de la ciutat.

El vaig conèixer com a representant de la petita comissió que es va triar sobre el terreny, al costat del president de la Coordinadora d'AMPA Vivencio Lenguas. Ambdós, i no recordo si algú més, es van acostar al centre dels terrenys destinats a l'ambulatori, cridats pel mateix Jordi Pujol, encuriolit per la cridòria i les pancartes de la *maní*, que no es referien precisament a l'objecte de la seva visita. Al costat seu, juntament amb altres

autoritats, hi havia, com era preceptiu, l'alcalde de Castelldefels Agustín Marina, que, davant l'evidència dels fets, s'oferí com a mitjancer de la imprevista trobada.

I quina trobada! De participant i representant, Pajares s'elevà sobre tots els presents i esdevingué el tribú de la plebs dels antics romans, que exposa, protesta, exigeix i, finalment, emplaça ni més ni menys que la primera magistratura de l'Estat, en aquest cas la primera autoritat de Catalunya, el president Jordi Pujol en el compliment de les seves responsabilitats. El Molt Honorable aguantà el vendaval—vent del poble, demagògia ben entesa, com la dels clàssics—també amb el mestratge d'un conductor de masses, de ben diferent extracció, i encara que, com va reconèixer, no venia preparat per al tema d'educació, sinó per al de sanitat, es lliurà al combat dialèctic amb la seva proverbial *campechania* i, com a bon jugador de *fair play*, acceptà el compromís d'una ràpida solució a l'exigència popular.

Jordi Pujol s'apuntà en un paperet el nom de Jesús Sánchez Pajares, però segur que no calia: se'n recordaria per sempre més, i així ho demostrà quan, en ocasions posteriors, passat el temps, tornà a Castelldefels per a altres inauguracions.

Va ser una trobada memorable, i la fascinació de l'autor d'aquestes línies per aquest autèntic tribú de la plebs de l'època contemporània, immediata. I des de llavors,

Inmediatament després de la secessió de la plebs al Mont Sacre, quan li fou permès elegir els seus propis magistrats, aparegueren els famosos tribuns, que tenien dret de veto contra qualsevol llei o ordenança considerada lesiva als interessos proletaris.

Indro Montanelli
Història de Roma

Como todo creador, Camacho, a partir de una mirada, adquiere un punto de vista moral, y toda su vida será un trabajador que considera que el mundo no está bien hecho, es decir, que no está hecho a medida de los más débiles.

Manuel Vázquez Montalbán
Prólogo a *Confieso que he luchado*,
Memorias de Marcelino Camacho

Yo representaba a los trabajadores que sin agresividad, sin odio, reclamábamos una petición justa.

Marcelino Camacho
Confieso que he luchado

al llarg dels més de vint anys transcorreguts, el vaig seguir amb cura i interès al pas dels esdeveniments d'un poble que creixia espectacularment i que es feia com a ciutat. I, davant meu, s'anà descabdellant tota una revelació de l'home de l'associacionisme veïnal, del polític, fonamentat en una sòlida base de compromís amb el moviment obrer, com a obrer que era, que es resumia en una única lluita global: la lluita contra la dictadura franquista i per la democràcia.

Les línies que segueixen són un intent, acariciat des de fa temps, d'encaixar aquestes peces de la densa vida pública de Jesús Sánchez Pajares en un exercici de la memòria de la nostra història més recent d'aquest home físicament petit d'estatura, però de gran alçada moral, d'aquest home d'al·luvió de les terres del sud que, com altres aportacions d'arreu d'Espanya i del món, ha forjat el gresol de cultures d'un indret perdut i ben trobat de la Mediterrània, que anomenem Castelldefels.

Memòria que Pajares va deixar anar amb infinita paciència i que l'autor enregistrà durant més de dotze hores repartides en les setmanes finals del 2004 i les primeres del 2005, al despatx de l'encimbellat local de l'Associació de Veïns de Vista Alegre, al carrer de Corts de Càdis, des d'on per una finestra s'albiren, a la mateixa altura, els murs foscos d'un castell que no hauria imaginat mai que un dia molt llunyà li creixeria un poblat als

peus del seu turó, i, a l'horitzó, més enllà de la plana, la cinta blava del mar (aquest, i els pins que coronen el turó, figuren en l'anagrama de l'associació).

Li agraeixo la confiança, a Pajares, i espero que en les pàgines que segueixen s'hi reconegui i s'hi vegi reflectit encara que sigui un xic —no del tot, perquè no s'hi poden transcriure ni el *gracejo* ni la passió que Jesús Sánchez Pajares posa en el seu discurs i que fa les delícies de qui l'escolta. Això voldrà dir que tant d'esforç no ha estat en va.

PRIMERS ANYS A ANDALUSIA. 1940-1962

L'any 1940 és l'any I de la Victòria per les armes del Generalíssim Francisco Franco sobre la II República democràticament elegida. És l'any I de la Dictadura franquista, de la repressió, el racionament, la censura i l'exili de milers d'espanyols. 1940 és l'any de la fam i la misèria al camp d'Andalusia, del triomf absolut de la reacció del propietari i el retorn a la submissió del treballador. L'any dels desastres de la guerra a la comarca de Guadix, on feia temps que el desenvolupament productiu i social havien fracassat.

Jesús Sánchez Pajares va néixer l'11 de gener del 1940 en una de les poblacions d'aquesta comarca del nord-est de Granada: Benalúa de Guadix, d'uns tres mil habitants. Era el segon de cinc fills de Jesús i Ángeles, camperols arrendataris de terres de regadiu. L'avi matern n'havia estat propietari, però durant la Guerra Civil se les van haver de vendre.

El juliol del 1936 aquesta zona restà sota control de la República i Jesús pare se'n va anar a combatre a Jaén. No era militant de cap organització política o sindical, però sí simpatitzant dels drets dels treballadors, com un camperol més que era. Al final de la guerra, Jesús pare acabà a la presó i als camps de concentració franquistes, dels quals va sortir tres anys després.

Jesús fill va anar a escola dels sis anys fins

als vuit: el mestre era, a més, el secretari del sindicat agrícola. *Ave maría* al matí i *arriba Espanya i Cara al Sol* en sortir.

Hi va continuar anant a les nits, a raó d'una pesseta diària. Si no pagava, l'alumne deixava automàticament de ser-ho. Un gran sacrifici per als pares, perquè els salaris eren de deu o dotze pessetes i un pa valia cinc pessetes.

La família Sánchez Pajares no va passar fam, perquè la farina es guardava d'un any per a l'altre i la mama Àngeles la pastava en un forn i feia pa per a una setmana. Aquest pa es conservava perfectament gràcies a l'ambient fresc de les coves, habitacles que proliferen a la comarca de Guadix. I, juntament amb el pa, els cigrons o les patates.

De nits, a escola, i la resta de la jornada la invertia el petit Pajares a ajudar els seus pares al camp i a tenir cura del bestiar que també els servia d'aliment. Als dotze anys es convertí en jornal·ler.

L'ambient era llavors de repressió: tothom sabia que tal o tal altre havia acabat a la presó per alguna incidència de la guerra. Robaven als camps de faves per poder donar les closques als fills per menjar i, si el vigilant els sorprenia, ho *chivaba* al cacic i aquest, a la guàrdia civil, que s'encarregava d'atonyinar el desgraciat. Ai, aquells continus registres de la *fiscalia* per trobar el blat que els camperols sostreïen a la quota obligatòria i amagaven per subsistir, ja que amb el que els quedava no en tenien prou. Els escorcolls a

les cases eren exhaustius i, si descobrien la *sisà*, els càstigs eren brutals: presó, pallisses, i, fins i tot, afusellaments.

No va faltar feina a la família Sánchez Pajares. Al retorn del camp de concentració, Jesús pare, un home molt treballador, després d'enllestir la feina de casa s'oferia als cacics, que el contractaven i així es treia un sobresou, que podia arribar fins a les vint pessetes de jornal.

Només treballar i gens de política, els aires de la qual sols provenien dels maquis d'allà els turons, els homes de la resistència que baixaven als *cortijos* a la recerca de pa i queviures. I la ràdio de segona mà, que Jesús pare comprà per vint pessetes a un treballador de la fàbrica de sucre del poble. El so era molt dolent, però suficient per escoltar Ràdio Pirenaica i identificar les veus de la Passionària o de Santiago Carrillo... I quan Franco anava a Andalusia i la gent del poble se n'assabentava per la ràdio o pel diari *Ideal*, ja se sabia el que seguiria: l'agafada dels *fichados* per la policia tres dies abans que el Generalísimo passés per Guadix. El pare de Pajares va tenir la sort de no ser un d'aquests *privilegiats*.

Mai no faltava feina. Per al pare i els fills. Així, *Jesusillo*, com li deien, treballava per a la casa i a fora, sempre disposat a les feines de la sega, la trilla, la recollida d'olives o de remolatxa. Uns diners extres que, un cop assegurat el plat a taula, els permetien com-

prar sabates i vestits. I, a la nit, les seves dues hores d'escola, de dilluns a dissabte.

Diversions? La jornada de treball deixava poques esclertes i ganes per formar part de la banda de tambors i trompetes de les processons o de la festa del poble, o el ball que s'organitzava en els batejos amb el permís governatiu corresponent, permís que s'havia de recollir a la caserna de la Guàrdia Civil, on s'havia de dir que hi anaven els músics de corda de deu a dotze de la nit. Entre ball i ball, els convidats podien veure per la porta la parella del tricorni que s'acostava per controlar la gatzara...

Un altre gran divertiment per a la quitxalla era anar a Guadix a rebre el Caudillo, amb les banderetes, quan venia d'Almeria cap a Granada. Era fantàstic, perquè aquell dia era decretat festiu i els nens no anaven a escola.

EL RELLOTGE DEL CAPATÀS

Va ser la primera rebel·lia de Jesús Sánchez Pajares. Tenia dotze anys i va ser acomiadat del *cortijo* on treballava en la recollida de l'oliva. El capatàs els *robaba* a ell i a la colla mitja hora del jornal, i això no estava disposat a tolerar-ho.

Va ser a Benalúa mateix, al costat de l'estació del ferrocarril. *Jesusillo* decidí aquell matí endur-se'n un rellotge despertador de dues campanes dins de la *fiambrera*. L'horari era de vuit del matí a cinc de la tarda,

controlat estrictament pel capatàs. A les cinc coincidí que passava el tren correu i els jornalers, en sentir el xiulet de la locomotora, entenien que era l'hora de plegar, confiats que el rellotge de polsera del capatàs, ja que ells no en duïen, marcava simultàniament el final. Succeïa que el tren acostumava a arribar amb retards de fins i tot mitja hora i, per tant, la jornada no acabava a les cinc, sinó més tard. Una sucosa plusvàlua que l'espavilat capatàs aconseguia alegrement sense que ningú piulés.

Fins que *Jesusillo* va dir prou. Fins que sentí que allò passava de mida i que el dret emergia sobre el deure, i s'hi enfrontà. Posà el seu despertador a les cinc en punt i, quan les manetes accionaren el timbre, tots es miraren astorats, i el capatàs va saltar empipat.

—Eh, que son las cinco y el correo todavía no ha pasado!—cridà el petit Pajares fent gest d'acabar la feina.

—iEl correo vendrá cuando tenga que venir!—intentà imposar-se el capataç

El petit Pajares agafà la seva cistella i es girà d'esquena. El capatàs, sufocat, l'amenaçà, mentre la colla romania expectant:

—iVaya, que tú mañana vas a venir!

—Eso ya lo sé—respongué el noi amb to d'una dignitat recentment descoberta.

Era clar que *Jesusillo* estava acomiadat i que no cobraria les sis pessetes de jornal, però el més important és que confirmava i

Amb un grup d'amics a Benalúa de Guadix. Pajares és el segon per la dreta

salvaguardava la seva precoç consciència de justícia social. I l'exemple que suposà:

—Si el chiquillo se va, ¿por qué no nosotros?, ¿y si el correo viene a las seis?—es preguntaven els companys de la colla.

A Jesús pare li explicaren el que havia fet el seu fill. El cridà i li va clavar una esbroncada monumental:

—¿Crees que vas a tener trabajo así? ¿qué más da media hora o tres cuartos?

Jesús pare, tota una vida acostumat a treballar de sol a sol, no entenia de límits d'horaris, ni què era allò de les vuit hores, una conquesta del moviment obrer. Estava cabrejat amb el seu fill, però no el castigaria enviant-lo a la plaça com a carn de *manijero*,

ell, treballador de mena, sempre podria disposar de dues o tres feines com a recanvi per a aquest xicot que se li escapava de les mans.

LA RESISTÈNCIA D'UN PARE

L'any 1961, amb 21 anys, Pajares va a la *mili*, a la plaça nord-africana de Melilla, i, sense saber-ho, s'embarcarà en una aventura que li canviarà radicalment la vida.

A la caserna de Melilla s'integra a la segona companyia de *Regulares*, on és destinat a una granja de porcs i rucs, i també s'encarrega del transport de les metralladores. El contacte amb el món militar li proporciona una certesa: que aquell ambient no és el seu i, com la gran majoria dels reclutes, només pensa en el compte enrere dels setze mesos per tornar a casa.

Un avanç del que seria el seu futur li va proporcionar una anècdota, aquestes situacions patètiques que abundaven al servei militar, amanides per les circumstàncies polítiques del moment: un soldat va acudir al sergent perquè no entenia la *jerga* en què parlaven un grup de companys. El sergent acudí i els preguntà què cony garlaven: eren catalans, que s'expressaven en la seva llengua. El sergent els ordenà que callessin i els envià directament al calabós, on van estar tancats cinc dies...

Pajares havia sentit parlar a aquell gruper

diferent. S'estava preparant el tomb que canviaria la seva vida. I decidí va ser quan un tal Luengo, de Lleida, li va parlar de feina i de Catalunya. Resultava que l'amic era contractista d'obres.

—Pues yo tengo una hermana que vive en Can Roca, en Castelldefels—digué Pajares, que ara s'adonava de la importància d'aquest detall.

—¿En Can Roca?—reaccionà Luengo amb sorpresa—, isi yo vivo en las minas, en una masía!

Seguí un silenci que el lleidetà no va trigar a trencar amb el que considerava poc menys que una obvietat:

—Óyeme bien: cuando te licencies te vienes a Castelldefels. ¿No tienes allí a tu hermana?, pues ya tienes *mestressa*. Tú no te preocupes, yo y mi hermano somos constructores y no te faltará la faena.

—Pero yo no sé de albañil, soy del campo...

—No te preocupes, hombre, empiezas de *manobre* y yo te enseño. Hay mucha construcción y mucho trabajo, es el futuro de Cataluña. Tú seguro que no eres torpe y aprenderás pronto de *paleta*.

Carmen, la germana gran de Pajares, en efecte, ja havia emigrat a Catalunya amb el seu marit. Ell hi mantenia correspondència i la germana li dibuixava un panorama més que prometedora pel que fa a les possibilitats de trobar feina. Ella l'animava a venir, quan acabés

el servei militar, i li assegurava que no tindria cap problema per ocupar-se de *manobre*, de jardiner, del que fos...

La temptació d'anar-hi era irresistible, perquè la comparació entre una situació al camp, pobre i deprimida, i una altra, a la ciutat desenvolupada i en creixement, no tenia color. D'una banda, el fruit del treball esgotador perquè al final el propietari oció se n'emportés la meitat; de l'altra, com deia la germana en les seves cartes, un lloc de treball estable, de feina diària per poder menjar cada dia.

Pajares ja havia pres una determinació: s'obriria a la invitació d'en Luengo i seguiria les passes de la seva germana. L'endemà de la llicència, el nostre home sabia que tenia feina assegurada a Catalunya. Els pares, però, no ho entenien així.

—Sólo os interesa la industria y abandonáis la agricultura, cuando lo que comemos sale de aquí. Siempre ha sido así, desde los tiempos de mi padre, y de mi abuelo. Nunca, nunca nos ha faltado el sustento aquí.

Jesús pare, molt enrabiat, i dolgut pel que interpretava com un acte de desagraïment per part del fill, ensenyava així les cartes de total oposició a l'opció de *Jesusillo*. Era debades, perquè aquest se sentia fort i determinat: sabia el que volia i ho posaria en pràctica:

—Pero yo no sólo quiero trabajar para comer, padre, no puedo estar con un pantalón

de pana y unas abarcas todo el verano, y zapatillas para la fiesta del pueblo...

El pare, encès de ràbia, negava amb el cap sense mirar el seu fill. No ho entenia ni ho entendria mai, eren dos mons oposats, que dolorosament se separaven en aquell instant.

—Yo pruebo en Cataluña, padre—insistia Pajares, conciliador, intentant treure ferro a la previsible ruptura—, y si la cosa va mal, vuelvo, y usted me espera...

No hi havia res a fer. La nit abans de la partida, nova esbrincada.

—¡No hay dinero, no hay dinero en casa, ya lo sabes!—esgrimí com a últim argument Jesús pare.

—¡Pues me voy sin billete!—cridà el fill, més determinat com més s'hi oposava el pare.

—¡Que te cogerá la guardia civil, hijo mío!—trencà la mare Ángeles l'amarg silenci que havia guardat fins aleshores, mera espectadora de l'enfrontament dels seus homes.

I Pajares hauria agafat el tren sense bitllet, si la mare, com totes les mares, no hagués posat en la mà del fill les tres-centes pessetes del bitllet, més dues-centes per a butxaca. En efecte, no eren diners de la casa, sinó un préstec del padrí, que, com a propietari d'una finca, tenia *posibles*. Cinc-centes pessetes en total, que no gaire temps després, una setmana, Pajares retornaria religiosament.

La suerte estaba echada. El nostre Pajares agafava el seu *petate* i es dirigia resolt a l'estació de Benalúa... acompanyat de la

mare, però no del pare, perdedor de la partida i tossut i rancuniós fins al final.

La decisió de Pajares no era, tanmateix, una decisió excepcional. Tot el contrari: normal i repetida, perquè era l'època de les grans migracions, de l'emigració del camp andalús a les ciutats del nord: de Madrid, del País Basc, de Catalunya. A Andalusia, a la comarca de Guadix, li havia tocat en els primers anys seixanta el paper de proveïdora de mà d'obra a Europa i a les regions de desenvolupament d'Espanya. Les unes, destinades a la marginalitat i la subsistència; les altres, a devenir grans mercats de producció i consum, a l'ombra de la recuperació després de la Guerra Civil espanyola i la Segona Guerra Mundial.

Hom pot parlar d'emigració massiva i de sagnia demogràfica de les regions que la patien. Les xifres canten. En el període de 1951 a 1965, cenyits a la comarca de Guadix, poblacions com Dehesas de Guadix, Huélago, Gor i la mateixa capital Guadix, van perdre, o gairabé, el seixanta per cent de llurs habitants. I Benalúa de Guadix, el bressol de Pajares, arribà al 47%... Cada dia se n'anava gent. I aquell tren correu de les cinc de la tarda (l'espoleta de la conscienciació social del nostre home), que ja a Baeza empalmava amb el *sevillano*, convocava a les andanes de l'estació una autèntica riuada humana. Pajares arribà a pensar que Benalúa es buidaria... Però precisament Benalúa va ser la que aguantà més el cop, gràcies a la seva tradició

industrial, amb la fàbrica sucrera de la *Virgen del Carmen*, que es remuntava al 1913, els molins de farina, o l'esparteria, que atreïa una subemigració interior.

Era la febre d'Eldorado, que una mentalitat com la de Jesús Sánchez pare no podia concebre, l'any 1962. Deu anys després acabaria per acceptar l'evidència, i ell i la seva dona pujaren a la *maleïda* terra de la indústria, on el seu fill s'havia casat, havia sabut obrir-se carní i havia tingut fills. També van fer les maletes els altres tres germans petits de Pajares. I a Catalunya, Castelldefels, terra de promissió, moriren Jesús i Ángeles.

L'ARRIBADA A CASTELLDEFELS:
VISTA ALEGRE I LA ROCALLA. 1962-1972

Castelldefels, tradicional *llogarret* de masovers i pescadors, l'any 1962 compta amb uns 4.000 habitants de dret, que es multipliquen durant els estius, gràcies a la seva platja, descoberta pels barcelonins de classe mitjana i mitjana-alta, que hi aixequen llur segona residència, les conegudes *colònies* o urbanitzacions.

Però Jesús Sánchez Pajares, amb 22 anys, no arriba a Castelldefels en tren des del Passeig de Gràcia o en cotxe des de la Plaça d'Espanya per l'autovia per obrir la seva *torreta* de Gran Via Mar, la Pineda o Marisol tancada durant nou mesos. No ve a estiuajar per tornar al cap i casal a finals de setembre, sinó, com moltes altres persones de Guadix i

Tot just arribat a Castelldefels.
Foto Cotán.

andalusos en general, a trobar una feina fixa que li permeti establir-se, fundar una família i oblidar-se, de moment, de la terra ingrata on havia nascut. Forma part d'aquesta onada d'immigrants que van poblant d'una manera desordenada, sense a penes control municipal, zones de Les Botigues, de Vista Alegre i de Can Roca.

EL FUTUR ÉS A LA ROCALLA

El fet que Pajares tingués una germana que vivia a Castelldefels li donà, d'entrada, la seguretat de quedar-s'hi, perquè si les autoritats comprovaven que no hi havia ningú que esperés l'immigrant, aquest el podien obligar a retornar al seu lloc d'origen.

No el va sorprendre gaire la primera visió de Castelldefels, acostumat a viure en un poble petit, que també tenia la seva indústria: allà, la sucrera; aquí, la Rocalla. La diferència s'ensumava en el clima d'eufòria constructora i d'iniciatives en el sector dels serveis, com corresponia a una població que havia elegit—o li havien fet elegir—la via del turisme, sol i platja.

I a Castelldefels, de l'estació directament al barri de Can Roca, on vivien la germana, el cunyat i una neboda petita. Aquí ja comptava amb una base important: una habitació i *mestressa*... Després, el món seria seu... trobar el lloc de treball que

garantis un plat a taula cada dia al *somiatruites* de Benalúa.

Això va anar de pressa. L'endemà mateix ja té feina. Unes setmanes fa de paleta, cosa que confirma el panorama dibuixat per aquell Luengo de la *mili*; d'altres fa de jardiner, només perquè el seu cunyat treballa en una empresa del ram. Aquí coneix uns alemanys amb els quals l'unirà alguna cosa més que una relació contractual: una amistat que li va fer acaronar la possibilitat de fer el salt i, com molts dels seus paisans, d'anar a treballar a la llavors locomotora europea: Alemanya. Però, com ja veurem més endavant, la cosa no prosperà. Paleta, jardiner... està bé per començar, però no n'hi ha prou. Li ho deia el company jardiner:

—Esto un día se acabará, Pajares. El futuro está en la Rocalla.

El nostre home contempla les naus de l'empresa Rocalla i es proposa fermament entrar-hi, ja que treballar en la indústria, en la gran indústria, en efecte, no sols suposa més seguretat en el lloc de treball, sinó una aposta pel desenvolupament del país i per la pròpia promoció personal.

No trigarà ni tres mesos. Tan bon punt s'hi dona a conèixer, li fan la prova dels quinze dies. Se'n surt, i al cap d'un mes signa el contracte com a treballador fix de Rocalla, un més dels sis-cents que hi havia de plantilla: uns quants de Gavà i la majoria, de Castelldefels. Era l'any 1963.

Rocalla era la indústria insígnia de la vila des dels anys trenta, una fàbrica de fibra d'amiant, que serveix per construir bidons, canonades, plaques... L'amiant, llavors, era manipulats sense cap mena de protecció i de resultes d'això hi ha una gran quantitat de treballadors que acabaven amb silicosis. Pajares l'agafaria definitivament a Roca.

Els torns eren de sis del matí a dues del migdia i de dues a deu de la nit. Començà fent colzes i després dipòsits, de cinquanta fins a dos mil litres. Era una feina dura i arriscada, però a Pajares, acostumat a les feines del camp, igualment dures, no l'afectava. Al contrari: estava més bé que abans, reconfortat pel fet d'haver trobat l'estabilitat en el salari i d'anar-se'n al llit sabent que l'endemà tenia feina. L'aspecte psicològic desequilibrava al seu favor l'empat físic.

Una part del salari l'enviava a la seva família, fins que l'any 65 es va casar i la parella destinà els diners a la compra d'un terreny a Vista Alegre, prop del turó del Llopart, per fer-s'hi la casa. Va conèixer Eugenia a la mateixa Rocalla, obrera i també immigrant, d'Almodóvar del Campo, a Ciudad Real. La feina de les dones era tan dura com la dels homes i, de vegades, fins i tot més. Poc després, la cura dels fills, apartà l'Eugenia de la Rocalla. La mecanització posterior de les tasques de les dones acabà definitivament amb la presència femenina a la fàbrica.

L'APRENENTATGE DE LA SOLIDARITAT

L'època de Pajares a Rocalla, els anys seixanta, és l'època de les primeres mobilitzacions i vagues obreres que posen contra les cordes el règim franquista, que es defensa mitjançant la repressió i els estats d'excepció. El 1962 neixen les Comissions Obreres (el futur sindicat de Pajares); el 64 apareixen a Barcelona i el 67 són il·legalitzades. El 1965, el clandestí Partit Comunista crida a la vaga general, l'oposició política bull i la conflictivitat dels estudiants universitaris i la lluita de la societat en general contra la carestia de la vida assoleixen un llistó molt alt. El *desarrollismo* del règim comença a desbordar el seu estret marc polític i el fa entrar en crisi.

A Barcelona tenen lloc manifestacions obreres el 1964 i, dos anys més tard, una jornada general de lluita obrera convocada per CCOO arreu del país obté un ampli ressò. A Rocalla de Castelldefels, la preocupació dels treballadors està a treballar més, a fer el màxim d'hores extres possibles. L'esperit de confrontació, amb delegats sindicals peons dels patrons, no és gaire elevat i sembla que cadascú va a la seva. Una situació que va viure Pajares ho exemplifica.

Es tractava d'empènyer manualment un pont que feia una setmana que estava avariats i que ningú no arreglava. Ell i un company es dirigiren a l'encarregat per fer-li saber que aquella feina substitutiva s'havia de conside-

rar un treball extra i que, per tant, s'havia d'abonar a part.

—Ese trabajo no se paga—digué concloent l'encarregat.

—Pues yo no lo hago mañana—replicà determinat Pajares.

El company s'afegí a la negativa del nostre home. Però l'endemà, el company canvià d'opinió i es mostrà disposat a empènyer el pont. Pajares es quedà sol, però no per això es rendí. Ell no tocava la màquina i aniria a veure el cap de personal.

—Llevas razón. Si ese trabajo no está cronometrado, que se cronometre—sentencià el cap.

Tanmateix, al capdavant, la raó acabà en poder de l'encarregat. Feia temps que a la veïna fàbrica Roca, de més envergadura que Rocalla, necessitaven treballadors. Aspirava a més. L'incident del pont avariats va ajudar Pajares a demanar la baixa de l'empresa i escurçar l'estada en un lloc on els *paniaguados* es "mimaven" i la solidaritat obrera marcava els mínims possibles. Es prendria un any d'excedència i la jardineria ocuparia ara tot el seu temps.

Rocalla no veuria l'esclat de Jesús Sánchez Pajares com a dirigent sindical.

UN POBLE DINTRE D'UN POBLE

Feina estable, sortir amb una xicota i casar-s'hi. I fundar una llar. Aquest era el

plantejament de vida de Jesús Sánchez Pajares, que segurament no devia diferir del de la gran majoria dels que venien de molt lluny per ocupar un lloc sota el sol de l'Espanya dels anys seixanta.

Aconseguida la feina, no trigà a trobar una noia. Va ser a la mateixa empresa, la companya Eugenia, i s'hi va casar poc després, l'any 1965, a la parròquia de Santa Maria, amb celebració al Pigall de la Plaça de l'Estació. I, immediatament, com reclamava la societat de llavors, el primer fill, la segona fita de la llar... la tercera, indefugible, un sostre on aixoplugar la família, perquè, ja se sap: *el casado casa quiere*, tot i que llavors, com ara, això no era gaire fàcil d'aconseguir. Encara trigaria Pajares molts anys, fins als primers setanta, a prendre possessió d'una casa feta, literalment, amb la suor del seu front, totxana a totxana, de cap de setmana a cap de setmana. Seria en uns terrenys de Vista Alegre, l'actual carrer Mollet, que va compartir amb una cunyada seva.

Un Vista Alegre sense cap pla d'urbanisme, on primer es venien els terrenys i després es feien els carrers. Allò era una autèntica invasió colonitzadora, propiciada per l'Ajuntament de l'època, amb Francisco Viñas al capdavant, ja que la zona originària on s'instal·là l'emigració, les Botigues, interessava més destinar-la a hotels i residències d'alt nivell. El barraquisme i la incipient política turística del consistori eren difícilment conciliables en

Passejant amb la motocicleta, al barri de Can Roca

un mateix lloc: no es podia donar una mala imatge i la mà d'obra immigrant era necessària. Així que, tots, a través dels camps de préssecs i codonys de la Muntanyeta i del castell, cap als turons del Llopart i la riera dels Canyars...

El primer que hi arribava marcava els límits de la planta de la seva futura casa amb guix, i l'últim es quedava amb dos pams de nas... La irregularitat del terreny obligava a autèntics equilibris, a traçar plànols inversemblants, perquè de sobte et trobaves un rocam i l'havies d'esquivar.

Al capdavant, però, allò era la terra de la gran promesa: preus assequibles i materials a l'abast, a pagar quan i com vulguis. Rocalla facilitava el ciment i particulars, les bigues i tota mena de material de construcció. La manca d'aigua corrent —s'havia d'anar a les mines a buscar-la— era un problema del qual l'Ajuntament no es feia responsable, per la qual cosa es traspassaria a la futura associació de veïns. La tolerància i la deixadesa municipal eren flagrants. El que aquí regnava era la iniciativa privada. Pajares recordarà sempre amb gratitud les facilitats d'en Manuel Torné, petit empresari de la pedra artificial, el 1962 tinent d'alcalde d'Urbanisme i que anys a venir seria regidor d'UCD a la primera legislatura democràtica.

—Dime dónde trabajas y cuando quieras me pagas—deia.

I a fe que Torné acabà per cobrar religiosament les quotes mensuals de 100 o

200 pessetes, a canvi d'un rebut, no sols de Pajares, sinó de molts altres nouvinguts que no paraven d'arribar de l'estació amb la maleta de cordes. Això sí: el taxi no passava del barranc de Can Vinader...

—¿Ve aquellas casillas? pues aquello es Vista Alegre, yo no puedo seguir, tendrá que subir usted y preguntar—advertia invariablement el taxista.

L'al·livió era tal que, encara que s'hagués planificat, el col·lapse s'hauria produït igualment.

L'any 1965, l'any del casament, Pajares, pagada la parcel·la a 40 pessetes el pam, inicià les obres. Un paleta s'encarregà de l'estructura, i ell i l'Eugenia, l'ajudaren el temps lliure que els deixava la feina: dissabtes a la tarda i diumenges. Així, fins que el 1968, finalment, entraren a ocupar els 60 metres quadrats dels seus insomnis. Pel que fa a les infraestructures, precàries, hi havia un clavegueram del proper barri del Castell i un pou negre a la Rocalla, on anaven a parar les aigües fecals que, de vegades, sortien pels menjadors o esdevenien riuades pudents. Quan el pou s'omplia, vessaven els líquids i els sòlids, i escampaven una ferum irrespirable per tota la vila. Funcionava una

depuradora, però quan plovia hi anava més aigua de la que podia absorbir i, llavors, era la platja, en el punt del desguàs al mar, la que feia pudor per a espant i convulsió dels turistes del *boom desarrollista*.

D'aquesta manera Vista Alegre es va anar poblant. S'anava creant un nucli de població a redós del castell, al marge del nucli urbà de Castelldefels. Un poble amb personalitat pròpia i, per tant, amb els seus problemes i necessitats.

L'any 1968, el senyor Diloy, farmacèutic provinent de Barcelona, en fracassar per les bones en l'obertura d'una oficina de farmàcia a Vista Alegre, s'acull a una recent llei d'associacionisme per intentar forçar el

Jesús i Eugenia
sortint de l'església, ja marit i muller

permís. Sens dubte era necessària una farmàcia a Vista Alegre, ja que la més propera era al centre de Castelldefels, la Monill. Al final, la farmàcia s'obrirà a través d'una associació de veïns camuflada. Aquest és l'origen remot de l'Associació de Veïns de Vista Alegre.

I amb la farmàcia s'aconsegueix que un metge es desplaci fins al turó per fer *la iguala*, a la qual s'acollien tots aquells afiliats a la

Seguretat Social, que fins aleshores només disposaven d'una consulta al centre, la del doctor Claverol. Ara, el doctor Vázquez, metge de la fàbrica Roca als matins, visitarà a les tardes els *igualats* a la farmàcia de Diloy.

Mentrestant, Pajares enllestia la casa a empentes i rodolons. Planta i pis, materials econòmics: totxos arrebossats i persianes de fusta, 420.000 pessetes a les quals havia de fer front amb les 6.500 mensuals de Rocalla i les 400 d'hores extres a la jardineria; diners que s'havien d'estirar al màxim per abonar el lloguer de Can Roca, l'aigua i la llum. Mai no es podria pagar la casa de cop. Afortunadament hi havia molta feina de jardineria per al seu cunyat i, de retruc, per a ell.

El 1968, sol per un pèl, el seu destí no es va descabellar fora d'Espanya. I tot, a través de la jardineria. Els alemanys del xalet de Castelldefels, amb els quals establí una forta amistat, els convidaren, a ell i a l'Eugenia, al seu país. No era un bon moment per travessar Europa: havia esclatat el Maig del 68, la primera crisi social i política en un dels motors del capitalisme europeu, a penes recuperat de la postguerra mundial. Passos a nivell barrats, llargues cues a les gasolineres, paralització generalitzada... A Pajares, aquella situació inusitada li provoca la reflexió política: i si a Espanya, que tenim una dictadura, passés una cosa semblant? Si una democràcia, com França reacciona amb la repressió, com

reaccionaria el Generalísimo? Però, precisament perquè a Espanya estem pitjor que a França, per què no hi ha una vaga general? Una pregunta lògica i terrible, que mai no tindrà una resposta coherent, o la tindrà amb els arguments de la incoherència més cruel i frustrant: la dictadura franquista morirà de mort natural...

Arribat a Alemanya, a Stuttgart, li expliquen que els treballadors poden també paralitzar el país, si volen. Pajares admira la força d'aquesta gent europea i pensa en els treballadors espanyols, als quals majoritàriament no se'ls acut la possibilitat d'un conflicte obert perquè llur primera necessitat, encara, és la de subsistir i trobar una feina... La política és un joc massa perillós en un règim de vencedors i vençuts.

A Alemanya, en comparació, el treballador es guanya bé la vida: la moneda alemanya, el marc, està a catorze pessetes. Molts immigrants espanyols viuen en aquell país i les famílies afavorides per les trameses dels salaris, ho saben. Pajares copsa la situació: a la fàbrica de mobles on va, l'amo ofereix a Pajares i la seva muller unes bones condicions laborals. Però Eugènia, amb el fill petit, el Jesús, encara en braços, prefereix romandre a Castelldefels. I la dona del matrimoni alemany, que no vol que Pajares abandoni el seu jardí, del qual té cura de manera tan eficient, li ofereix bestretes a descomptar mensualment per acabar la casa de Vista Alegre. Aquestes

El petit Jesús, als braços del seu pare

dues últimes raons decideixen definitivament el nostre home a renunciar a l'aventura alemanya. El seu futur com a treballador serà a Espanya, a la Roca, i sols tornarà a Alemanya per visitar els seus amics alemanys que tenen casa i jardí a Castelldefels, jardí en el qual continua treballant.

ROCA: EL DIRIGENT SINDICAL. 1972-1977

L'entrada de Jesús Sánchez Pajares a l'empresa Roca de Gavà suposa l'esclat del de Benalúa com a dirigent sindical, la seva presa de consciència com a treballador que defensa els seus drets i el dels seus companys

enfront d'un sistema capitalista i dictatorial representat per la patronal i un règim polític que nega les llibertats. Manca de llibertats, entre elles la sindical, que funciona com una tenalla per mantenir sota control els obrers.

Eren els anys finals del franquisme, en què lluitar per unes condicions laborals dignes equivalia a lluitar políticament contra una fèrria dictadura. El règim titllava de «polítiques», per desqualificar-les, les aturades i vagues obreres, quan, en el fons, amb la seva actitud repressiva, obligava els obrers a actuar políticament. El moviment obrer de llavors no tenia una estratègia revolucionària, de presa del Palau d'Hivern, però es veia empès a practicar una tàctica semblant. Pajares tenia clar l'exemple de la Unió Soviètica, on havia triomfat la revolució obrera i el proletariat era al poder. L'URSS havia estat una potència decisiva per derrotar el feixisme, una de les escorialles del qual era el règim del cabdill Franco. Però això no passava d'una exaltada admiració platònica, sense cap intenció de posar-la en pràctica. L'Espanya del *III Plan de Desarrollo* integrava una classe obrera que cada vegada es confonia més amb una àmplia classe mitjana. L'una i l'altra coincidien en els gustos i les necessitats, immerses en una incipient societat de consum que actuava com una anestèsia a l'hora de qualsevol reivindicació política de caire rupturista de debò; per això també coincidien en l'exigència de llibertats i democràcia.

UNS GUANTS PERILLOSOS

Roca, la gran fàbrica, a la ratlla de Castelldefels, esperava Pajares. Abans, però, un respir, en els aires ja gairebé romàntics, del seu poble nadiu, on baixava sovint per carregar el *cuatro llaunes* de patates, cebes i un *marrano*, tan amorosament entaforat pels seus pares, que "mimaven" aquell *Jesusillo* que se n'havia anat a fer *les Catalunyes*.

Eren els temps de les darreres insuficients pagues de la Rocalla, que havien de ser compensades amb la feina als jardins de particulars que, sortosament, se li oferien a dojo. Jardiner fins a l'hora foscant per llevar-se l'endemà a dos quarts de sis de la matinada. Jardiner, la major part dels vint-i-un dies de vacances: per a la resta, hi deixava un amic, i amb l'Eugènia i el petit se n'anaven a un càmping, a descansar encara que fos a estones, carregar amb la bombona de butà, obrir l'aixeta i fer-se una paella o una truita de patates...

El 1972 és l'any de vagues generals a Galícia, amb obrers morts; de la detenció de dirigents de CCOO. A Catalunya, que consolida el seu potencial en el camp de la indústria transformadora, els moviments democràtics estan en plena expansió, amb una Assemblea de Catalunya que fa campanya per l'Estatut de 1932. Hi ha consells de guerra a treballadors i condemnes a presó de molts anys...

Castelldefels, amb gairebé 20.000 habitants

-un terç provinents d'Andalusia-, que suposa l'increment més elevat de la comarca en els últims vint anys, segueix embarcat en un procés de creixement turístic i de serveis. En el pla polític, té lloc un canvi a l'alcaldia: Ercilla, successor de Viñas, és cessat pel governador civil i substituït pel que seria el darrer alcalde franquista: Josep Barberán.

Pajares entra a Roca el març del 1972, un any després d'una vaga de vint-i-un dies per l'acomiadament de dos enllaços sindicals. O sigui: és *llegar y besar el santo*, d'un fred i submís ambient a Rocalla, a un altre de ben calent, d'obriers inquiets i reivindicatius, que tenen la patronal en escac constant. Una estupenda escola per a la lluita sindical...

Les condicions de treball, però, eren tan dures com les de Rocalla. La fabricació de sanitaris i radiadors comporta la inhalació d'esmalts i de pols que es fiquen i es concentren als pulmons, i que acaben per degenerar en silicosi, una malaltia que amb el temps va contreure Pajares i el va obligar a la jubilació anticipada, l'any 97, amb 57 anys...

El nostre home, ingressat en una empresa de gairebé 5.000 treballadors, lluny de veure's perdut en l'anonimat, cospa de seguida els comentaris i les converses dels companys que parlen dels problemes, de l'explotació, del conveni col·lectiu. Uns convenis que negociaven els enllaços sindicals, posats per l'empresa, i, en teoria, fàcilment manipulables. Això canviaria en les eleccions

sindicals del 74, quan els patrons de Roca fracassen en l'intent de situar-hi les seves titelles i triomfa la candidatura representativa de debò de la Nova Frontera, en la qual s'integraria Pajares...

És un *shok* d'impressió per al nouvingut de Castelldefels—centenars d'obriers de Roca eren veïns de la nostra vila—Comença a sentir noms mítics del moviment obrer de la combativa comarca del Baix Llobregat: Siemens, Laforsa, Elsa, Corberó, i noms propis: Triguero, Cerdans, Sarralta, González, Ramos, Navales, Plata. Aquest últim, obrer de la Roca, estava *fixat* perquè al seu armariet hi havien trobat un exemplar de *Mundo Obrero*, la veritable raó per al seu acomiadament durant la vaga del 71... Militant del PSUC i sindicalista de CCOO, Antonio Plata Palma, torturat per la Guàrdia Civil és l'home que va passar més dies a la presó: 180. Pajares el va conèixer de prop i així ho explicava a Joan García-Nieto en l'entrevista que li va fer per a una història oral del moviment obrer a la comarca:

—Yo, al Plata, lo conocí cuando se reincorporó de segunda vez, porque cuando lo despedieron la primera vez yo no estaba... Plata se oía dentro de la empresa, Plata, González, todos los *clicharon* de aquella época, porque eran unos tíos muy buenos, eran unos tíos que representaban a los trabajadores, que se movían por las inquietudes de todo tipo... y que eran unos tíos que los despidió la empresa porque naturalmente le tocaban las

narices... Plata hablaba con nosotros, participaba en nuestras reuniones... él no estaba de acuerdo con la huelga tan larga y tan dura...

Pajares es refereix a la vaga de tres mesos a Roca del 76-77 i descriu un personatge que tocà alguna cosa més que «las narices» a l'empresa: Plata, per la seva combativitat, representava tot allò que fa la lluita de classes odiosa per al patró. Un patró «model» per al franquisme, és a dir, «model» en repressió...

Pajares observa que el treballador català és més reivindicatiu que l'immigrant, amb més coneixement de les interioritats del món laboral industrial. Els immigrants venien pobres de ments i d'experiència i qualsevol paga era molta perquè venien de la misèria anterior. Aquí van aprendre que l'obrer produeix 400 i li'n donen 100 i que el capitalista es queda amb 300. Els catalans ocupaven la majoria de comandaments i exercien una autèntica tasca conscienciadora: el mecanisme de la plusvàlua, d'una banda, els perills de l'exposició a la sílice i les seves repercussions als pulmons, de l'altra: l'exigència de protecció per als ulls, les orelles, la boca. Pajares s'adonava que això ho havia viscut a Rocalla, però que ara no sols ho vivia sinó que ho *entenia*...

Poc més necessitava el natural combatiu de Pajares per posar-se al dia. Una esponja que ho absorbia tot i el catapultaria als llocs d'avantguarda del moviment sindical i, en general, obrer.

Aquells guants de goma per manipular el ferro dels radiadors per a la calefacció, la secció que sempre seria la de Pajares. Els guants havien de durar una setmana. Però si, tot just començar, una rebava enganxava un dit del guant i el feia malbé, l'operari havia de passar la resta de la setmana amb el dit a l'aire. Pajares reclamà al cap d'equip. Va ser la seva primera reivindicació a Roca.

—Oiga, me han dado los guantes, pero se me han enganchado en una rebaba.

—Pues con éstos tienes que estar toda la semana—contestà incommovible el cap de colla.

—Pero si viene otra rebaba me engancharé el dedo y...

—Vaya al economato y cómprese otros guantes—el va interrompre el cap, que donà l'esquena a aquell babau puntimirat.

Pajares no donava crèdit al que sentia, i, certament, no n'era pas de babau... Per això, indignat, escridassà l'inflexible superior:

—¿Yo comprarme otros guantes para trabajar aquí?

I corre-cuita se'n va anar a l'encarregat, Mitjans, un català que havia entrat a la fàbrica d'aprenent. Mitjans va entendre el problema i no dubtà de convocar el capatàs inhumà i cridar-lo a l'ordre. Davant seu donà la raó a Pajares. Seria la darrera desqualificació d'un superior. A partir d'ara mai més el treballador no s'hauria de comprar els guants. Resulta que el cap de colla era, al mateix temps, delegat sindical. Arran de la seva reivindicació,

el nostre home es guanyaria fama suficient per entrar a formar part de la candidatura renovadora per al comitè d'empresa. Candidat, i electe enllaç sindical. El moviment obrer elegia els seus homes de tremp per a les lluites de final de règim que s'acostaven.

DELEGAT DEL VERTICAL

L'abril del 1973, una vaga a la Tèrmica de Sant Adrià del Besòs provoca la mort d'un obrer per trets de la policia. Hi ha vaga general a Cerdanyola-Ripollet i, al desembre, tenen lloc unes jornades de lluita de CCOO pel procés 1.001 al seus dirigents. Tot i a la garjola, Marcelino Camacho repartia les seves consignes que arribaven a Castelldefels i Gavà. El salari mínim es fixa en 136 pessetes diàries, i els conflictes laborals causen més d'un milió d'hores perdudes.

El 23 de desembre, ETA assassina en atemptat a Madrid el recentment nomenat per Franco cap de govern, l'almirall Carrero Blanco. És un cop dur per a la dictadura. La desaparició violenta de l'hereu del Generalísimo fa suspendre el projecte de vaga general per al mes de gener, que comptava amb el suport de tota l'oposició d'esquerra, inclosa ETA.

Complicat bateig polític per a un jove treballador de Roca Radiadores de Gavà. Bateig en unes circumstàncies confuses en els primers moments. Com interpretar

l'atemptat? A poc a poc sorgeix l'anàlisi, les certeses: estem davant d'un acte terrorista que el règim identificarà amb el moviment obrer i l'oposició comunista. Una amalgama per frenar la lluita contra la dictadura i justificar una altra onada de repressió.

Bateig sindical. L'alternativa de gent nova que no estigui contaminada per la direcció de l'empresa. Calen veus fortes i clares que, per començar, denunciïn i no tapin les deficiències i les mancances en les condicions de treball, que són moltes. Una candidatura diferent, sobre la base de treballadors que ja s'havien mullat en la vaga del 71. Reunions i deliberacions per fer la candidatura amb base general a l'església del poblat de Roca. Ja constituïda, l'empresa es nega a admetre-la, perquè la papereta de votació era d'un altre color: en el fons, coneixedora del perfil dels seus integrants, temia que sortís guanyadora. Pajares i companys van anar llavors a Barcelona, a Poble Nou, a la seu del secretari general del metall, i li van exposar el cas. La solució no es donaria fins al mateix dia de les eleccions: davant l'oposició tancada de l'empresa, la candidatura alternativa amenaçà amb el boicot. Era l'impàs. Va ser el delegat del metall del Vertical, a Gavà, qui donà finalment l'autorització perquè competís la candidatura independent, que, com temia l'empresa, aconseguí una forta representació.

Roca tenia ja un nou comitè d'empresa, on convivien 49 delegats, sumant

paniaguados i els de la Nova Frontera. Pajares, en la llista d'aquesta darrera, s'estrenava com a sindicalista, qualitat que no abandonaria fins a la seva jubilació forçosa, vint-i-tres anys després, amb set convenis signats i setze revisions a l'esquena. Un compromís que el menaria a participar en les gran vagues del final de la dictadura i dels inicis de la monarquia joanquista i forjaria el seu tremp de dirigent sindical i protagonista d'un anhel polític basat en la ruptura democràtica que no va poder ser.

UN LANZAO A NUEVOS MINISTERIOS

Ara, el nostre home guanya, a Roca, especialista del grau 6 (de 12), un salari que supera les 10.000 pessetes mensuals, el 40% més que a Rocalla. Un increment apreciable que, a més dels ingressos per jardineria, ajudarà a la llar on els fills vénen l'un darrere de l'altre: Gregorio, Pili...

Com a nou membre del comitè d'empresa, aprendrà de gent molt preparada, sindicalment i políticament. Hi ha una tradició de la CNT que marcarà les estratègies més radicals del moviment obrer dins de Roca. Però l'anarquisme assembleari no fa per a Pajares, que prefereix el diàleg, construir la casa des dels fonaments, i només optar per la pressió amb mobilitzacions quan l'entesa sigui inviable. Tot i essent conscient que el Vertical no donaria suport al treballador i sí al patró, era preferible intentar acostar posicions i no

tancar-se en la negativa permanent. Plantejar-li el problema i a veure què deia, i actuar d'acord amb la resposta. No avançar-se, perquè després l'empresa podia reclamar. Aquesta postura li va valer, a Pajares, la fama de «moderat». Pajares, amb el seu *modus operandi*, es farà un lloc en el comitè, en la secció de seguretat i higiene. Anys més tard, en els 80, es va treure el carnet de CCOO.

El 1975, Castelldefels depassa ja els vint mil habitants. És el moment que, a causa de la crisi econòmica, es produeix una aturada en la immigració. L'època que va veure l'arribada en massa de gent del sud i l'explosió d'un barri com Vista Alegre es tanca i fa recompte, tot esperant una nova etapa històrica. I, com si el destí volgués subratllar amb traços gruixuts la línia de separació, el 20 de novembre, després d'una llarga, interminable agonía, mor el dictador Francisco Franco. Una data, la del 20-N, inoblidable per als espanyols d'un i altre signe, i també per a Jesús Sánchez Pajares: el primer que se li acut és la possibilitat d'un cop d'Estat del sector més immobiliari del règim, que agreujaria una situació ja per ella mateixa delicada. I incerta: el Príncep Juan Carlos succeeix el Caudillo, a títol de rei, en efecte. Però, qui coneix en el fons Juan Carlos? Què passarà? L'oposició clandestina argumentava la debilitat d'un personatge fet a la mida del dictador, al qual ja anomenaven *El Breu*. La Ruptura democràtica planava, s'acariciava. Sobretot,

quan Juan Carlos I va confirmar al capdavant del govern Arias Navarro, el de les llàgrimes necrològiques i la *lucecita de El Pardo*. Això sí, amanit amb un parell de gotes d'oli «reformista» marca Fraga i Areilza, però que no aconseguia esvair la sensació de la continuïtat d'un govern franquista sense Franco.

En un primer moment, doncs, la confusió i l'alegria continguda. L'esperança d'una democràcia de debò. Però poques anàlisis en profunditat. Això vindria més tard, per a un Pajares encara amb escàs bagatge teòric. A posteriori, el nostre home tindria molt clar el frau que va suposar l'entronització del Borbó triat per un dit tacat de sang—sang fresca de les darreres execucions d'opositors—. Que als espanyols se'ls havia furtat el dret d'elegir el règim que majoritàriament es volguessin donar. Però els espanyols, llavors, no tenien drets. Si els haguessin tingut, haurien confirmat Juan Carlos o haurien recuperat la República arrabassada el 1936 a sang i foc? Sense drets, sense possibilitats per a un període constituent, els espanyols eren mers espectadors del que es cuinava a la rebotiga de la Castellana o la Zarzuela. Per això, Pajares i l'estol dels que després s'anomenarien *desencantats*, van rebutjar el referèndum per a la Reforma Política. Precisament per això, perquè es parlava de «reforma», d'un rentat de la cara ominosa de sempre. Una branca de l'arbre de la dictadura que roman incòmode, en la metàfora que al nostre home

li agrada repetir quan recorda aquell tombant únic de la nostra història recent.

Drets cívics, drets democràtics. És natural que aquestes fossin les consignes d'un moviment obrer ara en ascens, al costat de les més materials dels convenis o les condicions de treball i de les massives manifestacions populars de febrer del 1976: llibertat, amnistia, i, a Catalunya, estatut d'autonomia. Una pressió ingent, que feia trontollar el govern postfranquista. Trontollar, però no caure. L'oposició de Junes i Plataformes democràtiques no era prou forta, no va saber trobar l'instrument màgic per fer decantar la balança a favor seu: l'altra vessant, autocrítica, de la decepció ontològica de Pajares i els desencantats.

A aquest clima que sembla pre-rupturisra, de repressió -quatre treballadors morts en una vaga a Vitòria- i acció, Roca Radiadores hi contribueix amb una vaga, el mes d'abril, que durà 43 dies, provocada pel desacord en el conveni, insuficient tant en millores socials com econòmiques. L'espurna que amagava reivindicacions del calat del moment històric: les llibertats sindicals i les polítiques.

L'enfrontament va ser dur: tancament de la fàbrica i sancions per part de l'empresa, unes sancions que serien la llavor de la gran vaga de l'octubre següent.

A la greu situació política i social s'hi afegia l'econòmica, amb una inflació disparada fins al 20%, que distorsionava la negociació dels

convenis. Com mantenir, com a mínim, el poder adquisitiu del treballador? L'abast era estatal, i, per tant, allò que afectava Roca de Gavà afectava d'altres centres de la companyia escampats per la geografia espanyola, com ara Sevilla o Madrid, a més del de Sabadell. El conveni, per tant, assolí el rang interprovincial, i la negociació, estancada, s'hagué d'intentar solucionar *in extremis* al mateix Ministeri de Relacions Sindicals que, als salons madrilenys de Nuevos Ministerios, tenia com a titular Rodolfo Martín Villa.

Martín Villa era un home del Movimiento, però de la darrera generació, més tèbia, com era el cas del seu company de govern Adolfo Suárez, titular de la secretaria general del Movimiento que temps enderrere havia estat el nucli dur de Falange. Martín Villa venia de ser governador civil de Barcelona i coneixia bé el món laboral català i els seus protagonistes, dels més dinàmics i lluitadors d'Espanya, com eren els del Baix Llobregat. La seva inclusió en el govern Arias-Fraga-Areilza responia a la quota reformista, i, de fet, intentà demostrar-ho amb els fets, però aviat s'adonà que si no hi havia autèntica voluntat de canvi des de dins del Règim, poca cosa hi podria fer per lliure. Arias era una rèmorà del passat i un escull per a l'evolució controlada que volia el rei Juan Carlos. Martín Villa fins i tot pensà a dimitir.

Mentre el ministre s'ho rumiava, Madrid

bullia entre vagues i mobilitzacions, i, per acabar-ho d'adobar, ara havia de rebre una delegació de treballadors que venien a plantejar-li llurs reivindicacions del conveni interprovincial del metall. El mateix ministre s'havia d'arremangar, perquè els esglaons inferiors eren incapaçs de solucionar-ho. Era la fallida del Sindicat Vertical; la fallida del sistema...

Les parts, reunides en una gran saló, de sostre altíssim, del mig del qual baixa un aparatós llum que plana sobre una taula interminable, finestres amb cortinatges impol·luts. Comença la negociació.

S'alça una veu. Una veu que no tremola malgrat els personatges -ministre, subsecretaris, el director general de sindicats, representants de la direcció de Roca- que té al davant i el decorat grandilocuent i ofegós que l'envolta. Mai no s'havia vist en aquelles condicions, però aquella ocasió també era única. Era la veu de Pajares:

—Cuando su mujer va a la compra, señor Martín, ¿le preguntan cuánto gana usted?

Pausa expectant; rostres perplexos.

—¿Le preguntan o no?—insisteix. I continua: No. Si la vida ha subido un 16% y la empresa me da un 4, pierdo un 12%. ¿Usted cree que yo puedo perder un 12 en un año? Los garbanzos han subido 16 y Roca me da 4 ¿de dónde saco el resto?

Tots es miren estupefactes. Silenci. Però si el senyor ministre opta per riure, doncs tots

riuen... I quan acaba de riure i parla, tots a escoltar:

—Lleva usted razón—la veu de Martín Villa no és la d'un home ofès—. Pero la empresa no puede...

—A ver si nos centramos—el to de Pajares s'aferma, ho pot atropellar tot al seu pas—. Hay un problema del 4 al 16, no pedimos que nos den el 16, al menos un 14. Sólo dos puntillos menos y solucionamos el problema. O seguimos paraos.

El rostre de Martín Villa envermelleix lleugerament. I fa aquell gest tan característic seu d'apujar-se amb un dit el pont de les ulleres, per tal de millorar la visió que li permeten els vidres de miop:

—Me parece que usted es muy *lanzado*...

És un toc que posa en guàrdia Pajares, que, de cop es recorda del carnet a la mà, de l'escorcoll minuciós de fa uns minuts, quan han entrat al ministeri. Al mateix temps, s'adona del marc grandíols i opressiu que fa rebotar la seva veu:

Yo no estoy faltando a nadie—es defensà, i de seguida contraatacà—... Lo nuestro es justo, dígame, entre el 16 y el 4, si no nos arrimamos...

Nou silenci. Martín Villa mira de fit a fit Pajares. I proposa:

—¿Usted se sometería a un arbitraje?

—iHombreeee!—el to de camarada del nostre home fa abaixar de nou les ulleres de Martín Villa. Un dels subsecretaris, en silenci

tota l'estona, com la resta d'acompanyants del ministre, no pot aguantar més i es dirigeix en un to sever a Pajares:

—¡Señor Martín Villa o señor ministro!

Pajares es queda mirant l'indignat subsecretari:

—Usted perdona, es que estoy acostumbrado a hablar con los trabajadores. Los andaluces somos así...—ara mira el ministre—: podemos llevar esa pregunta a los trabajadores...

—¡No!—talla el ministre, impacient—han de firmar hoy aquí, ustedes y la empresa.

Pajares i la resta de representants intercentres decideixen reunir-se en un altra dependència per parlar de la proposta-ordre del ministre. Un cambrer els porta cafès. La percepció que es respira és de confiança envers el titular de Relacions Sindicals. Parlen d'un 6% d'augment...

—¿Decimos que sí?—pregunta un dels representants.

Tots assenteixen.

—¿Y quién se lo dice?—torna a preguntar. Una pregunta ben inútil. Totes les mirades convergeixen en Pajares, la gran revelació de Nuevos Ministerios.

—Tú mismo— el representant amfitrió dels intercentres, el de Madrid, assenyalà el de Roca.

Els delegats del conveni interprovincial del metall han decidit, doncs, sotmetre's al laudo; esperen una decisió justa en què no

guanyi cap de les parts. El que és segur és que l'empresa no hi perd, perquè en els darrers exercicis ha tingut beneficis.- I així ho explica amb claredat Pajares al ministre, al retorn al saló de negociacions:

—La empresa tiene beneficios. Vende todo lo que fabrica, no hay stocks. Ni siquiera los trabajadores podemos comprar un baño, porque no hay, y tenemos que esperar. No hay crisis, ni quiebra -i assenyalà un dels presents-, que se lo diga el portavoz de Roca.

—¿Es usted?—inquirí ràpid Martín Villa.

L'altre va dir que sí.

—¿Se vende o no?—insistí el ministre.

El portaveu de l'empresa ho reconegué, però barrejant l'evidència amb un seguit d'arguments que sonà en les orelles dels delegats dels treballadors com un *rollo patatero*.

Parlà a continuació Martín Villa, que semblava impressionat per les darreres dades:

—Bien, ya he oído las partes. Ustedes salgan—indicà als delegats intercentres— y me reúno con la empresa.

No passaren més de deu minuts. Tornaren al saló. El ministre els esperava:

—Esto queda de mi cuenta. La empresa se somete al laudo y será de obligado cumplimiento.

Pajares intervingué, volia reblar el clau:

—A ver si usted...

—¡No me empiece con la retahíla!—exclamà espantat el ministre.

—Que sea una cosica justa...

Cinc dies després es coneixia el resultat del laudo: l'augment seria del 12%. Sols havien rebaixat quatre punts! Mai no s'ho haurien imaginat. El tarannà constructiu i obert de Martín Villa superava totes les expectatives i confirmava els seus propòsits reformistes. El Sindicat Vertical ja no guanyava els reballadors, com sempre, per golejada. Totes les assemblees dels centres de Roca acceptaren el laudo i l'endemà es va reprendre la feina.

Temps de primavera. Primavera del 76. El que seria el *sabor de maravilla* de les revistes satíriques, aquelles en què escrivia un dels periodistes preferits de Pajares, Manolo Vázquez Montalbán, es preparava per fer el salt, el juliol següent, com a ministre de Governació del govern d'Adolfo Suárez, l'elegit pel rei després de desempallegar-se de l'immobilista Arias Navarro. En qualitat de tal, Martín Villa i Roca tornarien a trobar-se.

Pajares aconseguia fer-se un nom com a dirigent dels treballadors. No eren aquestes taules assolides a Nuevos Ministerios gens menyspreables per afrontar la gran prova que l'esperava a la cantonada: la vaga dels cent dies que el portaria a la garjola, i per la qual van estar a punt de fer-lo fora del moviment obrer.

ELS TRICORNIS I DÉU

El Sindicat Vertical és com una torre que el moviment obrer va esquerdant fins que caurà pel seu pes de manera estrepitosa -o, encara millor, silenciosa. Dóna ales a l'ofensiva dels treballadors la intuïció que la Dictadura és a hores d'ara una *Dictablanda* i que li falta poc per esvair-se, també sense soroll, en benefici d'un sistema de llibertats, amb l'aparició a la llum pública de les organitzacions partidàries i sindicals. Sindicats decrepits, governs decrepits, ajuntaments decrepits, són ja un secret a veus i tenen els dies comptats, escombrats pel moviment democràtic que només es veurà obligat a frenar les exigències màximes -ruptura- en entrar a negociar amb el sector més intel·ligent dels postfranquistes: el rei i la seva expressió concretada en el govern Suárez, per tal de salvar els mobles de quaranta anys de dictadura. El resultat serà la reforma pactada -els més optimistes li diuen ruptura- en què establiment i oposició ocuparan un lloc desigual sota el sol de la democràcia. S'ha parlat de suma de debilitats, però la veritat és que uns eren més dèbils que els altres, amb renúncies de pes, que mai no seran oblidades per lluitadors de la talla de Jesús Sánchez Pajares.

Sindicat Vertical decrepít, assetjat pels comitès d'empresa sorgits de les llistes independents, però que encobrien sindicalistes cenetistes o comunistes.

Ajuntaments decrepits, com el de Castelldefels, on el desgovern és total i impe-
ra el campí-qui-pugui, davant l'empenta dels moviments veïnals, que acaben per gestionar, pràcticament, el dia a dia municipal. Només hi falta el tret de gràcia, en forma de legalització dels sindicats i dels partits polítics, aixoplugats fins ara en les associacions de veïns.

Espanya bull, Catalunya bull. El PSOE celebra el seu primer congrés en territori espanyol d'ençà de la República. Santiago Carrillo fa una roda de premsa clandestina i, posteriorment, és detingut. Vuit dies després, són suprimits els tribunals d'ordre públic. Aparició de nous diaris que fan pressió per la llibertat d'expressió: El País, Diario 16, l'Avui, en català. El 12 de novembre, mig milió de treballadors secunden una vaga general. A Catalunya, les formacions socialistes viuen un intens debat que desemboca en dos partits que es reclamen com a Partit dels Socialistes de Catalunya, i que després es fusionaran. L'11 de setembre, per primer cop des de 1939, se celebra una Diada Nacional de Catalunya en llibertat: unes 100.000 persones s'apleguen a la baixllobregatina població de Sant Boi. El nostre Pajares, impregnat de l'ardor reivindicatiu d'un sindicalisme democràtic, que equival a les altres revindicacions democràtiques, participa en l'ofrena de clavells a la tomba del patriota Rafael Casanova. Però escoltar els parlaments de representants dels moviments socials, de

l'Assemblea de Catalunya i del Consell de Forces Polítiques de Catalunya, no surt del tot gratis: el cementiri de Sant Boi ha estat tancat i es produeixen corredisses que recorden que el règim encara cueja: Pajares es veu obligat a saltar una tanca sense perxa i a caure damunt d'un garrofer, que afortunadament no és una figuera de moro...

Són moments en els quals se es palpa el transcurs de la Història, amb una primera cruïlla del procés: el referèndum per la Llei de Reforma Política, la criatura dels hereus de Franco, que busca la solució lampedusiana. Es desferma un intens debat polític sobre la postura a adoptar davant les urnes del 15 de desembre: l'oposició, encara il·legal i clandestina, fa una crida al vot negatiu (extrema esquerra) o a l'abstenció. Pajares decideix no anar a votar, però el poble està cansat i vol girar pàgina com sigui: aprova majoritàriament el referèndum, també a Catalunya.

L'antic règim encara no és mort del tot. El nou encara no ha nascut i Pajares ja està a l'oposició. Com bona part de l'esquerra d'aquest país, comença a pronunciar aquelles paraules orteguianes, però a l'inrevés: *no es eso, amigos, no es eso...*

Una tardor i un hivern calents, els del 76. Mentre Suárez encaminava amb mà destra els espanyols cap a la Reforma, la direcció de l'empresa Roca Radiadores conspirava per aixafar en l'ou l'avantguarda d'uns delegats

dels treballadors massa revolucionaris.

Al retorn de Sant Boi i la Diada, esclatava el conflicte pretesament laboral, però que era polític cent per cent, com corresponia al temps de soterrada lluita de classes que aleshores s'escolava. I plantejada la vaga en resposta a unes sancions arbitràries de l'empresa, al cap d'uns noranta dies d'aturada, poc després de rebutjar les urnes de Juan Carlos i Suárez, Pajares era detingut per la Guàrdia Civil i incomunicat en un calabós de Barcelona. Era el gener del 1977, a tres mesos de la legalització de sindicats i partits i a cinc mesos de les primeres eleccions democràtiques en quaranta anys. Una expressió palmària de l'ambigüitat i el control dels mecanismes de la transició pels postfranquistes.

S'acosta el conveni de cap d'any i l'empresa no vol negociar amb els protagonistes de la vaga anterior. Per això sanciona un delegat, Moreno, de CCOO, dirigent de la comarca, amb quinze dies de suspensió de sou i feina, per una reclamació. Suficient per començar a tallar caps, aquest i els que vinguin. L'empresa li imposa una sanció greu per reincidir en una mateixa falta. La resta de delegats demana explicacions a la direcció: per què un càstig tan dur per una fotesa. La resposta és concloent. Fora màscares: després de la sanció vindrà l'acomiadament de Moreno i d'alguns més, els fermes negociadors del conveni anterior. I,

de sobte, la direcció es tanca en banda. La resta de delegats accepten el repte i decideixen anar a la vaga. Els treballadors de Roca se sentien forts, no sols per la seva pròpia història recent, sinó per la dinàmica de pressió del moviment obrer, el més poderós d'Espanya, que obligaria el govern a legalitzar els sindicats i partits de classe.

Els patrons de Roca, però, no estaven disposats a donar mostres de la feblesa d'un govern assetjat pels *rojos*. Els plantarien cara:

—No he despedido a ese sólo, sino que detrás de ése hay veinticinco más—etzibà el director.

—¿Y nos puede usted decir qué veinticinco son?—preguntà el portaveu dels delegats.

—Ustedes mismos se lo pueden figurar.

I tant!, com que, pràcticament, eren els delegats, els vint-i-cinc que formaven la candidatura dels independents.

—Si no hay contestación, nosotros paramos esta tarde.

Els delegats sortiren del despatx del director i van recórrer les diferents seccions de la fàbrica per informar de les mesures de la direcció:

—Hay que parar porque al compañero lo han despedido sin motivo.

I els treballadors del torn de tarda, automàticament, s'aturen. I amb l'aturada neix l'elemental reivindicació: la readmissió de l'acomiadat.

L'endemà, són 25 els acomiadats. Pajares,

entre ells. La candidatura de la Nova Frontera en pes. L'assemblea al moll de càrrega dels radiadors certifica els acomiadaments.

Però la cosa no quedà aquí. La direcció estava llançada a una estratègia de terra cremada: als 25 inicials se n'hi afegiren 25 més, ja no delegats, sinó simples obrers, però tan «perillosos» com els altres...

Al cap de tres dies apareix la Guàrdia Civil i intima els vaguistes en assemblea al desallotjament:

—Tenéis media hora para poneros a trabajar o a la calle.

—Nosotros no vamos a trabajar.

Marxen els tricorns i hi tornen al cap de vint minuts muntats en quatre «jeeps» i metralleta en mà:

—¡Venga, todo el mundo afuera!

Tothom, literalment, a fora, fins i tot els obrers de manteniment dels forns, que s'hi afegiren solidaris, en veure l'actitud de força de la Guàrdia Civil. Això era important, perquè els forns necessitaven manteniment durant tot l'any. Només els pèrits, enginyers, encarregats i caps d'equip —alguns— es van quedar.

A la repressió seguí la calúnnia: els forns acabaren per refredar-se i aquesta greu inutilització del procés de fabricació va ser imputada als treballadors, titllats, a la premsa, de sabotjadors declarats en vaga salvatge. El cert és que els forns s'havien ensorrat, però no per l'acció dels treballadors, sinó

perquè estaven en molt mal estat i s'havien de substituir.

La vaga de Roca s'acostà als cent dies, però Pajares va ser l'únic que no tornà a la feina quan es va acabar. S'obria per a ell un cruel període de represàlia, que només acabà quan l'empresa es va veure obligada a readmetre'l, tres anys i mig després, per sentència judicial, invocant l'amnistia laboral conseqüència de la legalització de les centrals sindicals. La transició i els patrons es retrataven. A tal senyor, tal honor...

Van ser tres mesos intesíssims en què els piquets informatius recorregueren els carrers de Gavà, Viladecans i Castelldefels per demanar la solidaritat de les poblacions. Suport moral i econòmic, una mena de caixa de resistència, sempre insuficient però significativa, com el platet que el rector Joan Sunyer de Santa Maria de Castelldefels passava durant les misses. Centenars de famílies de la nostra vila depenien del sou dels treballadors de Roca:

—No te preocupes—li prometia el capellà a Pajares—que el domingo paso el plato y te lo guardo.

—Vamos a ayudar a los trabajadoras de Roca—deia Sunyer al final de l'homilia, amb la seva veu acariciadora que penetrava poderosament en l'absis pintat per Serra Santa.

—¿Se puede saber por qué no trabajan?—s'atrevia a dir un modèlic feligrès.

—Llevan muchos días y hay muchos comunistas por en medio—reblava un altre, guardià

de les essències de no confondre mai la religió amb la política. L'edificant conversa traspassà els murs de Santa Maria de la Salut i arribà a orelles del caporal Sierra de la Guàrdia Civil, que cridà a l'ordre el mossèn. A la sortida, un grup d'individus l'esperava i l'apallissaren. Tenia tota l'etiqueta de l'extrema dreta, en servei de neteja de *curas rojos*. Vistos amb aquest prisma, mossèn Joan Sunyer era, en efecte, un *cura rojo*, com ho era el seu col·lega de Viladecans, que deixava l'església del poblat de Roca per a les assemblees dels obrers, amb el qual estava en total sintonia. Joan Sunyer feia una tasca complementària en aquella lectura autènticament cristiana d'ajut als perseguits per la injustícia i la repressió dels poderosos. Aquell ferm compromís costà a mossèn Sunyer ferides que comportaren seqüeles físiques ben visibles.

De matinada, ajudats per la foscor, Pajares i un company, cavalcant una brava vespa, enganxaven octavetes, fresques de la multicopista clandestina, a les parets del voltant de la fàbrica, gairebé sempre encalçats de prop per la Guàrdia Civil.

Fins que una nit, quan la vaga, ja llarga de noranta dies, estrenava un nou any, el 1977, la situació va donar un tomb brusc que precipitaria el desenllaç del conflicte. Eren les 11 de la nit, quan algú trucà a la porta de la casa de Jesús Sánchez Pajares. Quan va obrir, es trobà davant per davant, una parella de guàrdies civils que es limitaren a convidar-lo a

acompanyar-los fins a la caserna per fer una declaració.

—Qué he hecho?—preguntà sorprès Pajares

—Nosotros no sabemos nada. Acompáñenos.

Pajares passà tres hores incomunicat al calabós de l'Ajuntament de Castelldefels, al soterrani on ara hi ha l'arxiu municipal. A l'alcalde, José Barberán, la notícia no li agradà gens: imaginava el sidral que es muntaria si Pajares romania a la casa gran, i no volia manifestacions demanant-ne l'alliberament. Ja n'hi havia prou amb la greu situació política local, en la qual el nostre home estava, a més, prou -massa- implicat. Però, afortunadament per a Barberán, Pajares no trigaria a abandonar Castelldefels amb destí Barcelona, a la direcció general de la Guàrdia Civil.

Allà va restar, als calabossos del carrer de les Tàpies, durant cinc dies i cinc nits. Dormia estès a terra, amb una manta i, com que feia fred, el vigilant li'n donà una altra. Menjava un entrepà amb aigua i el vigilant li preguntà si volia una coca-cola o una cervesa. A fora, els guàrdies intentaven intimidar-lo amb comentaris sobre la vaga, de la qual, afirmaven estaven fins als collons. El provocaven perquè, després, es contradigués. Eugenia, la seva dona, el va poder visitar aviat, però l'advocat d'un despatx laboralista de Cornellà, no el va poder atendre fins al tercer dia.

Els interrogatoris, d'unes dues hores, eren de matinada, a la una o a les dues, i els feia un comandant de la Guàrdia Civil. Era obvi que devien girar sobre la vaga i que el comandant devia intentar treure-li el màxim perquè acabés inculcant-se dels pitjors crims. Un paio, potser un guàrdia vestit de paisà, prenia nota del que s'anava dient.

—¿Cuánto dinero os da el partido comunista para continuar con la huelga?—li preguntava el comandant.

—Nosotros somos trabajadores despedidos que sólo queremos la readmisión. Si nos readmiten, la huelga se acaba—responia Pajares, intentant asserenar-se.

—Lo que ocurre es que sois unos terroristas, que ponéis bombas en los hornos de la fábrica. Sóis unos terroristas saboteadores.

—Yo no sé nada de eso. Sólo sé que no somos ningunos terroristas...

—Habéis intentado entrar por las alcantarillas, para buscar los puntos débiles de la empresa y llevarla a la ruina—insistia el comandant. Pajares negava amb el cap. No volia perdre, del tot, els nervis.

Per aquella nit acabà l'interrogatori. La situació era angoixant, i gens falaguera. Intentaven enfonsar-lo, minar-li la moral, amb aquelles espaterrants acusacions. Volien que se sentís culpable. Senzillament perquè era obrer en lluita contra el capital i el règim. Malgrat la desaparició de Franco, malgrat la transició, duia les de perdre? Què li passaria?

Si el trasladaven a la Model, ho tenia clar...

Tornà l'interrogatori, amb el mateix comandant i el guàrdia civil de paisà. Venia a rematar-lo? Pajares no se sentia defallir. Seguiria defensant-se fermanent, amb la veritat. La primera pregunta va fer que s'adonés que hi havia un canvi d'estratègia. Volia desorientar-lo, potser.

—¿Es cierto que el cura del poblado de Roca, debido a tantos días de huelga, durante una misa, se cagó en Dios porque el problema no se solucionaba?

Pajares, empal·lidí. El tricorni disparava directe al cor. Però respongué, resolt. No tenia res a amagar:

—Eso no es verdad.

—¿Cómo que no?—cridà enfurismat com mai el comandant.

—Quien se cagó en... fui yo.

La perplexitat demudà el rostre del guàrdia civil:

—¿Usted se cagó en Dios en el altar mayor?

—Sí, señor. Fui yo.

—¿Por qué?

—Había un compañero... borracho, que no paraba de decir que teníamos que matar al director y al jefe de personal. Le dije que se callara, que estábamos informando. Harto, le grité: ¡me cago en Dios, o callas o te vas a la calle! Me di cuenta, tarde, que el reniego me había salido delante del micro, y con toda la megafonía y eso... Pedí disculpas...

—Así que fue usted—aixecà el mentó el comandant, en un to gairabé xiuxieujat. Un calfred recorregué l'esquena de Pajares, que pensà que havia begut oli. El canvi d'estratègia d'aquell tricorni havia funcionat...

L'escrivent de l'interrogatori, obeint una ordre del comandant, s'acostà amb una enregistradora i premé el botó:

«Mañana, reunión con Sánchez Terán (gobernador civil de Barcelona). De l'enregistradora sortia la veu de Pajares—ique te calles, hombre, me cago en Dios, si no vas a la calle!...iuy, perdón, olvidé que estamos en la iglesia»...

—¿Es ésa su voz?—preguntà el comandant prement l'aturador.

—Sí.

—¿Dijo eso?

—Sí.

Havien enregistrat aquella assemblea a l'església del poblat! Com ho havien fet? Pensaven que la Guàrdia Civil la tenien lluny, envoltant l'església, esperant que acabés l'acte. No hi van entrar. Quan marxaren els tricorns, tancaren el temple amb la clau que els havia confiat el capellà.

—Ha dicho la verdad, en efecto—digué enfàtic el comandant—. Usted es lo suficientemente honrado para no echarle la culpa a otro. ¡Si se le ocurre decir que ha sido el cura!...

Semblava que l'exculpava... però Pajares

seguia acollonit, perquè, al capdavant, s'havia cagat en Déu! Llavors el comandant es dirigí a l'ajudant i li etzibà unes paraules que van fondre d'alleugeriment el nostre home:

—Este chico, mañana, a las seis de la mañana, lo llevas a su casa.

I ara es dirigí a Pajares mentre assenyalava el guàrdia de paisà:

—¿Usted ve a este señor? ¿No lo conoce de nada?

Pajares se'l quedà mirant novament, confós.

—Pues le ha estado siguiendo en todas sus correrías de esa maldita huelga.

I a l'enregistradora seguí l'àlbum de fotos. Envermellia Pajares mentre reconeixia el *quatre llaunes* amb què pujaven i baixaven a Vilanova, a la Pirelli solidària. Sentia el pudor d'aquell que es troba ensenyant les vergonyes.

—¿No lo ha visto con el mono de Roca?—insistia amb una joia malaltissa el comandant.

—Somos cuatro mil trabajadores en Roca; no puedo quedarme con la cara de todos—ara Pajares se sentia estúpid, petit, joguina d'una maquinària gegant que vigila el menor moviment dels seus súbdits, ni tan sols amb dret a la intimitat de l'individu. La dictadura perfecta.

—Pues este señor le ha seguido a menos de cuatro metros—proseguí obscé el gran tricorni—, con su coche le han seguido a quince metros. Sólo se ocupaba de usted.

Cascada de fotos i més fotos: fins i tot llençant pedres a les furgonetes dels guàrdies, allà, a la muntanya de Sant Ramon! Unes pedres destrament llençades per companys que no s'havien oblidat dels seus temps de pastors al poble.

—Mañana estará usted libre—digué amb to superb el comandant—. Esperemos que haga sus funciones—i afegí amenaçant—: pero tienen que acabar la huelga ya, tienen que acabarla ¿me oye?

Pajares, lluny de recular, contraatacà, amb la dignitat sencera:

—Esto se acabará cuando entremos los cincuenta despedidos.

—¿Sigue en las mismas?—els ulls del tricorni treien foc. Però, per què es cabrejava? No era aquell un home honrat?

—Si usted puede hacer algo, mi comandante... ¡Perdón!, es que yo he hecho la mili..., si usted, mi comandante, puede hacer algo con el gobernador y nos dice que los delegados están libres, acabamos la huelga, se lo firmo aquí mismo si me pone un papel delante.

—Pues sí que tiene usted fuerza—decidí el comandant seguir-li el corrent.

—Es por lo que estamos luchando: ni sanciones, ni despidos, ¡readmisión!—Pajares li refregava el lema de les manifestacions pels carrers de Gavà i Viladecans!—. Échenos una mano, mi comandante, esto se acaba mañana, yo le garantizo que si hay un papel...

S'havien canviat les tornes. Ara el que prenia la iniciativa era el passerell i l'indefens, el tricorni, que es rendeix, i riu:

—Yo no puedo hacer nada... Y ahora que lo echo ¿cómo se lo va a tomar?

—A ver si somos capaces de que no nos despidan, que el trabajo está muy malo.

—¿Y si la empresa lo coloca en otro lugar?

—¡Hombre, si me tengo que ir a Sevilla, con mis hijos...!

—¡Usted no quiere nada!

—No es que no quiera, es la realidad. Prefiero quedarme en la calle, con los paletas...

El comandant ja no podia més. Això s'ha acabat. Ja cauran altres víctimes més propícies. És clar que si, com rumoregen, legalitzen tota aquesta gent...

—Archiva todo esto—ordenà el comandant a l'auxiliar—. Mañana a las seis lo llevas a su casa.

I va donar la mà a Pajares:

—Es usted un hombre honrado por decir la verdad—reconegué. Si hubiera mentido le cae un mínimo de seis años a la sombra...

Fou el comiat de tan breu i intensa «relació». Una intensitat que, cal dir-ho, mai no passà de les paraules. A Pajares, cinc dies amb les seves nits al cau de la Guàrdia Civil, no li van tocar un pèl. Va tenir sort, la que li va faltar al company Antonio Plata...

I així, el nostre home tornà a casa de la mà d'aquell guàrdia civil que havia estat la seva ombra en totes les accions i desplaçaments.

Impossible sospitar d'un individu vestit amb el mono i el barret de Roca, com la resta dels quatre mil treballadors, que es barrejaven amb d'altres obrers desconeguts que venien dels polígons industrials de Gavà i Viladecans.

—Pues yo los he seguido, a usted y a los otros del comité—explicava l'agent al volant del cotxe del retorn a casa—y durante todos los días de huelga. Mi misión era seguirlos en un coche particular. ¿Ha estado en Sevilla? pues los seguimos y en Valencia nos volvimos. Y en la montaña de San Ramón, siempre a ocho metros de usted. Pusieron una bomba de oxígeno de soldar en el camino de la fuente del laurel ¿se acuerda?: ¡atención artefacto!—relatava l'agent com si expliqués una pel·lícula de bons i dolents.

Un espia de l'exterior. Com hi havia els de l'interior. Pajares recordava aquells individus que ningú no havia vist abans i que de cop i volta apareixien pels vestidors de la fàbrica, escombrant o llegint, però que no es movien, amb les orelles ben obertes... Tot, subreptici i ben muntat. Els agents es canviaven de roba al cotxe, baixaven i s'infiltraven entre els treballadors que pujaven la muntanya per a l'assemblea de torn. Allà, a la Font del Llorer, al barri viladecanenc de l'Albarrosa. El jeeps i les furgonetes amb els guàrdies civils de debò romanien a baix, mai no pujaven, sempre expectants i continguts, fins i tot quan rebien la pluja de pedres dels seus eterns antagonistes.

Pajares havia salvat la pell a les entranyes del monstre. Ara, com abans, el contacte amb la Guàrdia Civil continuaria, òbviament, però d'una altra manera. Es tractava de donar una sortida a un conflicte que preocupava i fastiguejava els seus superiors polítics. El secretari general del metall de la província, Socias Humbert (després protodemocràtic alcalde de Barcelona) i el governador civil Sánchez Terán es veien impotents i desbordats i, com en el cas del conveni de Nuevos Ministerios, va haver de ser el mateix Martín Villa, ara ministre de Governació, qui tragués les castanyes del foc.

Estava clar que havien detingut un dirigent sindical amb carisma, com era Pajares, i que, un cop posat en llibertat, el seu protagonisme hauria de servir per trobar una solució a l'atzucac de la vaga. Pajares arrossegava els treballadors i això ho veia, a més del Vertical, el director de Roca. A tots dos, pressionat des de les altures, els interessava acabar d'una vegada. Es tractava de convocar una assemblea que el nostre home volia conjunta per sospesar la força de la vaga després de tantes setmanes i que el cansament no comencés a disgregar la gent.

L'assemblea és autoritzada pel governador a les cinc de la tarda al poblat Roca... però amb la presència de la Guàrdia Civil.

—Eso es una encerrona, señor Socias—esclatà visiblement emprenyat Pajares—, us-

ted sabe que en otras ocasiones han entrado balas por las ventanas...

—Irà un capitán y el sargento de Castelldefels y el teniente de Sitges. Tienen que estar, Pajares.

—iVestidos de guardia civil!

—¿Cómo quieres que vayan? ¿en pelotas?

—Es que si me pongo a hablar...

—¿Y qué vas a decir?

La por del subaltern que l'establiment s'enfonsés per una badada seva. No n'hi ha prou amb la guàrdia pretoriana. La paraula és com un colom lliure... Pajares parlarà del que ha de parlar, insubornable: de la readmissió dels acomiadats. Si això és un fet, la vaga s'acaba, però abans caldrà una reunió de les parts en què se signi l'acord.

Assemblea, doncs, amb tota la plana major dels tricornis... No era la primera vegada que Pajares havia de lidiar amb un capità al capdavant de la seva companyia de cent cinquanta homes... El d'ara era d'acadèmia, polit i ben parlat, que es volia guanyar la gentada de treballadors: parlà de la «lluïta justa» (ovació), però ho espatllà fent menció del terrorisme que acompanya aquestes reivindicacions. Pajares sortí al pas i negà rotundament el terrorisme. S'hi jugava el tipus, però també el capità, que entorn seu tenia uns cinc mil individus que podien saltar-li al coll... L'assemblea se celebrà i restà obert el camí de l'esperança amb una reunió amb la direcció de Roca.

Un procés amb estricte control policial. Cada tarda, Pajares havia d'anar a la caserna de Gavà per dir el que es feia, pas a pas. Però normalment els donava garses per perdiu: si el lloc de reunió dels treballadors era a la muntanya, deia el que era al poblat, i a l'inrevés. No podien reunir-se més de cinc persones. Aquest control aclaparador assolía nivells fins i tot ridículs, com quan Pajares era obligat a passejar amunt i avall de la rambla de Gavà en companyia del tinent per deixar-se veure i intentar intimidar el personal. Però el resultat era d'una profunda irritació dels treballadors que demanaven explicacions a Pajares per l'«exhibició».

Va ser el sargent Sierra qui diu a Pajares que a Roca li donarien un document pel qual «això s'acaba». En termes generals, la direcció feia entendre que si es posava fi a la vaga en setanta dues hores, el judici contra els acomiadats «podria ser favorable» i no hi hauria represàlies. L'oferta descartava els delegats, que mantenien acomiadats. Pajares hi va anar tot sol. Al director li va dir que, després de tres mesos de conflicte, la gent passava gana. El director li presentà un document pel qual l'empresa es comprometia a no sancionar els treballadors, i quant als acomiadats, deixà entendre que aquests anirien a judici «amb possibilitats»; l'empresa se sotmetria al que digués Magistratura. Pajares va respondre que aquella mateixa tarda discutiria l'oferta amb la resta de delegats. El director confiava en la

capacitat d'arrossegament del nostre home. Es tractava d'una oferta que podia fer forat en un col·lectiu cansat, però també enrabiat perquè l'empresa havia posat anuncis a l'entrada demanant personal... No pintaven bé les coses pel que fa a la unitat dels treballadors. Pajares, personalment, acceptava el document, encara que fos per trencar una dinàmica perillosa i encarar un nou escenari. I això ho diria als companys en una reunió a l'església del poblat, que s'allargà set hores, més enllà de les dues de la matinada.

—Aprovechémoslo—defensava Pajares— si no, la gente se nos larga.

L'advocat donava suport a la postura de Pajares amb un argument que agreujava la situació de precarietat del col·lectiu:

—Este documento de la dirección ya ha sido repartido por los buzones de los trabajadores, y cuando la familia lea que no los despiden, se nos irán de las manos.

Pajares demanà posar l'oferta a votació. A mà alçada, guanyà l'acceptació del document per 32 a 17.

Quan Pajares va anar al despatx—portes obertes, cafè amb llet— a traslladar la resposta dels delegats, el director ja la coneixia—qui havia donat *el soplo*? fins on arribava la capacitat de control dels poderosos? Demanà la convocatòria d'una assemblea dels treballadors per decidir en última instància, amb la condició que fos sense presència poli-

cial, sense coaccions. Pajares garantí que si triomfava el «sí», la gent tornaria a la feina l'endemà mateix. L'assemblea, a diferència d'altres vegades, i sense Guàrdia Civil a l'aguait, fou autoritzada en temps rècord pel governador civil. S'hi endevinava la llarga mà del ministre Martín Villa, que cridà a l'ordre la direcció de Roca, per forçar una sortida a un conflicte que s'allargava massa, en un clima d'alta tensió amb els segrestos d'un general per part dels Grapo i l'assassinat de cinc advocats laboralistes a Atocha, així com el d'un estudiant pels ultradretans. El gener-febrer del 77 el projecte Suárez trontollava. Potser el nom de Jesús Sánchez Pajares en un lloc destacat del conflicte de Roca li recordava temps propers en què havia comprovat com "les gastava" aquell *lanzao*... Afluixar llast. Com menys enemics, millor.

Temps després, els treballadors sabien que una de les causes d'enduriment de l'empresa havia estat crear un ambient enrarit, amb treballadors tan conflictius, l'entrada de capital nordamericà a Roca... La virulència de la vaga va ser també abonada, segons sembla, per l'acció "revolucionària" de grupets trotskystes de la Lliga Comunista...

Mentrestant, l'assemblea fou convocada amb tots els mitjans possibles a l'abast: cotxes, megafonia...

¡Esta tarde, asamblea en el poblado de la Roca, sin Guardia Civil!

Moltes de les famílies que hi acudiren en

massa sabien ja els termes de la proposta que anaven a ratificar o no, perquè l'empresa els n'havia informat a domicili. A grans trets, tothom podia tornar a ocupar els seus llocs de treball, menys els delegats, que se sacrificaven per tal de sortir de l'atzucac. L'indret del poblat estava ple com un ou: homes, dones, nens, avis, no hi cabia ni una agulla. El silenci, tanmateix, era absolut quan Pajares va fer ús de la paraula. Els explicà el procés i el que ells havien de decidir. Cap disjuntiva de sí o no.

—¡Quien esté de acuerdo con esto, mañana entramos a las ocho!

I va ser un mar de mans alçades a favor de la ratificació. No calia fer-ne el recompte.

La vaga de Roca arribava a la fi poc abans de complir la xifra màgica dels cent dies. Pajares havia encapçalat una lluita de la qual ell seria l'única víctima, fins que al cap de tres anys, el 1980, el Tribunal Suprem obligà l'empresa a readmetre'l en el seu lloc de treball originari. Encara la direcció, ressentida i venjativa, sabent que aquell home íntegre i coherent tornaria en qualsevol moment a crear-li maldecaps, després d'acusar-lo d'instigador en exclusiva de la vaga, intentà eliminar-lo mitjançant el suborn d'una indemnització multimilionària. No cal dir la resposta de Pajares. Els seus companys de feina el van rebre amb aplaudiments el dia del retorn, al cap de tres anys d'exili laboral.

EL DIRIGENT VEÏNAL. CAP ALS AJUNTAMENTS DEMOCRÀTICS. 1976-1979

Vetada la seva readmissió a Roca, Jesús Sánchez Pajares es va haver de buscar les garrofes, perquè amb les 21.000 pessetes mensuals de l'atur que aconseguí de l'empresa, no n'hi havia prou per mantenir la dona i els tres fills petits. No li faltà el sempitern *comodín* de la jardineria, però, a més, s'engrescà en una fallida experiència empresarial. Tornà a fer de paleta i a la feina de temporada dels gelats Camy.

A Pajares, se li obria un parèntesi professional en què, clausurada per la força la seva activitat en el moviment sindical, tindria temps de sobres per conrear i demostrar les potencialitats del seu tremp organitzador i capdavanter en el camp de moviment ciutadà. Sempre enganxat a la realitat, perquè per la seva extracció i consciència mai no se n'havia apartat, es comprometé en cos i ànima a una tasca que no era explícitament política, però que sí que ho era de fet en la pràctica dels anys del postfranquisme a la democràcia. I ho va fer de la forma que ell sabia fer-ho, com a tribú de Castelldefels. Pajares esdevingué un dirigent del moviment veïnal de l'etapa de la Transició, planter de polítics que ocuparien bona part dels futurs equips de govern municipal democràtics, molts dels quals es farien professionals en el càrrec i arribarien a patrimonialitzar-lo, bandejant les

associacions de veïns que els havien catapultat. Pajares no seria pas un d'aquests. Era l'hora de la partitocràcia. Tingué la seva experiència política partidista com a regidor, molts anys després del primer ajuntament democràtic, però no trigaria a retornar als seus orígens de dirigent veïnal, on es trobava, de manera insubornable, com peix a l'aigua: enfront del poder constituït. Ja no franquista, ara democràtic, però com tots els poders —la democràcia com a eina llancívola— malfiat de l'autonomia popular i tendent a l'exclusió.

DE LA BOTICA A L'ASSOCIACIÓ DE VEÏNS

En plena vaga de Roca, a les acaballes del 1976, Sánchez Pajares entrà com a soci d'una associació de veïns, la de Vista Alegre, el seu barri, que no funcionava com a tal. Recordem que el naixement de l'entitat responia a l'interès del farmacèutic Diloy d'obrir la seva oficina. I un cop aconseguida aquesta oficina, la pretesa associació de veïns estava més morta que viva i en la seva estructura i objectius no responia en absolut a les inquietuds i necessitats d'un barri deixat de la mà de Déu i de l'Ajuntament de Castelldefels.

Un barri en què primer s'havien fet els carrers i després ja vindrien les infraestructures i els serveis, com ara el clavegueram d'aigües fecals. Aquesta era una reivindicació prioritària i essencial, perquè amb el vell sistema de les

fosses sèptiques, la «merda», tal com sona, sortia pels menjadors de les cases. Però, ja fos per incúria o per malaptesa, els consistoris presidits pels Viñas, Ercilla o Barberán, se'n desentenien cínicament: no hi ha pressupost. O potser estava mal gestionat. Al desgavell financer s'hi superposava el polític, que provocava que els comptes municipals s'aproveïssin amb retard per incompareixença dels regidors fins a arribar, per part d'un d'ells, a demanar la dimissió de l'alcalde Barberán.

—¿Cómo es posible que estéis trabajando al revés?; iacabas de hacer la calle y la revientas para poner el tubo!—li recriminava Pajares a l'alcalde.

Infraestructura de les aigües fecals de la qual els veïns aconseguiren pagar el 50% en les contribucions especials i el 15% per la connexió. El poder adquisitiu del barri era el que era i l'Ajuntament ho hagué d'acceptar, com acceptà—per necessitat o interessadament, així es desempallegava d'un problema— que Vista Alegre, en la pràctica s'autogestionés, com en la qüestió de la connexió del clavegueram, que, pels desnivells del carrers, creava problemes a les cases i enfrontava de mala manera els veïns.

—Tu fosa séptica está mal hecha y mira por dónde me sale la mierda—es queixava el veí de sota.

—Pues te aguantas, porque yo aguanto al de arriba—responia també cabrejat el veí de dalt.

Pajares, hagué de fer d'intermediari i de donar-hi solucions, solucions que no donava pas l'Ajuntament. L'alcalde Barberán tenia el suggeriment fàcil:

—Id a la asociación que Pajares sabe de qué va la cosa.

El procediment de rentar-se les mans per part de l'Ajuntament proporcionà al nostre home un gran predicament entre els afectats, i, per extensió, entre la resta de població del barri.

Així és com el nostre protagonista es forjava com a futur dirigent veïnal. Un dirigent en busca d'una plataforma amb què mobilitzar el barri. I aquesta plataforma era l'associació de veïns, ara una closca sense contingut. Un carro que no estirava ningú, com deia Pajares.

Doncs, som-hi! Es tractava de posar en marxa l'assalt a la cúpula de l'associació, perquè funcionés d'acord amb els interessos populars.

Les primeres reunions es feien a la capella de Nostra Senyora de Montserrat, al carrer Mansió, amb el permís corresponent del capellà. Pajares, els companys José Miranda (després regidor socialista) i José Manuel Vilches (posterior regidor del PSUC), comprovaren que, segons els estatuts, podien obligar la junta de l'associació, com a socis que eren, a convocar amb el 5% de les firmes, una assemblea i presentar-hi una candidatura alternativa a l'actual cúpula immobiliària.

L'assemblea se celebrà a finals del 76, l'època de la gran vaga de Roca. Pajares es desdoblava i apareixia com a tribú total en les diverses vessants d'una situació històrica excepcional.

La llavors Acadèmia Valladolid seria, en principi, el marc de l'assemblea. El propietari era el secretari de l'associació que presidia Diloy, i Ariza, regidor del consistori de Barberán, n'era un directiu. La candidatura alternativa es mobilitzà a fons en una mena de campanya electoral *avant la lettre*, amb enganxada de notes informatives (clandestines) als vidres del bars, que cridaven a la participació per tal de resoldre els problemes del barri.

I la gent respongué. L'Academia Valladolid era insuficient per donar cabuda a les més de 300 persones aplegades. El delegat municipal, l'edil Ferreruela (després regidor per UCD i CDS) va haver d'acceptar les demandes de la gent d'anar a l'Ajuntament:

—De acuerdo. Mañana...

—¡No!—el van interrompre—. ¡Ahora!

I tothom cap a la casa gran. Mentre la gentada baixava, molts passavolants s'hi afegien. Però, asseguts fins i tot a terra, tampoc a l'Ajuntament no hi cabien.

El tercer i definitiu lloc per a l'assemblea fou el menjador de l'escola Jacint Verdaguer, però no per a aquest dia, sinó per a un altre. El *suspens* s'allargava.

—¿Tú, cómo te llamas?—preguntà Ferreruela a aquell homenet que cridava més que ningú.

—Pajares

—¿Piensan presentarse?

—Sí

—Tendrán que darnos los nombres al Ayuntamiento.

Cap problema. L'allau popular per aconseguir l'associació de Vista Alegre era imparable. Acomiadat de l'empresa Roca com estava, conegut de les famílies castel·ldefelenques que

patien el conflicte laboral i polític, Pajares no ho tenia difícil per arrossegar la gent cap a l'objectiu vital:

—¡Que no me falte nadie, que nos tenemos que hacer con la asociación de vecinos!—clamava.

En efecte, no li faltà ningú. Una hora abans de l'assemblea, el menjador del Verdaguer estava ple de gom a gom. En una operació

Aspecte general de l'assemblea de la futura Associació de Veïns de Vista Alegre, en la qual fou elegit president Jesús Sánchez Pajares

envoltant sobre el terreny, molts veïns se'n feren socis (10 pessetes l'any) per assegurar la majoria per a la candidatura alternativa, que resultà guanyadora i cantada pel president de l'acte electoral, el mateix alcalde Barberán i el seu delegat Ferreruela, a peu de les caixes de taronges que serviren d'improvisades urnes. Jesús Sánchez Pajares era el nou president de l'Associació de Veïns de Vista Alegre, i Dolores Márquez, botiguera, la vicepresidenta. L'operació renovació s'havia saldat amb un èxit total.

La lluita per la dignitat d'un barri havia guanyat la primera batalla. Això no feia més que començar. Vista Alegre, el barri il·legal d'al·luvió de gent sobretot d'Andalusia—la *petita Andalusia*, amb els seus atzucacs i patis encimbellats a l'estil morisc—, havia estat capdavanter de la democràcia a Castelldefels, mig any abans de les eleccions generals del 15 de juny, i gairebé tres de les municipals...

SETGE A LA PORQUERIA

La ventanilla de la Lola, de llaminadures i regals del carrer Pep Ventura, va ser el primer local social de la renovada associació de veïns de Vista Alegre. Després seria l'oportunitat del local d'una carnisseria que tancava, fins a aconseguir l'actual del carrer Cortes de Càdis, ample, amb tanca i pati anterior i finestral que miren a una esplèndida perspectiva del Castell.

Assemblea de l'Associació de Veïns, celebrada el 1976 a l'Escola Jacint Verdaguer. Intervé amb vehemència Jesús Pajares

Tot aquell que s'hi acosti, sense trapassar l'entrada ja pot sentir-se informat gràcies als taulers de notes i anuncis que donen a conèixer els serveis i les nombroses convocatòries, reveladors del dinamisme social d'una associació enganxada a la realitat i curosa en l'atenció de les necessitats del veí. El bonic casal que avui ocupa l'entitat veïnal de Vista Alegre és l'expressió física d'una acumulació de lluites i experiències al llarg de

trenta anys, com un premi a la tenacitat de dones i homes per aconseguir millors condicions de vida en un barri de llunyans immigrants, els «sense papers» dels anys cinquanta i seixanta del segle passat.

Casal bastit per tot un rosari de lluites, que ja hem vist, i per les que veurem. Les del ja estrenat any 1977: protestes pels talls de subministrament d'aigua corrent. La població del barri creixia i la instal·lació no bombejava

prou. Les rentadores es cremaven, s'havien de renovar les canonades, cosa que es produï quan la companyia Aigües de Barcelona va construir una nova xarxa.

Protestes amb talls de la circulació a l'autovia, a l'alçada del restaurant Les Botes, per la manca de places escolars i de mestres per a les noves generacions de *vistalegrins*, que es veien obligats a «emigrar» a l'històric Lluís Vives del centre de la població. La inauguració del col·legi Vista Alegre el curs 72-73, no impedí que l'Ajuntament hagués d'habilitar aules on podia, com ara locals comercials i... les quadres del castell. Encara el 1984, el president de la Generalitat, Jordi Pujol, hagué d'escoltar colpidores descripcions de Pajares respecte d'aquesta qüestió, amb motiu de les manifestacions per una nova escola: el Margalló. Ja ens n'ocuparem en el proper capítol.

Desgavell en la provisió de serveis municipals, desgavell en les finances del consistori. Així s'arribava a situacions com la dels pressupostos del 1977. L'Ajuntament es veia incapaç d'aprovar-los. Els rumors de convocatòria d'eleccions i la flaire de final de règim actuaven com a dissolvent en les obligacions dels regidors, que no es molestaven a assistir als plens quan pertocava. La barca dels ajuntaments franquistes feia aigua. La situació era tan caòtica i l'alcalde Barberán es veia tan sol i impotent, que va haver d'optar per apel·lar al carrer, encara orfe

de tots els seus drets cívics i democràtics. Cità els presidents de les associacions de veïns del Castell, Dopico (posterior regidor socialista), i Pajares, per proposar-los una sortida insòlita: que les entitats veïnals aprovessin els pressupostos... Amb molt bon criteri, Dopico i Pajares s'hi negaren, tot argumentant amb raó que ells i llurs associats estaven mancats de la legitimitat pertinent.

Pràcticament cada dia hi havia un ple i en cada sessió es produïa el temut «no hi ha quòrum». Fins i tot s'anava a casa dels regidors per demanar-los sis us plau que fessin acte de presència a l'Ajuntament. Els funcionaris municipals no cobraven. El regidor Carbó demanà la dimissió de l'alcalde. Fins quan podia prolongar-se aquella situació de caos?

Els rumors van anar prenent cos de versemblança i el 15 de

Sortida de la cursa popular organitzada per l'Associació de Veïns de Vista Alegre

juny del 1977 se celebraven les primeres eleccions democràtiques (encara amb alguns partits prohibits). Castelldefels va viure aquella circumstància històrica com la resta del país, entre l'esperança i l'escepticisme. I amb aquest ànim havia d'encarar els urgents problemes de la vila i de Vista Alegre.

Un d'aquests problemes era el de la neteja pública. L'estiu del 77 la situació havia arribat al límit. Mancava de tot: escombriaires, contenidors, clavegueram. El degotim pudent de les fosses sèptiques baixant pels carrers, en combinació amb la calor humida que atreia eixams de mosquits, feien una mescla detonant que acabà per explotar. Davant dels nassos de l'Ajuntament protegit com cal pels tricorns de la Guàrdia Civil.

No s'escombren els carrers? doncs a Vista Alegre i el seu pla del Castell-Poble Vell, abanderats per les seves associacions de veïns, es declaren en autogestió mitjançant una campanya popular de neteja. Els veïns, armats d'escombres i motoritzats amb camions que es van omplint de porqueria. El ban difós per megafonia -«¡Domingo a las ocho, por un barrio más limpio!»- aconsegueix mobilitzar la gent, tots enfundats amb samarretes al·lusives. Dos camions curulls d'escombraries arriben al seu destí: la plaça de l'Església, el rovell de l'ou de la vila. L'objectiu és ben clar: abocar el contingut davant el portal de la casa consistorial, perquè quedi palès el cabreig per la incúria municipal.

Però els pretorians vetllen el poder i apareix en escena el conegut caporal Sierra, al comandament dels seus homes:

—¡No se os ocurra! ¡Aquí, no! ¿de acuerdo?

L'espontània brigada de neteja dona llavors una volta a la plaça i, en tornar-se a situar davant la porta de la casa gran, provoca un nou tremolor en el tricorní del caporal Sierra:

—¡Repito: no se os ocurra subir el volquete porque os comeréis la basura!

N'hi va haver prou. Però al primer diumenge de mobilització, el seguí un segon i un tercer, en què es produí la mateixa escena.

El caporal Sierra donava mostres de cansament i nerviosisme:

—Pero ¿váis a volver?

—¡Uf, si hay mierda para diez camiones!—
respongué Pajares.

Confós, i rabiós ahora, el caporal insistí:

—Pero ¿váis a traer la basura?

—Sí

I afegí sorneguer Pajares:

—Pero no la volcaremos...

No cal dir que si la Guàrdia Civil no hi hagués

estat, el pudent producte del treball d'un mes, hauria acabat escampat al llindar de l'Ajuntament. L'ameneça dels manifestants sembla que funcionà i al quart diumenge, l'alcalde envià un petit camió amb quatre escombriaires que donaren resposta a la tan lògica exigència de neteja pública.

És d'aquelles jornades reivindicatives que es derivà una vessant lúdica i festiva amb el transcurs del temps: la festa popular dels barris de Castell-Poble Vell i Vista Alegre, una veritable institució que encara avui dia defineix el potencial organitzador de les seves respectives associacions de veïns.

LA TRANSICIÓ, EN MANS DEL POBLE

Ja hem vist la pràctica paralització dels ajuntaments franquistes, assistint impotents a llur deteriorament mentre tenen lloc les eleccions generals del 15-J del 77 i, l'any següent, es convoca el referèndum per a la Constitució. Una agonia massa llarga, fins al març del 1979, que va haver de ser neutralitzada per l'acció dels moviments veïnals i els partits, primer clandestins i després, a partir de la Setmana Santa del 77, legalitzats. El protagonisme va ser del poble, davant la resignació de la classe política franquista, que no tingué cap més opció que deixar fer fins a la seva extinció... si hom no es reciclava a demòcrata a corre-cuita.

El govern Suárez convocà uns comicis generals aprofitant-se de tots els ressorts del poder. El mateix president encapçalà una formació política, Unió de Centro Democrático, per treure avantatge a la resta de partits polítics, acabats de legalitzar i amb els quadres encara mig enfangats de clandestinitat. Fins i tot n'hi havia alguns, com els nacionalistes

radicals que van continuar prohibits. Malgrat tot, l'esquerra no dubtava a implicar-s'hi, encara que fos per mesurar les pròpies forces. Així ho creia Pajares, que, en l'òrbita del sindicat Comissions Obreres, simpatitzava amb el PCE-PSUC.

Com es podia esperar, va guanyar les eleccions la UCD i la natural decepció dels lluitadors per la democràcia es va veure mitigada pels bons resultats d'un PSOE, segona força a les Corts que s'havien de constituir, seguit d'un PCE molt per sota de les seves expectatives: el vot útil de l'esquerra havia anat a parar al PSOE... A Catalunya, el PSUC va treure més bons resultats i Pajares esperava que amb la presència de l'esquerra al parlament s'emprendrien reformes per als treballadors, liderats per un Camacho i un Redondo, flamants secretaris generals de CCOO i UGT, recentment legalitzades. Es repartien els beneficis del pastís? La resposta van ser uns Pactes de la Moncloa en què els treballadors s'haurien de sacrificar per tal de controlar la inflació. Com sempre, serien els qui pagarien la festa de la reforma acabada d'inaugurar.

Els resultats de l'esquerra a Catalunya van ser rebuts amb eufòria per un electorat que veia el seu país diferenciar-se de la resta de l'Estat més «centrada» pel vencedor Suárez, l'aposta més intel·ligent dels postfranquistes. L'entusiasme es va viure a la taula electoral de Vista Alegre, on s'arribà a cantar la Inter-

nacional, un acte de fe sobre el que podia succeir en unes eleccions municipals i també com a homenatge a tanta gent que havia patit la repressió de la dictadura. En aquells instants de joia inefable, molts rebobinaven la pel·lícula de les reunions clandestines a la capella de Nostra Senyora de Montserrat del carrer Mansió, al bar los Maños i en d'altres (ja amb la legalització, a la casa parroquial) on primer havies de mirar l'entorn i després parlar, no fos que algú de la Social o de la Guàrdia Civil t'agafés pel braç seguit de l'habitual i terrorífic «acompañeme».

I a alguns els tocà viure tan esgarrifosa experiència, com ara al company Pedrosa, per repartir Mundo Obrero, o a Moisés Rojo, que pintà el col·legi Vista Alegre i el local de l'Associació de Veïns. Gent del transport, de l'hostaleria i d'altres sectors professionals es relacionaven en una xarxa de clandestinitat que havia de conferir una sensació de control dels ressorts clau de la ciutat en el moment que aquesta xarxa pugés a la superfície i assolís la legalitat.

El buit polític s'havia d'emplenar i seria la societat civil organitzada la que prendria la ini-

Els solars de Can Vinader, reivindicats com a zona esportiva (1978)

ciativa i faria efectiu aquest control. La situació, davant la paràlisi municipal, evolucionà cap a una comissió democràtica de control municipal, a la qual l'alcalde Barberán oposaria resistència: *alea jacta est*; el bust de José Antonio de l'antiga plaça de la Caputxeta tenia les hores (o els mesos) comptats. Aquesta comissió era, en teoria, un òrgan consultiu, però, de fet, una instància paralegal en què socialistes i comunistes es donaven a conèixer i escalfaven motors. Al capdavant, l'alcalde, com hem vist, delegava en les «forces vives», que ara corresponien a l'oposició democràtica. Era un lent degoteig, gairebé diari, el dels plens municipals de la impotència, però Pajares no se'n perdia ni un (com ha continuat fent fins als nostres dies: consciència de ciutadania activa, encara que fos d'espectador).

Parc infantil a Can Vinader, instal·lat per l'Associació de Veïns de Vista Alegre

El debat polític de la transició, en l'àmbit de l'Estat, se centrava, aquests dies del 1978, en la redacció d'una Constitució, carta magna de la nova monarquia parlamentària i tasca a realitzar pels pares de la pàtria elegits un any abans. Si les Corts elegides per sufragi universal no havien estat formalment constituents, de facto ho serien, malgrat la resistència inicial del suarisme. Però Suárez i la

UCD havien de pagar la seva contrapartida a la «reforma pactada», l'antiga oposició democràtica, la seva. Això és el que Pajares anomenava «trapicheo», un arranjament que el repugnava i el menava al rebuig, i, com en el cas del referèndum per la reforma política del 1976, a l'abstenció, a negar-se a acudir a les urnes. Un rebuig que no seguia la línia possibilista del PCE-PSUC, un representant del

La canalla converteix la riera en un camp de futbol

qual, Jordi Solé Tura, va ser un dels redactors de la Constitució. El fet que, ja en el seu primer article, es consagri la "jefatura" de l'Estat en la persona del Rei, resulta inacceptable per a Pajares, que es pregunta com pot ser tal cosa si el rei no ha estat elegit pel poble, ni tampoc el seu fill, hereu de la Corona... Qui ens el treu del damunt? conclou el nostre home, que sent en la seva ànima aquest pòsit de frustració, de sensació d'estafa, perquè no era per això que ell, i tantíssims altres, havien lluitat. Lluita pels drets bàsics, alguns dels quals recollits a la Constitució, que seria fantàstic que es complissin al peu de la lletra...

Aterrant en la micropolítica—però tot és política o hi està relacionat—, quan arriba la legalitat, el PSUC del carrer Viriat compta a Castelldefels amb uns tres-cents militants. Rafa González era el secretari i havia succeït Dopico al capdavant de l'Associació de Veïns del Castell-Poble Vell. Queda palesa la imbricació de militància partidària i la participació en el moviment veïnal. Però davant les eleccions municipals d'abril del 79, el PSUC local es trenca i s'hi presenta una candidatura sota el nom de Partit Comunista Obrer (PCOC). Més que les ideologies són els personalismes (rivalitat Rafa González-José Manuel Vilches, empleat de l'hostaleria) els que provoquen una escissió i una divisió de les forces que acabarien per afavorir els socialistes a l'hora dels resultats electorals.

Davant d'una situació que Pajares definia de «hoces y martillos para segar todos los campos de Andalucía», el president de l'Associació de Veïns de Vista Alegre proposà en una nota la unificació de les candidatures, però els protagonistes de la divisió no estaven pel que els deia: «tots volen ser alcaldes» es lamentava Pajares, que decidí no integrar-se en cap llista. D'altra banda, estava pendent del judici de readmissió de Roca (raó per la qual cremà la nota sobre la reunificació) i tenia clar que, si el guanyava, es dedicaria en exclusiva a la seva professió, després de tres anys d'absència.

Encara s'esdevingué un moviment de darrera hora, durant la confecció de les llistes electorals, que sorgí del Partit dels Socialistes: el seu cap de llista, Agustín Marina, en companyia de l'antic company de les lluites veïnals José Miranda, visità Pajares i li proposà anar de segon. Els socialistes no dubtaven del «tirón» popular del president de l'associació de veïns, que podria copar els vots de Vista Alegre. Però els arguments de Marina i Miranda, que elogiaren la seva capacitat política, sindical i veïnal i li proposaren que sempre podria dimitir si aconseguia la readmissió de Roca, s'estavellaren contra la ferma determinació del nostre home.

No hi hauria, doncs, número dos per a la llista socialista, ni tampoc a les comunistes. La del PSUC l'encapçalaria Salvador Ríos, malagueny d'origen, el pare afusellat durant

la guerra civil, paleta de professió, un altre excepcional tribú del tremp de Pajares (una dura acusació seva contra l'actuació de José Barberán com a alcalde hauria de ser temperada pels seus companys), seguit de José Manuel Vilches, amb el qual personalment no sintonitzava gaire: una altra llavor de divisió... En les primeres democràtiques en més de quaranta anys, el PSUC va treure cinc regidors per 1 del PCOC (encapçalat pel pare de Rafa, Francisco González). El més beneficiat de l'enrenou va ser el PSC, que guanyà les eleccions, encara que no per majoria absoluta, amb 8 regidors. A la llista hi figuraven dirigents veïnals com José Miranda o Manuel Dopico. El primer alcalde democràtic de Castelldefels seria Agustín Marina, d'origen asturià, excomunista i antic exiliat polític. Arribat a la vila el 1974 com inspector de zona d'una empresa, hi era un home poc conegut però molt preparat políticament. També integrava la llista África Lorente, mestra i molt activa en les lluites reivindicatives de l'ensenyament. El curs escolar 1979-80, el primer de l'era democràtica, no va ser gens fàcil: mancaven mestres i els nous consistoris orquestraren diverses protestes contra el Ministeri, una d'elles no iniciar el curs fins aconseguir els docents suficients. Lorente, al capdavant de l'àrea d'Educació, hi participà, amb èxit, perquè els mestres arribaren i el curs començà a Castelldefels.

No era, doncs, gens fàcil la papereta que li esperava al nou equip de govern municipal elegit pel vot popular. Desordre urbanístic, irregularitats, manca de serveis... i presència dels símbols franquistes a la vila, testament d'una classe política ideològicament d'extrema dreta amb la qual en alguna ocasió («curioseando» en el seu *cuatro llaunes* pels volts de l'hotel Rancho i el Saratoga) havia fregat la tragèdia:

—¡Tú!, ¿qué?, ¿de paseo?, anda, y lárgate—l'amenaçava un paio amb boina i «yugo y flechas» a la camisa blava, a la porta estant del cau falangista.

Pajares no s'ho feia repetir i tot seguit girava cua, no fos que acabés com mossèn Sunyer. L'enfrontament i la victòria serien en un altre lloc i amb unes altres armes. No, per cert, a la casa consistorial, on el franco-falagisme demostrà la seva pràctica irrellevància a Castelldefels—malgrat les simpaties del seu primer edil sortint, José Barberán— a les eleccions municipals del 79. Barberán intentaria provar sort en els comicis del 1995 encapçalant una formació anomenada Unió Democràtica Independent de Castelldefels (UDIC), que va rebre el 3,2% dels vots, insuficient per aconseguir representació consistorial.

LA MILITÀNCIA POLÍTICA. EDIL DE CASTELLDEFELS. 1979-1991

L'entrada de l'esquerra al govern de l'Ajuntament de Castelldefels tindrà en compte la manca de serveis a la vila, però no per resoldre-la en la primera legislatura: es tracta d'afermar les bases per, en un mitjà i llarg termini, fer de Castelldefels una ciutat per al gaudi dels seus ciutadans. D'acord amb aquesta anàlisi, Pajares considerava que no calia precipitar-se...

L'endemà del dimarts 3 d'abril del 1979, el nostre home podia haver format part de l'equip de govern amb una responsabilitat política a endegar. Però va estimar-se més, de moment, veure les coses des de la banda de la societat civil, des del seu barri de Vista Alegre i al capdavant de l'associació de veïns. I l'Ajuntament, implementant les polítiques que l'afectarien, a l'altra banda. Pajares romandria a l'expectativa i, sí s'esqueia, alçaria la veu.

Els moviments veïnals havien dut l'esquerra al poder municipal, però no es confondrien pas amb aquest poder. Pajares ho tenia clar. Els polítics ho anirien tenint clar cada cop més... amb el perill de perdre la perspectiva de les necessitats populars. De la denúncia d'aquesta deriva indesitjable se n'encarregaria l'Associació de Veïns de Vista Alegre.

Perquè les necessitats, tossudes, eren allí i

s'havien de satisfer, a poc a poc, amb cautela, perquè la fi de l'ajuntament franquista i el naixement del democràtic no significaven la vareta màgica de l'autonomia i la suficiència de mitjans i pressupost. Gairebé trenta anys després, els dissortats ajuntaments encara no tenen aquesta vereta!... Però sí que eren presumibles la sensibilitat i la prioritat de les actuacions del nou ajuntament d'esquerres. Aquest desig comptava amb una *calderilla* de 300 milions de pessetes en el pressupost del 79, i calia filar molt prim a l'hora d'imposar contribucions especials...

L'habitant de Vista Alegre, les negres matinades d'hivern, havia de sortir de casa per anar a la feina amb una llanterna si no volia estimbar-se pels serpentejants i costeruts carrers del barri. Era la reivindicació de la nova etapa, com la del clavegueram ho havia estat de l'antiga. L'enllumenat públic de Vista Alegre s'assoliria el 1981. La pavimentació dels carrers, l'ensenyament, la sanitat, la neteja, eren altres reivindicacions. El nou consistori aconseguir unes urgències mèdiques més dignes per a la vila, dins de la decidida acció dels regidors Ríos i Patón, responsables de Sanitat, orfes de competències municipals però disposats a remoure la delicada situació de la sanitat a casa nostra, tot implicant-hi el ciutadà, a través de manifestacions al carrer i la creació del primer consell municipal, cosa que significava la participació de les entitats civils.

La preocupació pel barri i la seva entrega a

les responsabilitats com a president de l'entitat veïnal eren afrontades per Pajares amb el mateix tarannà radical que quan era un obrer de Roca i representava els seus companys al comitè d'empresa. Malgrat la seva circumstància d'acomiatat, el nostre home continuava, des de fora, negociant convenis col·lectius a la Via Laietana de Barcelona, fins que el 1980, en aplicació de l'amnistia laboral del postfranquisme, aconseguia recuperar intacte el seu lloc de treball perdut a causa de la gran vaga de feia tres anys.

I va ser aleshores, el 1980, quan Jesús Sánchez Pajares, decidí treure's el carnet de militant de Comissions Obreres, el sindicat que s'adequava més a la seva manera d'entendre la defensa laboral dels treballadors. Considerava CCOO el més democràtic i pluralista dels sindicats existents, el més participatiu i obert als problemes. Això no va impedir, però, que en situacions posteriors, sota el govern socialista, Pajares criticqués amb duresa l'estratègia del seu sindicat.

Mesos després, el gener del 1981, té lloc el V Congrés del PSUC, amb el resultat del triomf per a l'executiva de Pere Ardiaca i Paco Frutos, els anomenats prosoviètics, els quals rebutgen les crítiques internes a la invasió soviètica de l'Afganistan i acusen de poc revolucionaris els dirigents sortints. Arguments que convencen Pajares i el fan entrar al nou

partit, el Partit dels Comunistes de Catalunya, que resulta de l'enfrontament i la pràctica destitució dels prosoviètics per una conferència nacional que retorna a l'eurocomunisme d'origen. Un terratrèmol que trenca el PSUC i acabarà per fer-lo desaparèixer de Castelldefels, on el seu fins ara local del carrer Viriat és ocupat pel PCC. Al trencament del PSUC s'hi afegeix, a casa nostra, el mes de juliol, la retirada psuquera del pacte de les esquerres amb el PSC. És José Manuel Vilches, amb el pretext d'unes contractacions, qui anuncia el trencament i abandona responsabilitats com ara Sanitat o Treball. Un «*mea culpa*» posterior atribuïa el fracàs a la tàctica que havia anat en detriment de l'estratègia: el pacte havia repartit carteres, però no havia signat cap acord de programa. A partir de llavors, els socialistes governaran en minoria fins a l'aclaparadora majoria absoluta del PSC als comicis del 1983 i la pràctica desaparició dels comunistes, que obtindran només un regidor, Francisco González, ara al capdavant del PCC. Vilches evolucionaria cap a l'òrbita socialista i assoliria la presidència de l'Associació de Veïns del Castell-Poble Vell. L'escissió marcà el trist final d'un partit com el PSUC, capdavanter en l'oposició social i política al franquisme. A Castelldefels, des dels orígens, aquesta malaltia es va anar fent palesa d'una forma molt virulenta i l'electorat el castigà durament a les urnes la primera ocasió que va tenir.

Però les persones, més enllà de les conseqüències dels seus actes, tenen unes certes i malden per ser fidels als seus principis ideològics. Per a Pajares, la pàtria de la revolució obrera seria sempre la Unió Soviètica i tot allò que se'n sortia, com l'anomenat eurocomunisme, era sospitos de desviar-se del recte camí que mena a la revolució. Seria socialdemocràcia, reformisme burgès, però no comunisme, per molta perruca que es posés Santiago Carrillo. Sols anys després, amb les escorrialles de la desestabilització i la caiguda del mur de Berlín, els fidels se n'adonarien que el paradís soviètic no ho era tant, de paradís, sobretot en el pla de les llibertats democràtiques, llibertats de les quals sí que gaudien en l'anomenat amb menyspreu món capitalista, explotador per definició. Sens dubte, això costava reconèixer-ho, però Pajares ho acceptà com una autocrítica més per afegir a les altres del procés de transició política espanyola i a allò de la branqueta que surt de la gran soca que ens domina i dominarà, si no hi ha *pebrots* per evitar-ho.

ANDALUSISME POLÍTIC, NO GRÀCIES

Els anys 79-80 són també els del procés final de la recuperació de l'autonomia de Catalunya a través de la Generalitat, la seva institució històrica, anorreada pel franquisme. L'octubre del 1977 retorna Josep Tarradellas,

el president a l'exili, que el suarisme accepta per tal de controlar una Catalunya que el 15-J havia votat massivament per l'esquerra i pel nacionalisme. La Generalitat és restaurada amb Tarradellas al capdavant, que alhora aconsegueix la Diputació de Barcelona. S'inicia llavors el camí per a la redacció d'un Estatut d'autonomia, que quedaria enllestit a Sau i ratificat en referèndum l'octubre del 79. S'arrodonia així la tríada de les manifestacions reivindicatives dels inicis de la transició: llibertat, amnistia, estatut d'autonomia... sota el mantell de la reforma pactada.

A diferència dels referèndums anteriors, el de la reforma política i el de la Constitució, Pajares acudí a les urnes per votar l'Estatut, que veia positiu pel que tenia de norma màxima legal propera als ciutadans de Catalunya. Un estatut d'autonomia en sentit federal, com a Alemanya, mai en sentit de l'independentisme. Un estatut amb contingut social, capaç d'atendre les necessitats de la gent i, per això, amb un finançament suficient que garantís una gestió eficaç.

Qui gestionaria els recursos, quines prioritats en les polítiques socials? Dependria del vencedor de les eleccions al Parlament de Catalunya convocades per al març del 1980. Tot feia pensar que, com havia passat el 77, l'esquerra s'emportaria una còmoda majoria. Però saltà la sorpresa i el guanyador va ser Convergència Democràtica, en coalició amb els democristians d'Unió Democràtica,

encapçalada pel nacionalista Jordi Pujol, un dels protagonistes de la transició, antic pres polític del franquisme i enquadrat a l'oposició moderada amb un discurs pretesament de socialdemocràcia a la sueca. ERC intentà un govern d'unitat CIU-PSC, però ambdues formacions s'hi negaren. Els socialistes, entre sorpresos i frustrats, preferiren l'oposició per donar-se temps per pair el fracàs i escatir-ne les causes.

Pajares votà, òbviament, el PSUC, com a les municipals, i sens dubte creia, com tants altres, que els resultats de Castelldefels es projectarien al conjunt de Catalunya. A Castelldefels, certament, guanyaren les esquerres, però no a Catalunya. La roja àrea metropolitana de Barcelona no tenia res a veure amb la Catalunya profunda i conservadora, ajudada per un sistema electoral desequilibrat. El 1980 s'inaugurava el diferent comportament electoral català respecte a les municipals i les autonòmiques. A les primeres, més participatiu i d'esquerres; a les segones, més abstencionista i de dretes. Castelldefels, com les poblacions de la conurbació barcelonina, a l'hora de les municipals s'enganxava a la realitat de les seves necessitats més properes i, a l'hora de les autonòmiques, Catalunya restava més llunyana i abstracta, cosa de nacionalistes.

Però demòcrata radical com era, Pajares votà el març del 80 i no deixaria de fer-ho, ja fos pels comunistes o pels socialistes, en la

resta de convocatòries, malgrat les successives decepcions. No enganyà Pajares una candidatura al Parlament que es deia socialista i andalusista i que aconseguí dos diputats. Candidatura que aviat l'opinió pública titllà de lerrouxista, en record d'aquell don Alejandro Lerroux de la Restauració que, pagat pels fons de rèptils del govern de Madrid, es dedicava a dividir les classes populars per restar força al moviment obrer i nacionalista. Candidatura absurda i ridícula perquè, com a andalus que és, Pajares no podia admetre en aquests dos diputats que exercien d'andalusos a Catalunya, la representació de la comunitat al Principat, en les seves vessants social i cultural. Es tracta d'una operació per dividir i vèncer, en absolut lògica perquè, senzillament, els andalusos de Catalunya estan integrats en la societat catalana, amb una expressió com ara els casals d'Andalusia, només d'abast cultural, però mai polític. La Federació d'Entidades Andaluzas (FECAC) és un ens de pressió perquè el govern català mantingui una mena de «gueto», clavat com una falca estrangera a la societat que els acull? Pajares diu que no, que això és riquesa, i que no treu la cultura catalana, perquè molts que ballen sevillanes ballen també sardanes, parlen català, o el parlen els seus fills, i voten PSC: mira la quantitat d'alcaldes socialistes que hi ha! El nostre home s'hi veu reflectit: ell, més de quaranta anys a Catalunya, no parla el català. Per què? perquè no s'ho ha proposat, però

L'entén i el llegeix. Els seus fills el parlen. Als llocs de treball que han ocupat tants immigrants s'hauria d'haver obligat a fer classes de català pagades, com es feia a Alemanya amb l'alemany...

En les dates de les primeres eleccions catalanes, Andalusia lluitava per assolir una autonomia de primera i no de segona, la triada pel govern de la UCD. Com veia Pajares, des de la distància, l'autonomia del seu país? Andalusia és rica, però viu de l'emigració dels seus fills i de l'asegurança de l'atur. La noblesa i els cacics no inverteixen en la seva terra, al contrari, s'enduen els diners a fora... L'únic president de la Junta d'Andalusia que intentà aprovar l'assignatura pendent de la famosa reforma agrària, Escuredo, va haver de llençar la tovallola... El que sí que hi ha a Andalusia avui és la reforma de ... l'AVE. Una figura política, el camarada Julio Anguita, admirat per Pajares, parlava de la dignitat d'un poble que no ha de demanar almoïna, però de seguida els estómacs agraïts posaven en dubte el seu esquerranisme per insinuar que es tallessin els subsidis del PER.

Tornant a Catalunya, els diputats del PSA rebrien la teràpia del sentit comú i de la lògica que argumentava Pajares: no tenien lloc a la nostra societat, i així ho entengueren tots plegats a les eleccions autonòmiques següents. El fenomen d'un incipient llerrouxisme es quedà en mera anècdota històrica.

LA SUOR DELS POLLASTRES A L'AST

Jesús Sánchez Pajares confessava en una entrevista que el 1994 li feia Joan García Nieto, gran lluitador cornellanenc, solidari del moviment obrer i president de la Fundació Utopia, d'estudis socials del Baix Llobregat, que ell havia volgut aprendre quan tenia l'edat d'aprendre, però, que, malauradament, els seus pares, tot i haver sentit d'aquell mestre de Benalúa de la pesseta per nit que el seu fill era intel·ligent, no van poder donar-li estudis. Això ho va haver de sentir el Jesusillo, present a la conversa, quan tenia deu o dotze anys i, si al seu pare li va doldre molt, a ell encara més: tant que li agradaven les matemàtiques i la història! Però la família Sánchez-Pajares tenia moltes necessitats i no podia prescindir de cap de les maneres de la seva feina.

Trenta anys després, a la primeria dels anys 80, Jesús Sánchez Pajares era, en aquesta cruïlla de les generacions que se succeeixen, el pare, Eugènia, la mare, i davant d'ells, tenien llur fill gran, Jesús, amb catorze anys, enfrontat al seu futur. Sempre hi havia hagut una bona comunicació a la família, els pares i els fills, Jesús, Gregorio, i la petita Pilar.

—Estudiaréis para que no os pase como a mí—els deia Pajares a l'hora de sopar, l'únic moment del dia que estaven junts—, pero si lo probáis y no funciona, no gasteis ni un minuto más.

Volia dir el pare que si els seus fills no volien estudiar, doncs que s'haurien de posar a treballar. Però estudiarien i treballarien alhora, ajudant-se amb uns calerons i aprenent a valorar l'esforç del sacrifici dels pares. Això és el que va fer *Jesusillo III*: aniria a les classes incertes i sense un institut en condicions a Castelldefels, a una acadèmia de Gavà i treballaria en un restaurant del barri, on els caps de setmana es rostien pollastres. Li donaven 2.000 pessetes i el menjar.

Naturalment, els diners no eren l'important: els pares podien pagar-li els llibres. El que importava era el valor de l'experiència que es guanyés el pa amb la suor del seu front. I tant! hores i hores al costat d'una reixa roent on es rostien pollastres greixosos, a l'hivern i a l'estiu!

Pajares rebia les crítiques dels veïns, per obligar a treballar el seu fill adolescent. L'Eugènia, la mare, com totes les mares, se'n compadia:

—¡Pobrecillo!, idéjalo!

Però tant se li'n donava! Ell obtenia, i Jesús fill també, el que buscava: saber el que costava guanyar dues mil pessetes.

Jesús jr. estigué dos anys suant i rostint pollastres. Però ja anava llançat: va fer una altra feina i continuava estudiant, pagant-se els llibres amb els diners d'un compte corrent que li servava la mare. Amb 19 anys, s'allibera de la «mili» i pot estudiar una carrera.

Pajares entengué que el seu fill havia après

la lliçó de la vida quan afirmà que el seu futur no consistiria a rostir pollastres. En tot cas, aquesta feina li serviria per no morir-se de fam, però ell aspirava a alguna cosa millor. Tenia les seves preferències: amb els seus diners es comprà una soldadora i aprengué a arreglar ràdios. Aquesta soldadora, la guardà sempre com una joia de la seva consciència del valor de les coses i de l'esforç que cal per aconseguir-les. Trampolí per estudiar electrònica i informàtica -i com que els amics són per a les ocasions- aquell alemany fervent de Pajares, si no aconseguí que el pare es quedés a treballar a Alemanya, sí que aconseguí que el fill entrés a la gegant Siemens, per un període inexcusable—així són de durs i metòdics els germànics— de sis mesos, que superà amb èxit.

L'arbre s'adreça de petit, com els presseguers que es lliquen a una estaca perquè aguantin l'escomesa d'una forta llevanteda. Metàfora molt adient de qui, al capdavant, era un expert dels jardins de Castelldefels.

23-F: TREMOLEN ELS FITXATS

Torn de tarda a Roca Radiadores. L'hora de l'entrepà. Un transistor a través del qual s'enlaira un guirigall: hi ha hagut un cop d'Estat!

El túnel del temps? Els oients devien creure que estaven sentint una representació de

l'entrada del general Pavia al Congrés per acabar amb la I República i pronunciar aquells mots que tant deien del respecte dels militars per la democràcia:

—¡Venga, señores, todos a la calle!

Però, no: es tractava d'una retransmissió clandestina *de facto*, que els colpistes del tinent coronel de la Guàrdia Civil Antonio Tejero, havien intentat tallar. Els mitjans de comunicació assistien a una sessió de les Corts força important: l'elecció del successor d'Adolfo Suárez al capdavant del govern. Un Suárez derrotat per la desintegració del seu partit, que no havia resistit l'èxit del control de la Transició. Aquell partit construït a correu per salvar els mobles del transfranquisme havia deixat de ser un instrument útil, i el soroll de sabres ho feia ben avinent a l'elegit del Rei. Calia més mà dura davant el procés autonòmic, davant el terrorisme, davant l'embranchida de l'esquerra... Suárez, dies abans, davant la tele, havia escenificat la seva renúncia. Es veu que no n'hi havia prou: Pavia es transformà en Tejero i els diputats, en comptes d'acabar al carrer, s'amagaren sota el seu escó, per protegir-se de la ràfega de les metralladores intimidatòries i esdevenir ostatges fins que no arribés la solució «*militar, por supuesto*».

A Roca, als treballadors indigestats del «bo-cata», els arribava el rumor que a Santiago Carrillo l'havien assassinat. És l'estampida. Gent que plegava de la feina, cames ajudeu-

me, sortia disparada, i a les deu de la nit ja eren a França, com en els pitjors temps de la retirada de l'exèrcit republicà després del triomf franquista. Torne-m'hi! en l'imaginari dels eternament perdedors.

A casa, Pajares posa la tele: música militar com a única programació, mal assumpte! Començava la llarga nit de l'insomni, la nit de la vigília, l'anomenada nit dels transistors. La nit de la por. Pajares en tenia, de por.

—¡Anda, Jesús, tú que has estado detenido!—exclamava l'Eugènia, absolutament sorpresa.

La por. Efectivament: ell havia estat fitxat durant les vagues obreres, era un dirigent notori i perillós. El «pelarién». Per això, molts dels seus companys havien tocat el dos ràpidament. Tenia por. Per la seva dona, pels seus tres fills.

—¡Nos cogerán!, ¿qué hacemos?—insistia, aterrida, Eugènia.

Pajares, però, ja havia pres una decisió:

—Lo que sea, ya vendrá—digué, fingint serenitat davant la dona i els fills.

No es mouria. Es quedaria. Resistiria.

Al mateix temps, cridats per l'alcalde de Castelldefels, Agustín Marina, es reunien els regidors al saló de sessions de la casa gran, a la plaça de l'Església, buscant els uns l'escalfor dels altres, cadellats de la democràcia, esperant esdeveniments.

Els carros de combat es passegen per València!—corrien les notícies.

I el Rei que no sortia. Se l'havien carregat? El que passava a Madrid tenia el caire d'una marxa enrere. Militars i ministres que no volien el Rei i temien que les properes eleccions les guanyés el PSOE. Els militars i Blas Piñar al capdavant no podien tolerar la pèrdua de privilegis que els equipararia als obrers. Ja s'ensumava la fi dels soldats de lleva i restarien isolades les estrelles de la bocamàniga: més estrelles que al cel! La dreta no se'n refiava, ni tan sols amb la Constitució a la mà...

Pajares i els seus no es mogueren de davant la tele, fins que sortí el Rei, que no sortia... vestit amb els entorxats de capità general, cap màxim de l'Exèrcit, a veure qui mana aquí. I, per sobre del rei, manen Europa i l'OTAN... Desautoritzat el cop d'Estat, una nova maniobra intel·ligent de Juan Carlos, la situació s'aniria redreçant fins que a la matinada de l'endemà, Tejero i els seus es rendirien i els diputats sortirien al carrer... alliberats i encara amb el posat groguenc. La reacció popular es produiria poc després, mitjançant una imponent manifestació a la qual s'afegí Pajares, que havia aguantat la pressió: per la Constitució i la democràcia. La Constitució que el nostre home no havia votat, però que en la pràctica es traduïa en l'ús de les formes democràtiques i el respecte als drets del ciutadà. Aquí, com a mínim, sí que hi havia confluència. Semblava impossible que es pogués anar cap enrere. Al capdavant, la Història sempre tira cap endavant...

QUÈ FAS, FELIPE, AMB ELS TREBALLADORS?

Per fi, una vegada superat el rebombori colpista, l'home que havia de ser votat successor de Suárez al capdavant del govern, Leopoldo Calvo Sotelo, prengué possessió del seu càrrec. Fou un parèntesi fins a l'aclaparador triomf del PSOE a les eleccions generals d'octubre del 1982. Calvo Sotelo, *el breu*, però que colà Espanya a l'OTAN, davant l'oposició de l'esquerra i l'ambigu «de entrada, no» del PSOE (tan ambigu que no li costà gaire, des del poder, fer campanya a favor del «sí» en el referèndum de permanència en l'organització atlantista, el març del 1986). L'OTAN era una de les bèsties negres de l'esquerra que no volia caure de quatre potes en l'instrument de l'hegemonia dels Estats Units, campió del bloc capitalista contra el comunista encapçalat per la Unió Soviètica, referència revolucionària de partits com el PCC, al qual pertanyia Pajares. Restar a l'OTAN va ser un dels vectors—l'altre, el del món laboral, amb el seguit de vagues—de l'enfrontament amb el govern del PSOE, entès com una traïció als principis progressistes de no-alineació en política internacional i fruit de la manipulació d'un personatge entregat als interessos de la dreta de sempre: Felipe González, el president del Govern, l'oblidat *camarada Isidoro*.

Pajares, home de poques lectures, però específiques referents al sindicalisme, no

deixaria de llegir un article del seu admirat secretari general de CCOO, Marcelino Camacho, en què deia que la central sindical «no volia ser notari del fracàs de la gran esperança de canvi que s'obria després de quaranta anys». Camacho qualificava de «mesquí» desgastar el proper govern del PSOE i li anunciava el seu suport «sense reserves», tot i considerar el programa electoral dels socialistes «insuficient per fer front a la crisi i a l'atur».

«Gran esperança», en efecte, suscità el clamorós triomf del PSOE a les urnes l'octubre del 82, i Pajares es va identificar amb els termes de Camacho. Per primer cop d'ençà la II República, un govern d'esquerres tenia l'oportunitat d'aixecar Espanya d'acord amb els interessos populars i en detriment—dins d'un ordre, és clar, no érem als anys trenta—de les oligarquies tradicionals. Il·lusió i esperança.

El matís escèptic de la segona part de la proposició del secretari general de CCOO, també compartit per Pajares, s'aniria confirmant en el decurs de l'acció del govern del PSOE, durant uns llarguíssims catorze anys. En una mirada retrospectiva, escriu Marcelino Camacho a les seves memòries, que Pajares llegí amb passió: «El riesgo estaba en que ante las dificultades puestas por los poderes fácticos, el PSOE se olvidara de sus promesas y de su programa. Si eso ocurría, en lugar de alcanzar el cambio necesario, nos quedaría-

mos en el cambio posible, es decir, lo que dejaran hacer los poderes fácticos».

La cosa es faria pam a pam. Abans, una de les primeres decisions del nou govern, el febrer del 83, podia interpretar-se com a regeneracionista i de lluita contra la grans corporacions que viciaven, herència del franquisme, el normal funcionament del mercat: l'expropiació per decret-llei de Rumasa, de l'inefable Ruiz-Mateos. Però és que aquesta decisió afectà l'empresa on treballava Pajares, ja que l'imperi de l'abella tenia el 8% de les accions de Roca Radiadores... I una decisió que irrompia en el moment de la negociació del conveni. La qüestió quedà en anècdota, després que, gràcies a un cop de mà dels bancs, Roca comprés les accions intervingudes... Curiós primer acte de la intensa relació Pajares-govern del PSOE.

S'iniciava un període en què, al costat d'acords del govern amb els sindicats i la patronal, amb variants sense el govern o només amb un dels sindicats, es produïren forts enfrontaments i vagues a causa de la política de reconversió industrial del govern, que suposava elevades xifres d'acomiadaments, o de diversos aspectes de la política econòmica i laboral socialista. La UGT, el sindicat històricament lligat al PSOE, amb Nicolás Redondo al capdavant, un sindicalista que renuncià a ser secretari general del partit en benefici de Felipe González, també donà un marge de confiança al govern, però menys

partidista, i més coherent, a mesura que s'escolaven els esdeveniments, a poc a poc es va anant distanciant d'una política que veia que perjudicava els treballadors, actitud que culminà amb la convocatòria de les grans vagues del 1988 i 1994, en comandita amb CCOO. Va ser un procés de progressiva convergència en defensa d'un col·lectiu al seu parer agredit, agressió molt més dolorosa pel fet que provenia d'un equip governamental integrat per socialistes i molts d'ells ugetistes, que feia una política més pròpia d'un govern de dretes... Les vagues més sonades de la democràcia havien estat paradoxalment dirigides contra un PSOE que duu, ai, las! la «O» d'obrer...

El que segueix és una crònica que, en condicions normals de correlació de forces, mai no s'hauria d'haver produït. És a dir, govern de l'esquerra i sindicats, contra la dreta i la patronal. La balança, però, d'una manera sorprenent, apareixia desequilibrada a favor de les segones gràcies a la política del govern. El capitalisme a Espanya, Europa (Espanya ingressa a la CEE el 1986) i al món, estava ja inserit en allò que es diu cínicament «la naturalesa de les coses», en què un govern d'esquerres només podia gestionar i maquillar un sistema de producció incontestable, políticament correcte, deixant arraconats als mals endreços de la història conceptes com la revolució o el socialisme marxista. La progressiva globalització decretava una única

pràctica social i econòmica i un únic vencedor: el capitalisme i la burgesia o les burgesies i el seu déu, el pensament únic.

Quin espai quedava enmig d'aquesta omnipresència-omnisciència? El suficient per a la protesta, això és, el dret a la «pataleta». I el nostre Pajares s'hi aplicà amb la seva proverbial combativitat juntament amb altres companys de CCOO i UGT, contra el «dolent» de la pel·lícula, Felipe González, que Marcelino Camacho estigmatitzaria com a «populachero» i «autoritario». Pajares no dubta a xifrar en 25 els anys de retrocés pel que fa als drets del treballador per culpa de les polítiques dels governs que encapçalava González, el qual no sols desoïa Nicolás Redondo i els seus crítics d'alerta: —iFelipe, no te equivoques!, sinó que, per castigar la seva contestació, minava la base de la UGT amb l'afer de la fallida dels habitatges de protecció PSV, deixant-los sense fons. La UGT xocà amb l'amarga realitat:

—Este no es el Felipe que queríamos.

Pajares entenia i compartia la ràbia dels companys ugetistes, perquè l'experimentava en la seva pròpia pell, a Roca:

—El empresario gana hoy más con menos trabajadores, y los antiguos obreros se han recolocado en el capitalismo con corbata—i afegia, amb el regust de la derrota a la boca—: es la muerte de las ideologías.

La reconversió industrial, amb la corresponent sagnia d'acomiadaments, desmentia la famosa oferta electoral dels vuit-

cents mil llocs de treball i provocava un gran rebuig social, amb una multitudinària manifestació el maig del 1985. L'enfrontament d'UGT amb el govern pujà de to a propòsit de la reforma de la seguretat social, o sigui, del sistema de pensions, que pretenia endurir els requisits per tenir dret al cobrament de la pensió, i així evitar que el sistema s'enfonsés.

—iHázte un seguro de vida si quieres tener pensión!—bramava irònic Pajares.

Assegurança de vida, però que al mateix temps continués pagant la seguretat social. Tot plegat suposava poc retir, amb acomiadaments i admissions en els contractes-porqueria que no cotitzen. I en l'atur, tampoc cotitzen... Amb la seva majoria absoluta, el govern del PSOE fa el que vol, mentre la dreta es frega les mans. Declaracions com les del president de la patronal CEOE escandalitzen Pajares: «si això és el socialisme que tant temíem, la dictadura no hauria d'haver existit. Se'ns ha donat més del que demanàvem, això sí, una mica tard»...

La patronal, doncs, satisfeta. Però, quina era l'alternativa del PSOE?, la dreta fraguista reciclada? D'això venia el perill de desgastar un govern d'esquerreres des de l'esquerra, que sols podia desembocar en el canvi de la còpia de la dreta per la dreta autèntica. Tal cosa succeiria a llarg termini. L'any 86, el PSOE reeditaria la majoria absoluta.

Sense propòsit d'esmena, tanmateix.

Perquè, si durant els quatre anys anteriors, les mobilitzacions obreres havien estat parcials, fruit de les diferents reconversions industrials, en el segon mandat els socialistes tindrien el dubtós—i trist, tractant-se del PSOE— honor de patir la primera vaga general de la democràcia.

Abans, però, un canvi de terç en l'enfrontament generalitzat: la permanència o sortida de l'OTAN es decidiria mitjançant un referèndum, el març del 86. L'evolució del PSOE del «no» al tractat atlàntic, hegemonitzat pels Estats Units, al «sí» pel sot fet que ara els socialistes eren govern i de sobte havien patit un atac de «realisme» polític, no podia ser entesa pels partits de les conviccions eternes sinó com una traïció a l'equilibri dels blocs. A més, en aquesta oposició comptaven amb els pacifistes com a companys de viatge. Per a Pajares hi havia una cinquentena de raons per no romandre a l'OTAN... i a la Casa Blanca de Washington, unes altres cinquanta a favor. Qui fa inclinar la balança és el rei el rei Juan Carlos, que mana Felipe González, i aquest obeeix. En el fons, és el rei qui mana de debò a Espanya, el cap suprem que es reuneix cada dimarts amb el president del govern, sigui qui sigui, i dicta la política que inspiren la gran banca i els empresaris... L'electorat, tanmateix, no està per raonaments d'aquesta mena i aprova l'opció otanista del president del govern amb un 52% contra un 39%.

A finals de 1987, el mític Marcelino Camacho era rellevat de la secretaria general de CCOO per Antonio Gutiérrez, durant el IV Congrés de la central, al qual assistí Pajares. Ell va tenir l'oportunitat de seure al costat de l'home que encarnava la dignitat d'una lluita pels treballadors i la democràcia, des de les presons de la dictadura fins a les tribunes sota el govern socialista. En un cas i l'altre, sempre contra el poder que escanya els treballadors. Pajares sentiria aquelles declaracions de Camacho posteriors a la cloenda del IV Congrés, que d'alguna manera el retrataven a ell mateix: «recordant el poeta Neruda en el seu *Confieso que he vivido*, jo hi afegeixo: Confesso que he lluitat».

Marcelino Camacho no seria el secretari general de CCOO durant la vaga general del 14 de desembre del 1988, la més gran de la història d'Espanya. Però des de feia temps CCOO i UGT treballaven juntes per aconseguir vint-i-quatre hores de paralització de la vida laboral i ciutadana, fent sortir al carrer més de cinc milions de persones. Contra el descens del poder adquisitiu i la moderació salarial i els beneficis desorbitats; per la cobertura de la desocupació i per un pla d'ocupació juvenil de debò.

A Castelldefels, Pajares, alhora treballador i regidor a l'Ajuntament, formà part d'un piquet informatiu per estendre la vaga i forçar el tancament dels comerços més reacis. Les característiques de les empreses a

Castelldefels, amb poc pes industrial, llevat de Rocalla— per cert, a quatre anys de la seva desaparició—, i amb predomini dels serveis i del petit comerç, no feia fàcil la tasca informativa i de conscienciació portada a cap pels piquets. Segons van recollir els serveis informatius de Ràdio Castelldefels, a la ciutat no es van produir incidents dignes de menció. Rocalla no treballà, tampoc els comerços ni les escoles. A l'ambulatori només el personal d'urgències. A correus, els telegrams i els girs urgents i, a l'Ajuntament, sols el que estava relacionat amb el registre i la intervenció. Les farmàcies que obriren al matí van anant tancant a requeriment dels piquets, i només quedà la de guàrdia. Pel que fa als autobusos de Castelldefels, no es repectaren els serveis mínims, i cap treballador de l'empresa Rué no anà a la feina... La nostra ciutat, doncs, no va ser l'excepció en una jornada de vaga general memorable...

En aquests anys d'esmicolament de les certeses ideològiques, el 1989 cau el mur de Berlín, amb el daltabaix del «socialisme real» als països de l'est d'Europa: què hi feia el dirigent sindical Walesa amb un arquebisbe al davant? Això és el que hi havia darrere el teló d'acer? El 1991 es produeix l'esfondrament de la Unió Soviètica i el seu esclat en multitud de repúbliques independents: és que no les unia pas el socialisme? Gorbátxov, les memòries del qual Pajares llegí amb interès, amb la famosa «perestroika» havia obert massa la mà

amb el resultat de la infiltració letal del capitalisme i l'OTAN a les portes de Stalingrad... Un rosari de decepcions i doloroses revelacions, però que en l'ànima de Pajares no actua en el sentit d'abjurar d'uns principis: sempre li quedaria el convenciment de la manipulació i la calúmnia dels enemics del socialisme o del sabotatge de l'embargament nord-americà contra el règim castrista, que ell en persona va poder viure quan visità el 1998 l'illa de Cuba.

AMARGA VAGA DEL COMIAT

El PSOE encara obtindria la majoria absoluta mesos abans de la gran vaga del 88. El govern, obligat per l'èxit d'aquesta vaga, va arribar a alguns acords amb els sindicats. Però els escàndols de corrupció i la guerra bruta contra ETA acabaren per minar el seu crèdit electoral, reflectit en la pèrdua de la majoria absoluta en els comicis del 1993. Felipe González, de nou candidat a la presidència, afirmà que havia «entès el missatge» i es mostrà decidit a rectificar; tanmateix, en la pràctica no va ser així. La reforma laboral va fer saltar la guspira de l'enfrontament amb UGT i CCOO, juntes en una decidida unitat d'acció.

Pajares afirmava sense embuts que la política laboral del PSOE suposava un retrocés d'un quart de segle i que la legislació franquista era cent vegades més avançada. I posava exemples: aleshores n'hi havia prou

amb 15 dies de prova abans de passar a ocupar un lloc de treball fix; ara ja no: passen tres anys i no ho ets, de fix. Durant el franquisme, si l'acomiadament era improcedent, era el treballador qui decidia la indemnització o bé la readmissió; ara no, ara és l'empresari que disposa d'un munt de raons per acomiadar i està diposat a pagar el que sigui per tal que el treballador en qüestió no torni a la feina. Si s'hagués aplicat això quinze anys enrere, Pajares no hauria pogut recuperar el seu lloc de treball a Roca...

El 27 de gener del 94, dijous, és el dia elegit per a la jornada de vaga. A Castelldefels, el seguiment deixà satisfets UGT i CCOO locals, amb una xifra del 70% dels comerços, obligats a tancar per la pressió dels piquets—la major resistència a Caprabo—, segons denuncià la Unió de Botiguers local.

Pajares surt força decebut de la vaga. La mobilització no ha servit per a res, perquè, sense donar-se per al·ludit, el govern ratifica la llei de reforma laboral davant la passivitat de les centrals sindicals... El nostre home, que viurà com a treballador en exercici la seva darrera vaga general, fa una dura crítica de l'estratègia sindical i en concret de CCOO, el seu sindicat. Així, confessava a Joan García-Nieto, d'Utopia:

—No se puede hacer una huelga general y a ver qué pasa. Esta concentración de delegados en Madrid ha sido lo más absurdo que se ha podido hacer. No ha servido para nada

y a mí no se me puede decir que es que «no lo hemos hecho bien», que «nos hemos equivocado», que «ha habido muchas deficiencias en el viaje». ¿Qué se ha hecho en Madrid? ir por la mañana en autobús, hacer un mítin, se acaba el mítin, y al autobús y «pa» casa. Eso no sirve para nada, sabiendo que cinco días más tarde se ratificaba en el Congreso lo que ayer entró en vigor. Aprovechemos si queremos hacer algo, no es que se fuera a cambiar nada, pero yo esa concentración de delegados en Madrid la hago el mismo día delante del Palacio de Congresos. Pero no, vas y vienes, y para de contar, y ya hemos cumplido. ¿Ahora, qué?, ahora ya tenemos la ley, ¿ahora de quién es la culpa, ¿han andado los convenios?, ¿los convenios han andao?, no, viene el período estival y nos vamos a septiembre con los convenios sin firmar...

Amargura i impotència destil·len les paraules d'un Pajares que sonen a rèquiem per catorze anys de governs socialistes que no havien sabut connectar amb les il·lusions i les necessitats de les capes populars, en una ocasió única de la nostra història més recent. Rèquiem per ell mateix: tampoc els partits a l'esquerra del PSOE i els sindicats encertaren a l'hora d'obligar els socialistes a rectificar a favor de llurs interessos.

El cop de gràcia el donaria el 3 de març del 1996 el beneficiari directe de tota la política de dretes feta per un govern d'esquerreres:

l'original de la còpia, o el que és igual, el Partit Popular de José María Aznar. Una primera dosi que anunciaria un càstig més gran: la majoria absoluta el 2000 i el desenllaç de la crispació obrera reflectida en la vaga del 2002. Pajares, llavors, la viuria des de l'altra banda de la barrera, com a jubilat anticipat, els pulmons malalts de silicosi i el cor cansat de lluites per la dignitat obrera.

EL TRIBÚ I L'HONORABLE

Jesús Sánchez Pajares va tenir una altra oportunitat d'agegantar-se des de la seva poca estatura com a veu cívica i defensor dels seus conciutadans, en ocasió de la visita a Castelldefels del president de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol, el 29 de juny del 1984. El tribú del poble d'una petita vila de Catalunya es va posar a l'alçada del primer mandatari i cap visible del poder executiu a Catalunya, recentment reelegit, ara per majoria absoluta, i el va tractar de tu a tu. El tribú reptava el primer mandatari i aquest acceptà el pols.

Pajares se'n recorda perfectament: era un calorós dia de Sant Pere, la segona revetlla de l'incipient estiu, i el lloc era l'aleshores solar adjacent als carrers Doctor Marañón, Marconi i Bisbe Urquinaona, a prop de la plaça Joan XXIII. Allà estava previst que el Molt Honorable posés la primera pedra del primer centre d'atenció primària de Castelldefels, un

equipament sanitari del tot necessari i urgent per a una població com la nostra que creixia descontroladament. Acompanyaven Pujol, el conseller de Sanitat i l'alcalde de Castelldefels, Agustín Marina.

Poc abans de l'arribada al solar del seguici presidencial, una gentada sorollosa i proveïda de pancartes esperava en un dels vorals, disposada a descarregar tota la seva ànsia reivindicativa, llargament continguda. Entre els manifestants hi havia el president de la Coordinadora d'associacions de mares i pares d'alumnes, Vivencio Lenguas, discret però d'una gran tenacitat, i el president de l'Associació de Veïns de Vista Alegre, Pajares. La cosa anava d'ensenyament. Una altra de les grans assignatures pendents d'aquest Castelldefels que creix i ho demana tot, com un infant golut.

La cridòria arribà a orelles del Molt Honorable, que va poder entendre que la gent exigia escoles, concretament un centre d'EGB que tenia nom des de feia molt de temps, però que no prenia cos: el Margalló, la palmera típica de la flora de Castelldefels, oblidada per l'administració llunyana. Pujol, capficat en la col·locació de la primera pedra sanitària, tanmateix no es va fer l'orni i va demanar que s'acostés una delegació del grup per parlar-ne. Com diria poc després, en el batibull de la trobada, ell, aquell dia, no venia preparat per al tema educatiu, però, si més no, escoltaria, com pensava que era obligació de

tot governant. «Això no toca», l'aforisme que Pujol faria famós amb el temps, sí que tocava, llavors, a Castelldefels. No tenia escapatòria.

El president no va decebre la seva imatge populista. Va estar a l'alçada del llistó que li marcà Pajares, el qual, amb l'ímpetu d'un bulldozer descabellà un torrent d'arguments de pes capaç d'aclaparar el més pintat. Va enlluernar i deixar en silenci a tothom: Pujol, l'alcalde Marina, el regidor d'Ensenyament, polític primmirat i estudiós de la societat i la història de Castelldefels, Ernesto Baquer, el president de les AMPA, Llenguas... Com a testimoni del moment, immortalitzant-lo, una petita enregistradora de Ràdio Castelldefels: el document obtingut encara es pot escoltar a la fonoteca de l'emissora...

A continuació donarem la versió personal de Pajares, la seva memòria dels fets, més de vint anys després.

—Les oigo no sé qué de la escuela, y esto no es una escuela—saludà Pujol la representació de la «mani».

—Mire, señor Jordi Pujol—era la veu de Pajares, que prèviament s'havia ofert per fer de portaveu—: tenemos a los niños en las cuadras del castillo: ¿lo sabía usted? no lo sabe. En las cuadras, con anillas y unas ventanicas por donde entra un poquillo de luz. Cuando salen, salen atontaos, con la humedad y la vista dañada que tienen que llevar gafas. ¿Usted tendría a sus hijos allí, señor Jordi Pujol? No, no los tendría...

El president, visiblement superat i nerviós, sorprès per aquella allau inesperada, mirà l'alcalde Marina. Més que una pregunta, allò era pura necessitat de respirar:

—Señor alcalde: ¿tiene usted otro sitio que esas cuadras?

—Hay unos terrenos para el Margalló, president, pero no se construye—respongué senzillament Marina.

—¿Está en proyecto?—li preguntà Pujol, que s'adonava que estava totalment «peix» de l'assumpte.

—Sí, president. Tenemos los terrenos desde hace años, pero la Generalitat nos dice que no hay presupuesto.

Pujol va demanar llapis i paper i en prengué nota:

—No se preocupen, que me interesaré y el conseller les llamará.

Per a Pajares, però, això no deixava de ser una expressió de bona voluntat, que el vent es podia endur. Les promeses dels polítics que mai no comprometen a res. El tribú reblà el clau i acorralà el Molt Honorable. La cinta magnetofònica de Ràdio Castelldefels, que enregistrà l'escena, no enganya:

—Castelldefels hace tiempo que vive una situación insostenible, señor Jordi Pujol, y hará todo lo que le permita la Constitución para conseguir lo que por dignidad y derecho le corresponde. Castelldefels no puede seguir con escolares en las cuadras donde encerraban a los caballos, con fluorescentes a dos

metros del techo perjudicándoles la vista...

—Vamos a ver... haremos... —capejant com podia el temporal, Pujol intentà tallar, però Pajares no li ho permeté.

—Le digo, y termino, que si la Generalitat no se preocupa por la enseñanza en Castelldefels, haremos lo que tengamos que hacer. La EGB en Castelldefels merece la atención de su gobierno. Venga, venga usted si quiere y vea en qué condiciones están los niños en los sótanos del castillo las cinco horas de clase. Esto es intolerable. Mónteselo como usted quiera, señor Jordi Pujol, pero Castelldefels exige una escuela digna...

—Oiga, vamos a ver—encetà per fi Pujol un discurs coherent, defensant-se com gat de panxa enlaire—, está muy bien que usted diga lo que diga de esta forma tan elocuente, está muy bien que se movilice y proteste, y que me hable como me habla, pero yo haría muy mal en decirle ahora para darle satisfacción que todo está arreglado y que ustedes tendrán ya la escuela. Oigame: haremos lo que podamos, queda claro...

Encara no era suficient per a Pajares, per a tortura de Pujol:

—El tiempo demostrará que lo que usted ha dicho hoy día de San Pedro sea verdad... lo que ha dicho a la asociación de vecinos de Vista Alegre... el tiempo lo demostrará...

Pujol protestà enmig de l'enrenou, que traduïa una situació en què l'avinença era difícil, perquè el cabreig popular no tenia límits.

Però el president no podia fer res més que oferir-se, sense dates concretes. Escoltà les paraules més serenes del president de les mares i pares d'alumnes, Vivencio Lenguas, i el document del consell escolar d'ensenyament en què es descrivia la greu situació de Castelldefels, amb un Margalló ni construït ni pressupostat i amb un dèficit de 600 places escolars. A més, 1.250 alumnes feien classe en quaranta aules provisionals, les famoses cargoles, amb el malnom de barracons...

En les seves anotacions, el President havia escrit el nom de Pajares i el de Lenguas, i, en efecte, al cap de quatre dies, aquests van rebre una citació al despatx del conseller d'Ensenyament, a Barcelona. Hi acudiren amb l'alcalde, Agustín Marina, i la flamant diputada al Parlament, África Lorente, mestra de professió, que havia estat regidora d'Ensenyament durant el mandat municipal anterior. El conseller Guitart, amb el paper de Pujol a la mà, on hi havia les ordres preferents sobre el tema, els assegurà que l'escola Margalló entraria en els pressupostos de l'any vinent. Pajares, amb la seva punyent fatxenderia, es va fer portaveu de l'escepticisme de la delegació castelldefelenc i va deixar córrer:

—¡Bueeno, ya estamos con el año que viene!

—Déjeme terminar—pregà el conseller

—¡Pero si hace tres años que dimos los terrenos!—insistí Pajares.

—Déjeme, por favor—suplicava el conseller, mentre fixava la seva mirada en la nota presidencial—. Puedo asegurarles, por encima de todo, que la escuela estará para el curso que viene; la obra irá rápida, créanme.

El President de la Generalitat havia complert la seva promesa de preocupar-se de l'escola pendent de Castelldefels només arribar a Palau. Però aquí acabà el seu poder: la feixuga maquinària de la jove administració autonòmica, la manca de previsió de les necessitats urgents de la societat, o, més aviat, altres prioritats que l'ensenyament en el programa de govern de CIU, van allargar durant mesos l'inici d'una construcció que deixà pel camí un penós reguitzell de creuament de cartes, demandes dels alumnes encabits en cargoles i la magna caravana de Castelldefels al Parlament de Catalunya, el desembre del 84, per pressionar la consignació del Margalló en els pressupostos del 85. L'alcalde Marina, alçat sobre la impacient massa reivindicativa aplegada entre els arbres de davant l'edifici del Parlament, afirmà que el portaveu socialista Clotas li havia assegurat que el Margalló seria als pressupostos de l'any vinent; el cap de l'oposició socialista, Raimon Obiols, se solidaritzà amb la justa demanda de Castelldefels davant dels micros de l'emissora municipal, enviada especial a l'esdeveniment... No seria, però, fins al curs 1987-88 que el malaurat Margalló, exponent de la marginació escolar de Castelldefels,

entraria en funcionament, i, a sobre, de forma precària.

Pel que fa al nostre home, Jordi Pujol es recordaria sempre del protagonista d'aquella escena de la primera pedra de l'ambulatori, un dia de Sant Pere del 1984. En visites posteriors a Castelldefels no deixaria d'assenyalar-lo amb afabilitat, com aquell que retroba un vell amic que no veu des de fa temps. És possible que el Molt Honorable veiés en Pajares l'encarnació de la figura de l'immigrant, que, en el fons, no deixava d'admirar. Paco Candel, *l'altra català* per antonomàsia, qualificava de «colossal» una definició de Pujol sobre la nova immigració: «la diferència entre ells i nosaltres és que ells tenen fe». Fe i rauxa, un concepte molt català, per cert, en el cas de Pajares...

EDIL DE CASTELLDEFELS

Com a treballador i delegat del comitè d'empresa, Pajares tenia ben clar que feia política; que, com a soci i president d'associació de veïns, feia política i que militar en un partit com el dels comunistes de Catalunya i formar part de la seva llista electoral per a les municipals... era fer política, tot i que política químicament pura. Com a ciutadà, en tots els casos, un sempre fa política. De vegades de forma partidària; en aquest darrer cas, de forma partidària. Això sempre ho ha defensat Pajares aferrissadament i

munta en còlera quan algú s'atreveix a confessar-se apolític davant una problemàtica social en què cal mullar-se. Tot és política i maneres de fer política que, depenent dels objectius i prioritats, poden classificar-se en polítiques progressistes o d'esquerres i conservadores o de dreta i centre...

Si el 1979, el nostre home decidí renunciar a ser candidat pel PSUC i continuar fent política per altres vies, el 1987 decidia acceptar entrar a les llistes d'Iniciativa per Catalunya i ocupar la tercera plaça com a independent. Iniciativa per Catalunya era un intent del PSUC d'aplegar les forces a l'esquerra dels socialistes que separatament tenien poques opcions, com va succeir a les municipals del 83. Així, PSUC, PCC i ENE (Entesa de Nacionalistes d'Esquerra) s'embarcaren en un navili sota pavelló comú... que naufragaria a penes dos anys més tard, i la bandera comuna va ser substituïda per la del PCC. La història de l'esquerra—i Castelldefels no va ser pas excepció—és la història de les escissions, els reagrupaments i el retorn a la divisió. Una lliçó mai no apresat.

Jesús Sánchez Pajares, doncs, optava, ara, per fer política... política. No en un primer moment, perquè els resultats dels comicis del 10 de juny del 1987, amb nova majoria absoluta—però menys— del PSC i Agustín Marina al capdavant, atorgaven a IC només dos regidors: Juan Manuel Patón, pel PCC, i Frederic Cervera, un independent antic exiliat,

ex responsable d'Hisenda a la primera legislatura. Pajares quedava fora per ben poc... i per poc temps, perquè el març del 1988, Cervera presentava la dimissió i el seu lloc l'ocupava el candidat número tres. El tribú de Castelldefels prenia oficialment possessió d'un càrrec també amb arrels romanes: el d'edil. Allà es retrobaria amb un vell conegut dels temps heroics de la formació de la nova associació de veïns de Vista Alegre: Joaquim Ferreruella, ara un combatiu i inconforme regidor a les rengleres del suarista CDS.

L'herència comunista—per entendre'ns—de l'anterior legislatura, 83-87, havia estat minsa però intensa la seva tasca d'oposició a un poder socialista omnímode. González, i després els companys Miguel Benítez i Miguel Díaz, no es mostraren precisament tous ni benèvols amb una acció de govern que es pensava que podia fer i des-fer sense donar gaires explicacions. Els enfrontaments als plens municipals amb l'alcalde van sovintejar, i els regidors «pececers» no dubtaren a dur als tribunals el que consideraven una pràctica inacceptable: el cas del nomenament «a dit» del gerent del Patronat Municipal de Cultura i Esports. La sentència del Tribunal Suprem va arribar l'abril del 89, al bell mig de la legislatura següent, i donava la raó als impugnants tot obligant l'equip de govern a cobrir la plaça de gerent mitjançant concurs obert.

L'entramat Iniciativa per Catalunya, amb Juan Manuel Patón com a alcaldable (de

professió mestre, ja havia estat elegit regidor el 79 com a independent a les llistes del PSUC) havia basat la seva campanya electoral en «més democràcia i participació ciutadana», i «la presa de decisions populars entre períodes electorals»; «honestat, transparència, no dedocràcia (sic) i igualtat d'oportunitats», i «revitalització dels consells municipals». En fi: un programa clar contra la majoria absoluta, que a penes va tenir ressò entre l'electorat, ja que de 15 regidors, els socialistes només en van perdre tres.

El tipus d'oposició que havia de desenvolupar IC en la nova legislatura va fer aparèixer, però, esquerdes en els seus representants electes, esquerdes que acabaren per trencar aquesta representació en forma de dimissió del número dos: Frederic Cervera. Novament la malaltia de l'escissionisme atacava els comunistes. Les causes de la renúncia, més enllà de les oficials «raons personals», es referien a diferències en l'estratègia política que s'havia d'aplicar: Cervera entenia que la tasca se centrava massa en l'Ajuntament i que es desatenien el carrer i les entitats ciutadanes. El cost, per a Cervera, era molt alt: es perdia el contacte popular a canvi de no res, perquè la majoria absoluta del PSC no concedia possibilitats a les aportacions transformadores. En resum: una oposició tova en què la denúncia de l'acció de govern socialista no es duria mai a les últimes conseqüències. La resposta de la

comissió política d'IC va ser també concloent: no s'acceptaven les raons del dimissionari i negava la crisi, segons el portaveu Patón, el qual afegia que el treball municipal era molt important i que els temes es tractaven a fons i sense embuts, com ho provava la querella contra el nomenament del gerent del patronat de cultura. En el plenari municipal on se substanciava la sortida de Cervera, aquest qualificà de «farsa» el joc polític al consistori amb la majoria absoluta socialista. El portaveu Patón desautoritzà el «comiat» del seu excompany, mentre que, sentint-se concernit, l'alcalde Agustín Marina, el rebutjava totalment.

Jesús Sanchez Pajares, el número tres a la llista electoral, seuria en l'escó buit d'IC, i en declaracions a la ràdio municipal, afirmà, políticament correcte i conciliador, que la marxa de Cervera era per motius personals i que no hi havia cap crisi:

—Seguiremos trabajando, todo y ser minoría—digué, molt posat en el seu nou lloc de lluita política—, sin renunciar a nuestro programa.

Ara, l'objecte dels seus afanys seria tot el que es fa i desfà en el conjunt de Castelldefels. Una manera de dir que, ara, necessàriament, havia de canviar el «xip» parcial de Vista Alegre—però no menys transcendental de la legalització del barri i la futura urbanització de Can Vinader—pel global de Castelldefels, enfrontat a ameneces, per exemple, del traçat

de l'autopista del Garraf, al seu pas pel municipi.

Vista Alegre present en el cap, però separat a la pràctica política. Així, hagué de deixar la presidència de l'associació de veïns després d'onze anys d'exercici, i ho digué ben clar als seus successors: els càrrecs no són compatibles. Ara, com a regidor, si bé no se'n desentendria mai, no podia decidir res de tot allò que vingués del barri. Van ser altres els que prengueren les regnes de l'associació, primer Oliva i després Castro, que hagué de torejar la complexa qüestió de la legalització de Vista Alegre, un barri irreversible, sense cap pla urbanístic, trenta anys després de l'aparició al turó del Llopart de les primeres cases d'autoconstrucció.

Malgrat aquest escrúpol de delimitar clarament els camps, sobre Pajares, l'Associació de Veïns de Vista Alegre i els primers ajuntaments democràtics, planà la sospita d'una relació interessada entre ambdues parts: el barri de Vista Alegre dóna els seus vots els socialistes i aquests afavoreixen el barri a través d'una política preferencial, en detriment d'altres sectors de la ciutat, com ara la platja o les urbanitzacions de muntanya. En molts plenaris municipals s'hi pogué escoltar la cantarella del favoritisme de l'Ajuntament envers Vista Alegre, davant la irritació de l'alcalde Marina, el qual, fins a dades molt properes havia de justificar la seva sovintejada presència a un bar del barri, on

jugava jocs de taula amb la parròquia... Però tant Marina com Pajares esgrimien un argument de pes per respondre als escèptics: Vista Alegre havia estat el primer barri de Castelldefels i el que històricament havia patit més necessitat d'infraestructures. Un barri densament habitat per treballadors, mentre que les urbanitzacions de platja i muntanya les componien esparsos xalets de segona residència.

Fins aquí les coincidències, perquè les diferències i fins i tot els enfrontaments marcaren les relacions del Pajares regidor amb l'equip de govern socialista. Unes diferències que s'explicaven per la percepció que el nostre home i el PCC tenien dels socialistes: dretanitzats per culpa de les polítiques de Felipe González. I, per això, calia donar-los «canya» al ritme desbocat d'una ciutat que creix arrossegant un dèficit en infraestructures i equipaments: encarar una vila esdevinguda ciutat on viuen persones que no hi treballen. Més població que toca a menys serveis. Vista Alegre, doncs, no era el melic del món. Tot Castelldefels era el món a millorar. L'endeutament, tan denigrat per l'oposició de dretes del consistori, estava cantat. No calia hipotecar-se per fer front a les necessitats d'uns barris que es deien oblidats? El toro sempre agafaria els equips de govern d'esquerres... Però continuarien treballant.

Treball intens colze a colze amb Juan Manuel Patón, el portaveu, en el grup d'IC pri-

mer i després del PCC, que es reflectia en una vida de partit, al local del carrer Viriat, ja desaparegut, d'un alt nivell polític i participatiu, que ja no es tornà a repetir posteriorment. Una setmana abans dels plens municipals, trenta o quaranta militants o simpatitzants debatien els temes de l'ordre del dia; i prefixaven, per majoria, el vot que s'hi donaria. Això suposava que, de vegades, la postura dels regidors davant un determinat tema restava en minoria, però democràticament havien d'acatar la decisió de l'assemblea... Debat intern i intens entorn dels plans urbanístics i el seu correlatiu d'equipaments: la ciutat creixia i no hi havia terrenys per a equipaments. Els comunistes apressaven els socialistes per al desplegament d'un pla global d'equipaments que alguna vegada s'albirà però que mai no s'arribà a concretar: com saber, llavors, amb quins espais es podia comptar, si els existents s'acabaven? Les condicions imposades a les promotores d'urbanitzacions que marcaren l'explosió demogràfica de Castelldefels, com ara la Muntanyeta, Can Vinader, Can Bou o Canyars, d'un mínim destinat a zona verda-equipaments, pal·lià aquesta necessitat, tot i que sobre la marxa i pla parcial per pla parcial...

El projecte de l'autopista del Garraf, que havia de travessar Castelldefels, coincidí amb el període de la legislatura 1987-91 i va ser la gran prova de la capacitat de mobilització d'un

ajuntament i d'una ciutadania que es considerava, com en l'anterior contenció de l'ensenyament, agredida per la política del govern de la Generalitat. Però no sempre el bloc es mantingué ferm i incòmode: durant el procés, al costat de pronunciaments comuns, l'equip de govern va anar per un costat i la Gestora Antitraçat—una plataforma ciutadana—, i grups municipals per un altre. Sobretot el d'IC.

L'agost del 87, les primeres notícies sobre el projecte d'una autopista que aniria des de Barcelona fins al Vendrell, travessant Castelldefels i el massís del Garraf—l'obstacle natural que històricament havia impedit la comunicació del cap i casal amb el sud—alertaren i alarmaren l'Ajuntament i la ciutadania que, ràpidament, reaccionaren i s'organitzaren per a una oposició aferrissada: *L'Autopista ens vol partir; Autopista, no gràcies; Autopista fora de la vila. Salvem Castelldefels...* eren els lemes de la resistència, que va anar prenent cos a través d'una moció de l'alcaldia, amb dues esmenes d'IC, el setembre, que mostrava el rebuig del traçat pel nucli urbà i proposava una alternativa de pas per la muntanya i el cinturó del litoral.

L'octubre va tenir lloc la primera manifestació de protesta a càrrec de les formacions polítiques i entitats ciutadanes. El novembre, la diputada Àfrica Lorente fa una pregunta sobre el tema al Parlament i el conseller d'Obres Públiques, Bigatà, li respon

que l'autopista no constituirà pas una barreira per a Castelldefels. Dies després, un ple extraordinari de l'Ajuntament de Castelldefels aprova un seguit d'al·legacions que revelen un panorama negre per al futur de la ciutat en tots els sentits: impacte urbanístic, d'infraestructures, per a les persones i els béns, equipaments i dotacions, mediambiental i socioeconòmic. L'alternativa proposada insisteix a fer passar la via pel costat de la muntanya. La Gestora Antitraçat, per part seva, redacta una alternativa que no afecta el nucli urbà de Castelldefels.

El desembre del 87 es produeix un gir en la situació i el front comú fins aleshores granític, s'esquerda. La Gestora denuncia la desinformació de l'Ajuntament arran d'unes converses amb Obres Públiques de la Generalitat: l'alcalde Marina no assisteix a la comissió de seguiment i tant els grups municipals d'IC i AP, com la Gestora i la Coordinadora d'Associacions de Veïns mostren la seva indignació pel que consideren una falta de respecte. S'afirma que les suposades concessions d'Obres Públiques continuen perjudicant Castelldefels. El grup d'IC es posiciona netament: no defallir en la negativa al traçat actual i que l'alcalde no actuï sense consens previ.

La manifestació del 13 de desembre posa en evidència la ruptura: no hi són ni els socialistes ni el grup municipal de CIU, afí al govern de la Generalitat. L'alcalde, fins i tot,

critica la mobilització, molt dura i sense embuts a l'hora de les consignes: *Pujol, la autopista es un chanchullo; Pujol, si quieres una nación, no nos metas división.*

Fernando Pla, el portaveu de la Gestora Antitraçat, un home d'una gran energia i lluitador fins al final, declarava a la ràdio municipal:

—L'alcalde nos ens diu res. Per tant, actuarem pel nostre compte. Esperem que les concessions mútues amb la Generalitat no rebaixin les al·legacions aprovades per tots.

Pla estava persuadit de la inutilitat del pas de l'autopista per Castelldefels, i en el seu lloc proposava millorar la carretera A-7 fins a Sitges i Vilanova: Barcelona estaria igualment més a prop. El portaveu de la Gestora anava lluny en el rerefons de les presses del govern de CIU en la realització del projecte:

—Per què tanta urgència? Perquè s'acosta la campanya electoral i Convergència té necessitat de garantir-se el finançament. Si no concedia l'autopista aleshores tindria dificultats...

És clar que Pla feia referència a una de les empreses participatives de la concessionària, una important caixa d'estalvis...

El 16 de desembre tenia lloc una entrevista entre l'alcalde Marina i el conseller Bigatà. No en trascendí res, per no perjudicar el procés negociador, segons l'alcalde. Llum i taquígrafs hi podien fer nosa, com feia nosa i era del tot inconvenient organitzar

manifestacions. I és que, com afirmava l'alcalde, no es pot negociar sota pressió...

El gener del 88 un escrit d'Obres Públiques a l'Ajuntament accepta la majoria de les al·legacions. Una notícia que és considerada positiva per tots els grups municipals, excepte IC, que troba ambigu que s'hi afirmi que l'autopista no seguirà el traçat previst en l'avantprojecte, sense plantejar el nou traçat ni donar les dates d'execució...

Abunden cartes posteriors de la Generalitat en el sentit suposadament rectificatiu: l'autopista no partirà en dos Castelldefels, cosa que permet a l'alcalde Marina afirmar que el tema de l'autopista està tancat. Argument? Que el traçat serà per l'exterior, d'acord amb els pactes Ajuntament-Obres Públiques.

La Gestora mostra la seva preocupació per un nou element introduït: el desdoblament de la C-245, l'antiga carretera de l'interior. Segons el seu portaveu, això empitjora la situació i avança que tornaran les manifestacions. Ara és l'alcalde de Castelldefels el que es considera enganyat i parla de «presa de pèl», ja que l'afectació serà la mateixa. De nou, en bloc, Ajuntament i entitats ciutadanes donen un «ultimàtum» al Departament, perquè clarifiqui la seva postura.

El juny, la Generalitat dóna llum verda a l'autopista, amb aportacions positives, segons l'Ajuntament. La modificació de darrera hora

parla d'autovia i no autopista, i un tram de via urbana a Castelldefels. Tot plegat s'assembla cada vegada més a una cerimònia de la confusió. IC es pregunta si hi ha consens o no sobre l'autopista, i considera que el perill no ha desaparegut. L'alcalde afirma que no hi ha consens. Això és el dia 13 de juny. El 14, en un ple municipal, l'alcalde no fa esment de les esmenes anunciades per la Generalitat, i ratifica que no hi ha consens. IC es mostra escèptica: quin acord hi ha? i en nom de qui? El grup de Patón i Pajares recorda que no s'ha donat resposta a les al·legacions originals.

El cert és que, sols un dia després, el 15 de juny, Agustín Marina proclama la seva satisfacció, tot argumentant que les «aportacions» garanteixen la no prolongació de l'autopista i no talla en dos el nucli urbà, com figurava en el projecte anterior. Hi haurà, a més, passos elevats mar-muntanya per tal de comunicar la ciutat. L'alcalde afirma que se salva un 45% de l'afectació inicial... O el que es el mateix, allò del got mig buit o mig ple: l'afectació seria del 55%, la qual cosa no pot evitar en tots plegats un sentiment de fet consumat, que ha guanyat la imposició i que, per tant, la sensació no pot ser una altra que de derrota...

Grups polítics i entitats ciutadanes parlen de «mal menor». AP critica l'alcalde per firmar l'acord sense consultar els grups municipals. Pla, de la Gestora, reconeix que l'oposició no ha estat suficient per impedir el

pas de l'autopista. IC reitera que l'alcalde no hauria d'haver pres cap decisió sense haver rebut abans resposta a les al·legacions. La comissió ha estat bandejada i la informació ha arribat amb retard i amb comptagotes. Patón i Pajares arriben a la conclusió que ha estat un error renunciar a les mobilitzacions i que ha mancat ambició per exigir l'alternativa. Coherent amb aquesta dura anàlisi, el grup comunista eleva al ple municipal del 30 de juny del 88 una moció d'urgència de recurs contra l'acord entre l'alcalde i la Generalitat.

—Obres Públiques no ha informat sobre l'acord ni tampoc ha contestat les al·legacions, cosa que és obligatòria—defensa el portaveu Juan Manuel Patón—. Es pot recórrer contra aquest acord, doncs.

L'alcalde Agustín Marina no dubta en la resposta:

—Allò que importa, senyors, és el fons de la qüestió, i la qüestió està resolta, positivament. Les al·legacions han estat contestades, algunes al cent per cent.

La moció és rebutjada. El grup d'IC es queda sol, però no es resigna: Patón i Pajares es reserven impugnar l'acord pel seu compte...

La decepció és grandíssima, qualificatiu de Pajares, setze anys després dels fets. La negativa d'entrada al projecte estava carregada de raons, suficients per mantenir-la fins al darrer moment. Massa barreres: barrera al passadís ecològic, que impideix els vents i eleva la humitat; barrera a les conques d'aigües

pluvials, afavoridora d'inundacions... El projecte alternatiu per la muntanya suposava un sol túnel. Fins i tot havia estat elogiat per la Generalitat, que tanmateix adduia que el cost de l'obra es disparava... L'envergadura del projecte, avalat per les grans administracions, suposava una pressió insuportable per a una administració petita com la de Castelldefels, i Agustín Marina, lligat alhora pel seu càrrec metropolità, va haver de capitular, mentre les manifestacions de protesta es descabdellaven al carrer i ell al capdavant...

L'enrenou de l'autopista continuà condicionant el dia a dia de la ciutat fins a la data de la seva inauguració, el gener del 1992, i encara més enllà, ja que el seu pas efectiu per Castelldefels generà els problemes que es podien esperar, com el de la comunicació d'algun barri, que obligà els seus veïns a sortir al carrer i manifestar-se.

Un altre punt de fricció entre el grup d'IC i l'equip de govern socialista va ser la instal·lació d'una benzinera a l'Avinguda de la Constitució, dins del pla especial del sector est de la Plaça de l'Estació, l'any 1989. Les firmes Caprabo i Campsa van invertir en la seva infraestructura, com ara la creació de places d'aparcament i la canalització d'aigües pluvials. Patón i Pajares, però, s'oposaren al que consideraven una bomba de relloteria: les benzineres s'instal·len a les sortides o entrades de les ciutats, mai envoltades de

pisos i al bell mig del nucli urbà. I si s'hi produeix una explosió o un incendi? L'equip de govern afirmà que l'estació de Campsa comptava amb totes les mesures de seguretat per ubicar-se en zona urbana. El saló de sessions de la Casa Gran va viure noves escenes d'enfrontament respecte a un tema que, al capdavant, es materialitzà com estava previst, amb l'estació de servei a l'indret on, catorze anys després, encara és.

No tot, tanmateix, van ser topades. Encara roents les conseqüències polítiques de l'autopista, l'octubre del 88, PSC i IC pacten augmentar un 20% les ordenances fiscals.

Va ser un signe precursor entre ambdues formacions que es van mantenir molt pròximes fins a l'acabament de la legislatura, el 1991. Aleshores, la Federació d'Iniciativa per Catalunya ja no existia a Castelldefels: el lideratge que pretenia el PSUC no era tolerable per al PCC, que trencà amb aquell partit. Si al PCC se li impedia manar a IC, manaria sobre ell mateix. El portaveu Juan Manuel Patón acusava de la ruptura la Federació, a la qual atribuïa la voluntat de convertir-se en un partit polític. Patón reconeixia que el divorci era un pas enrere en la famosa unitat de l'esquerra, però afirmà que des del PCC seguirien treballant en la unitat de l'esquerra... Un mes abans, a l'hotel Playafels, 1.105 delegats al Congrés d'Unitat dels comunistes de Catalunya (230 del PCC) havien aprovat per unanimitat—i una abstenció—iniciar el camí

cap a «un partit obert per una esquerra forta», segons deia el lema de la trobada. Però era significatiu que no hi acudís el secretari general del PCC, Marià Pere, i que l'exmembre de l'executiva, Alfred Clemente, manifestés el seu temor que el PCC hi reaccionés en contra autoafirmant-se... Ni la presència de l'històric Ignacio Gallego, ni la del ja carismàtic Julio Anguita—rebut amb crits de ipresidente, presidente!— van ser suficients per esborrar la presència de Rafael Ribó, que sortia reforçat del Congrés castel·ldefelenc. I això no agradava els «pececeros», que actuaren en conseqüència... «Las hoces para segar todos los campos de Andalucía», com deia Pajares, retornaven com una maledicció...

Ja com a grup del PCC, el Pla de Reforma Interior de Vista Alegre legalitza el juny del 89 un barri fora d'ordenació des de feia trenta anys. A més, la urbanització annexa de Can Vinader proporcionaria el que Vista Alegre mai no havia tingut: un 22% de zona verda.

L'acostament entre socialistes i comunistes es va fer efectiu amb la creació d'una nova àrea municipal: la de Pau i Solidaritat, el març del 1990, lliurada al portaveu del PCC, Juan Manuel Patón. La confiança es renovaria després de les eleccions del 1991, amb nova majoria absoluta del PSC. Els comunistes s'hi presentaren dividits, una divisió que costà que no sortís elegit tot un Cipriano García, vell lluitador obrer, amb anys i panys de presó fran-

quista a l'esquena, que encapçalava IC. Eren els temps convulsos de la caiguda i desaparició del camp soviètic i de la mateixa URSS, de la fi de la guerra freda i del triomf dels Estats Units. Sense contrapès a l'hegemonia nord-americana, com serien a partir d'ara les relacions internacionals? quin seria el futur dels països del Tercer Món? Patón intentà optar per intervenir al màxim nivell, presentant-se candidat al Parlament europeu, el juny del 89: no hi va reeixir. En tindria l'oportunitat des del pla local, oferint un marc a la iniciativa solidària dels castel·ldefelencs, que era molta, organitzant fòrums de debat i jornades de solidaritat, i col·laborant en les iniciatives d'ajut al desenvolupament d'institucions catalanes supramunicipals. No li faltaria temps per treballar amb comoditat: a les eleccions del 95, la confiança gratuïta dels socialistes, gràcies a la seva pèrdua de la majoria absoluta, es transformà en oferta de pacte de govern d'esquerres, i a Pau i Solidaritat, Patón hi afegí la responsabilitat d'Ensenyament...

Una carrera a la qual feia temps que el seu company Pajares havia renunciat per tornar a la base del carrer i del barri, on veritablement es trobava com un peix a l'aigua. El 1991 marcà la fi de la seva experiència com a edil, valuosa, perquè li permeté proveir-se d'un cabal de coneixements municipals que abans no posseïa o no tenia a l'abast. Ja n'hi havia prou. Una altra opció significava perpetuar-se en la professionalització de la política, l'antítesi

del concepte que el nostre home tenia del compromís amb la política pura...

RETORN AL MOVIMENT VEÏNAL. 1991-...

La tercera legislatura dels ajuntaments democràtics acaba el 1991. Pajares decideix no repetir l'experiència de regidor, potser perquè no hi ha sabut treure el millor de si mateix com a tribú del poble. Més versemblant és l'evidència d'una decepció d'aquell que ha conegut el costat fosc de la política-política. Perquè la seva pràctica suposa ni més ni menys que la renúncia als principis. Els principis d'un món millor i socialista. Tal vegada la mostra—la política que es pot fer des del municipi—, és massa petita, irrellevant i dependent, dependent de qui mana, i qui mana és el capital, a Catalunya, Espanya i Europa, una teranyina que impedeix l'alternativa. És cert que no s'hi pot fer res, però si no es pot i això no va amb els principis, doncs... a l'oposició. El neoliberalisme que tant critica l'esquerra, l'esquerra el practica des del seu comandament polític, i, d'aquesta manera, s'arriba a la decebedora conclusió que tots, polítics de la dreta, del centre i de l'esquerra, són iguals i tots són el mateix...

Amb aquesta certesa, Pajares té més que un argument per fugir de la política oficial: és una sensibilitat de l'enyorança d'una determinada vocació d'home públic, el contacte amb la gent del carrer, colze a colze amb els

neguits del simple ciutadà. I això té un nom: associació de veïns, que, sent el que és, per definició està a l'altra banda de la política oficial més propera. L'únic interlocutor vàlid de l'Ajuntament.

COM UN PEIX A L'AIGUA

En les circumstàncies del 1991, el nostre home té una oportunitat a l'alçada de la seva capacitat per retornar al món de l'associacionisme veïnal i capbussar-s'hi. Si el 1976 va redreçar l'entitat veïnal de Vista Alegre, el 1991 la recuperaria, ni més ni menys, del pou de la desaparició.

El llavors president Manuel Castro havia convocat una assemblea de liquidació, arguint que ningú no se'n volia fer càrrec i que ell no podia continuar per raons personals. A l'assemblea hi assistí Pajares que, amb la força de la seva militància i carisma, es negà en rodó a deixar morir l'entitat, que a poc a poc s'extingia: de 300 socis havia passat a només 120, que s'anaven esborrant perquè les portes del local estaven tancades i no hi havia senyals d'activitat.

Faltaven pocs mesos perquè acabés la legislatura i Pajares tenia molt clar que no continuaria de regidor, malgrat que se'l convidà a fer-ho. Tornaria a l'estimada associació de veïns. L'ordre del dia de l'assemblea de liquidació restà sobre la taula i l'acte següent estava cantat: presentació de la seva candi-

datura com a president amb una junta renovada. El parèntesi obert el 1987 es tancava. I l'associació experimentà un nou impuls cap amunt. Tornaria a funcionar la guarderia i s'obriria un servei nou: l'assessoria jurídica, que tan bé aniria per a les guerres dels rebuts de l'aigua i del transport metropolità que s'acostaven.

De tota manera, Pajares no havia estat del tot apartat de la vida veïnal. El primer president després de la seva marxa, Amador Oliva, amb poc temps lliure a causa de la seva feina, li demanava sempre ajut i opinió. La gent de Vista Alegre li manifestava el seu disgust per haver abandonat l'associació i haver-se'n anat a l'Ajuntament:

—Tú tenías que haberte quedado, Pajares.

I és que estaven acostumats que els problemes els els resolgués l'associació. I això no deixava de minar l'esperit del nostre home, punxt, cada vegada més per alguna cosa semblant al penediment:

—Creo que me he equivocado—arribà a pensar Pajares.

Quan ell era regidor, l'any 90, les associacions de veïns de Castelldefels culminaren un treballós procés d'unió, iniciat amb la coordinadora i formaren la Federació, el primer president de la qual va ser Javier Reparaz, titular de Montemar, un home minuciós i de silenci i paraula tallant, sempre incòmode per al poder i amb el qual Pajares connectà força, com també en el cas de

Rosana Bernal, presidenta del Centre, militant comunista i abocada en activitats de caire solidari. No era gens fàcil trobar i conjuminar un equip de gent amb ganes de participar en les qüestions de ciutat: primer havien de disposar de temps i després saber compartir i generalitzar els problemes del seu barri, per tal d'assolir una única veu davant l'Ajuntament. D'això la importància d'aconseguir el dret de veu als plens municipals, una proposta de Pajares, o la presència als consells municipals, una presència i una participació que no eren, en aquells moments, les ideals. Mal assumpte, perquè si demanes molt i a canvi no et mulles, si els drets els poses per davant dels deures, no estàs en condicions d'exigir responsabilitats.

Un altre concepte fonamental per a Pajares és el de la independència de les associacions de veïns. Saber diferenciar entre política i política partidària. Mai no s'ha preguntat a ningú a Vista Alegre de quin partit o de quina ideologia era. Aquest era a vegades un problema pràctic d'independència i neutralitat, perquè, molta gent, a l'hora de les eleccions preguntava a Pajares a qui s'havia de votar... Els problemes del barri sempre s'han intentat resoldre sense res a canvi i qui pensi el contrari s'equivoca... Política, sí: per encarar el problema personal i elevar-lo a col·lectiu, el mateix procés abans apuntat respecte a l'associació de veïns d'un determinat barri i el seu encaix en la Federació.

LA BARRIADA GLOBAL

La Federació ha de buscar aixopluc en una altra instància més gran per defensar-se, no ja de l'administració municipal, sinó de la metropolitana o de la regional, i elaborar ensems una estratègia de contratac per tal de torçar la voluntat de tota una Generalitat. És la Confederació d'Associacions de Veïns de Catalunya, que plantejà l'anomenada «guerra de l'aigua», la negativa rotunda a un rebut pel consum del primer bé escàs necessari per a l'home, carregat d'impostos abusius: el paradís fiscal de l'administració. I contra aquesta exacció es muntà tota una maquinària de boicot que s'assemblava molt a una autèntica objecció fiscal, i els seus seguidors esdevingueren fermes objectors, el simple home de carrer contra l'ogre de l'Estat. Durant deu anys, els objectors van satisfer el preu de l'aigua, la més cara d'Espanya i la menys bevable, i deixaven sense pagar els impostos, que superaven l'import principal, i que acumularen en un compte especial. La unió sense fissures dels veïns implicats aconseguí que l'administració no els tallés el subministrament. Els objectors es van anant sumant a la «guerra», fins a arribar, en el cas del barri de Vista Alegre, al 97% de la població.

Si el 1993, el boicot al rebut retenia 37 milions de pessetes dels impostos i aplegava 27.000 famílies catalanes, el 1998, poc abans

d'acabar la «guerra», les xifres eren de més de 3.000 milions de pessetes i 80.000 famílies, 1.400 de les quals pertanyents a Castelldefels, i pràcticament a parts iguals dels barris de Castell-Poble Vell i Vista Alegre. La quasiexclusivitat de la resistència per part d'aquests dos barris aixecà dures crítiques de Pajares. Ja el 1993, la primera Federació d'Associacions de Veïns de Castelldefels, amb

el seu president Javier Reparaz al capdavant, s'oposava a la taxa d'infraestructures hidràuliques dins del rebut... En el ple de l'Ajuntament de Castelldefels de febrer del 1994, tots els grups municipals van subscriure la postura de la Plataforma contra els impostos, amb matisos...

PROU ABUSOS

deien les pancartes d'una manifestació posterior a Barcelona.

—No estamos desmoralizados, tampoco tenemos miedo a los cortes, no pueden hacerlo. Venceremos y será un ejemplo para el resto de España—afirmava ara un Pajares tribú global.

El març d'aquell any, la Confederació d'Associacions de Veïns de Catalunya va reunir-se a Castelldefels per exigir la modificació de la llei del 91 que abonava els impostos. El president de l'associació de Castell-Poble Vell, José Manuel Vilches, manifestava que els ajuntaments no poden substituir les més profundes aspiracions dels ciutadans. Era una mostra d'orgull patriòtic com a veïns organitzats, que Pajares ha esquematitzat amb la frase: «allà on hi ha un problema i una reivindicació, a darrere hi ha una associació de veïns"... Així, poc després, l'orgull veïnal es podia penjar ja una primera medalla: la retirada de la llei sobre el rebut de l'aigua.

El president de la CONFAVC, Alfredo Vela,

un home que conjuminava tenacitat i discurs clarivident, es dirigia l'abril del 1995 als diputats del Parlament, per mostrar la fèrria determinació del moviment veïnal. La resposta dels diputats confortava la desconfiança dels veïns respecte als polítics: ajornar qualsevol iniciativa fins al curs vinent... després de les eleccions del novembre. Com a rèplica

ON SÓN LES SOLUCIONS EN EL REBUT DE L'AIGUA

es llegia en multitud de llençols sostinguts per vint mil manifestants—entre ells els castel·ldefelencs que cabien en dos autocars que van sortir de la Plaça Joan XXIII—, que lliuraren una nota al Parlament:

—No vamos a parar porque no nos fiamos de los políticos—sentenciava Pajares.

Es refiarien més de la composició parlamentària nascuda de les eleccions autonòmiques del 1996? Potser: semblava més oberta (CiU perdia gairebé set punts respecte als comicis del 92 i la majoria absoluta). La rutina i el ritme lent, però, tornaren a imposar-se. En una assemblea conjunta Castell-Poble Vell/Vista Alegre, el maig del 96, la ràbia dels veïns es diversifica: a més del rebut de l'aigua, organitzen una marxa pel tancament de l'abocador del Garraf i recorden el rebuig al recàrrec del transport metropolità en el rebut de l'IBI... Els ànims s'escalfaven: l'octubre, el Palau d'Esports de Barcelona

s'omple per escoltar el president de la CONFAVC, Alfredo Vela: per una taxa que no discrimini les famílies nombroses i per una taxa de sanejament que pagui qui més embruta; i l'IVA, del 7 al 4%. A les paraules segueixen dues mobilitzacions, la primera el 7 de novembre: la CONFAVC col·lapsa els accessos a Barcelona; 40 punts tallats durant un quart d'hora; els veïns de Castelldefels, Gavà i Viladecans aturen la circulació a l'A-16, a l'alçada de Barnasud. La segona, el 29, 700 manifestants de les nostres tres localitats, augmenten el tall a mitja hora al mateix punt... davant la comprensió dels conductors. La nova estratègia dóna resultats instantanis: el govern truca a la CONFAVC comunicant-li que està disposat a un restabliment del diàleg. Fruit d'aquest toc d'atenció és un projecte de llei de simplificació del rebut de l'aigua, que provoca molta expectació... per acabar anant-se en orris a principis del 97. Nou tall en 24 punts de la xarxa viària metropolitana, entre ells el de Barnasud, una altra mitja horeta: es produeixen embussos de quatre kilòmetres a la Ronda de Dalt, la Meridiana i la Gran Via. Pajares, ferm en la primera línia de batalla, clama i proclama:

—Seguirán las protestas las veces que sean necesarias; los diez puntos reivindicativos de la CONFAVB son inamovibles. ¡La nueva ley no nos convence!

El president de la Confederació denuncia que l'avantprojecte de llei amaga els impostos que

abans estaven inclosos en el rebut i adverteix que si aquest és el propòsit del govern, la guerra continuarà. Pajares qualifica l'avantprojecte de «porqueria»:

—Traslada los impuestos de un sitio a otro, y el ciudadano está más desprotegido que antes, pues no puede saber por qué concepto se le cobra el agua...

El conseller de Política Territorial, Artur Mas, no se'n surt. L'estiu s'enceta ben calent. En un ple de l'Ajuntament de Castelldefels, Pajares, en nom de la Plataforma, anuncia:

—Queremos una salida negociada, pero no con este anteproyecto, que es peor que la ley actual. Pedimos a los grupos municipales favorables a una nueva ley que hagan llegar su voluntad a sus parlamentarios respectivos.

PSC, PP i IC aproven una moció de retirada de l'avantprojecte; CiU s'absté...

La justícia intervé: una sentència dels tribunals afavoreix les famílies nombroses en el consum d'aigua. Una concentració dels veïns en campanya a la Plaça Joan XXIII canta victòria: és una batalla guanyada. El president de la Generalitat entra en escena i es posiciona clarament a favor d'ell mateix: "és un greuge per a la majoria dels ciutadans que paga els seus impostos"; Jordi Pujol es refereix al boicot als impostos en el rebut de l'aigua. Des de Castelldefels, José Manuel Vilches demostra els seus reflexos: «el greuge està en els abusos del rebut».

La situació sembla que arriba a un carreró sense sortida i que la guerra s'estanca; és a dir: es podreix per al govern. Per això, la substitució de Mas per Pere Macías al capdavant de la conselleria de Política Territorial és decisiva per a un gir favorable als interessos populars. Macías afirma que es farà una nova llei que reculli *part* de les reivindicacions de la Plataforma. En el vuitè any de la «guerra», 1998, se sap que l'avantprojecte de la nova llei recollirà la unificació dels impostos per crear-ne un de sol. El govern reconeix com a interlocutora la CONFAVC. Llavors Pajares veu que hi pot haver consens a partir de les reivindicacions veïnals. Mentrestant, la Plataforma es carrega de raons: se sap que les empreses de camps de golf no paguen els impostos que sí que paga el comú dels mortals. Un greuge tan palès es posa en mans del fiscal del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya.

El conseller Macías, però, s'entrebanca: pel fet de no reconèixer que l'aigua és un bé escàs, deixant sense penalització el consum sumptuari, i de no tocar els impostos, es guanya el rebuig de la Plataforma, que ha arribat al màxim de les seves forces en presència:

—Es una vergüenza que ocho años después todavía no se haya sacado una nueva ley. ¿Por qué?, porque los ingresos son demasiado jugosos. El gobierno no nos vencerá por cansancio—dispara un idesmaiable Pajares.

A principis de 1999, hi ha una treva de reconsideració per part de la Generalitat, que menarà a l'acabament de la «guerra de l'aigua» al final del mateix any, ja que es plegarà a bona part de les reivindicacions veïnals. El mes de maig té lloc un preacord Generalitat-CONFAVC, que suscita sentiments oposats entre una host endurida de gairebé deu anys de «guerra»: satisfacció i cautela. Pajares *dixit*:

—La campaña se parará cuando la ley se apruebe en el Parlament y se vea reflejada en el primer recibo de año que viene.

Per a llavors, la Generalitat havia de complir les seves darreres propostes: acceptació d'un topall màxim de 100 litres per persona i dia, que si s'ultrapassa es considerarà sumptuari, i fixació del preu de l'aigua de l'any 1990 més l'IPC. Ofereix passar d'un consum de 18m3 a 36, pagant la mateixa quantitat. I compromís de presentar una llei al Parlament que fixi en un únic cànon els impostos. I els impostos retinguts i no pagats durant els nou anys de protesta? es negociaran els terminis per al pagament del deute acumulat.

Finalment, el mes de juliol, el Parlament aprova la nova llei d'ordenació i gestió de l'aigua. El nou cànon garanteix el consum bàsic dels 100 litres i penalitza el consum abusiu. Pajares, en declaracions a Ràdio Castelldefels, és taxatiu a l'hora de caracteritzar la nova llei:

—La ley recoge *todas* las reivindicaciones

planteadas. Falta la rebaja del IVA del siete al cuatro por ciento, que es cosa del Estado. Pero todos los impuestos estan en un solo y una única autoridad gestionará el cobro. La ley favorece el ahorro del agua al bonificar en un cincuenta por ciento a los consumidores que no lleguen al consumo de los cien litros por persona y día. Ah, y esta ley beneficia a todos y no sólo a los que han seguido la campaña.

I en dir això, segur que el nostre home pensava en la tasca de les associacions de veïns per al bé de la societat en general. En benefici, no d'un barri en concret, sinó de la barriada global. I que l'administració i els governants s'ho pensin dues vegades abans d'abusar del poble i extorquir-lo: els pot costar canviar dos cops la legislació sobre l'aigua, una proesa no gaire habitual en la Història, com es vanta de proclamar Pajares: «en trescientos años nadie consiguió derogar una ley»...

Quedava un serrell: l'acord amb l'Entitat Metropolitana de tractament de residus, que no gestionava la Generalitat, de CiU, sinó les esquerres, restes d'aquella Corporació Metropolitana de Barcelona que minvava poder a Pujol i que, per això, decidí abolir-la. El concepte en qüestió era la taxa ambiental de gestió dels residus municipals, TAMGREM, que la Plataforma exigia que es retirés, perquè la considerava aliena al cicle de l'aigua. L'Entitat Metropolitana demanà un parell d'anys per

deixar de cobrar l'ímpost. Però sols acabaria la campanya quan aquesta taxa fos retirada efectivament, així ho decidiren les assemblees de Castell-Poble Vell i Vista Alegre i la posterior general de la CONFAVC, a la primeria de l'any 2000.

Guanyà realment la Plataforma de ciutadans insubmisos fiscals la cèlebre «guerra de l'aigua»? Pajares diu avui, en el 2005, que la guerra no es guanyà al cent per cent. Què significa això? Bé: és cert que s'aconseguí eliminar els set impostos que gravaven el rebut i que ara hi ha només una entitat gestora—amb representants veïnals *in vigilando*—mentre que abans n'hi havia tres que *xuclaven*, però el cànon no es va poder treure; un cànon fix injust, perquè no està en relació amb el consum, i això és com una mena d'espina clavada que entela una recapitulació triomfal de la història. La TAMGREM, està a fora del rebut (?) i es cobra a part un cop l'any, no cada tres mesos, com l'aigua, però durant la campanya es jurà i perjurà que aquesta gabella no es cobraria ni a dins ni a fora del rebut... Del deute acumulat per l'impagament dels impostos durant deu anys, n'hagueren de pagar el 52%; però també es pot veure el got mig ple, i aquells que no pagaren van ser el 48%...

Enmig de l'eufòria de comprovar on podien arribar les pròpies forces, el mateix dia del preacord amb la Generalitat, la Plataforma somià de fer permanent l'objecció fiscal con-

tra l'Estat opressor fent campanyes de supressió de l'IVA en serveis bàsics, com ara l'electricitat, el butà, etc... Fins a la data d'avui, però, no s'ha iniciat cap d'aquestes campanyes...

Un altre front de lluita, aquest de menor abast, va ser el del recàrrec del transport metropolità en el rebut de l'Ímpost de Béns Immobles. Què tenien a veure els autobusos—que Castelldefels no utilitzava—amb la propietat de cadascun? Una «guerra» que s'ha arrossegat fins als nostres dies, amb amenaces d'embargament de comptes corrents per part de l'administració. La força davant la raó d'aquells que es neguen a *pechar*—el 44% de la població de Castelldefels—per una altra modalitat de paradís fiscal: eixugar per la via de la *nocturnidad y alevosía* el dèficit del transport!

A finals del 1993, el Síndic de Greuges, Anton Cañellas, a instàncies de les entitats veïnals de Castelldefels i d'altres àmbits de la comarca, dictaminava que el recàrrec metropolità no s'ajustava a dret; i una de les raones que en donava era que «pel fet de tractar-se d'uns ingressos de dret públic haurien de tenir en compte si es presta a tots per igual». Precisament, un dels arguments de l'època per negar-se a pagar el recàrrec és que el transport metropolità no arribava a Castelldefels i que, per tant, no se'n beneficiava. Així ho va fer palès Pajares en un ple municipal de febrer del 93, en nom

de la Coordinadora d'Associacions de Veïns de la ciutat. El Ple va donar suport a la protesta dels veïns, però es va abstenir de pressionar l'Entitat Metropolitana del Transport perquè retirés l'ímpost, i tampoc va recomanar als veïns que no paguessin, com sí que ho va fer l'Ajuntament de Sant Feliu. Pajares reconeixeria més endavant que l'Ajuntament hauria incorregut en desobediència civil si hagués demanat tal cosa... Superat actualment l'argument de la manca de transport metropolità a Castelldefels, ara s'hi esgrimeix la injustícia que suposa gravar la propietat immoble de manera indiscriminada per a un servei aliè.

En fi, en totes dues batalles, Pajares es mostrà l'incansable tribú d'una causa justa. El seu grau de conscienciació—aquesta facilitat natural de passar del que és particular al que és general i de descobrir-hi una relació que tot ho explica—trojava aquí un camp ben adobat.

Eren autèntics enfrontaments en què els partits polítics no hi tenien res a fer, sobretot els partits d'esquerra, que, fora de la Generalitat, controlaven gran part dels ajuntaments metropolitans. No podien i no volien: eren administració i s'havien de comportar com a tal, fins i tot si en aquest viatge havien d'anar en contra dels seus propis militants o votants.

Pajares, com a membre de les federacions comarcals i catalanes d'associacions de veïns,

assistí a nombroses assemblees de la Confederació d'Associacions de Veïns d'Espanya, la CAVE. Aquí hi va poder copsar la diversitat del moviment, segons l'origen geogràfic de l'entitat. Un moviment més polititzat a les regions industrials i totalment contaminat pel govern de torn a la resta: aquestes corretges de transmissió del poder anaven a la CAVE a escoltar vestits impecablement, amb corbata i mocador floreant per la jaqueta. Molts d'ells eren infiltrats dels partits per tal d'organitzar una manifestació amb cara i ulls; per això, els partits pràcticament s'amagaven a l'hora de fer un míting, perquè tenien vergonya que es pogués comprovar la migradesa del seu auditori... A Pajares, quan feia les seves excursions per la pell de brau, als poblets profunds, li agradava preguntar:

—¿Ustedes tienen asociación de vecinos?

—¿Y eso, qué es?—li responien com si davant seu veiessin un extraterrestre...

Però l'amor professat al moviment veïnal no li fa perdre la perspectiva de l'autocrítica i observa que les associacions de veïns estan malaltes, i potser d'una malaltia irreversible... La del desinterès de les noves generacions: on és el relleu? Pajares s'ha atipat de posar el seu càrrec de president a disposició de qui vulgui ocupar-lo... sense èxit. Els joves, el primer que pregunten és quant cobraran per fer de president o de secretari i, si no cobren, no vénen... Així, les directives de les

entitats han envellit. Tal vegada són les estructures de les entitats les que han envellit, han esdevingut obsoletes... Fent un salt en el temps fins al present, Castelldefels ha vist néixer dues associacions de veïns en sengles barris nous: Can Bou i Els Canyars. Així, amb aquest nom: associació de veïns. Però són noves entitats amb gent jove al capdavant, com correspon a barris sense les mancances dels barris històrics, poblats per gent jove amb altres necessitats i inquietuds. Potser amb el temps canviaran el nom, o no cal: el nom no fa la cosa. Però el que sí que és cert és que les noves generacions es mouen i no són en absolut apolítiques. Sí que són, ull viu, apartidàries, com diu Pajares. Es mouen, segons els estudiosos de la sociologia del Baix Llobregat, entorn de valors col·lectius, com ara la solidaritat, l'autogestió i l'autonomia cultural, i de la pau, l'ecologisme i la immigració com a centres d'interès: Castelldefels n'és ple. I les polítiques d'habitatge assequible, com endega, en el cas de la nostra ciutat, l'Assemblea de Joves. Són aquests joves els qui, en el seu barri, obliden o «passen» de la seva associació de veïns, per dolor de cor de vells dirigents, com Pajares. El que dèiem de l'obsolescència: potser la transversalitat de les associacions de veïns no dona per a tant... Però, aleshores, hi ha alguna cosa que es cou a dins del nostre home i el fa revoltar-se, a risc de caure en contradicció: conflicte i reivindicació, miris on

miris, d'una punta a l'altra del país, equival a associació de veïns...

UNA CONTRIBUCIÓ A LA UTOPIA

«Yo te vi cuando llegabas. Venías con una mirada lejana... buscando. Detrás quedaba tu tierra, verde de olivos, dorada de trigo... Esclavo de una tierra que te habían arrebatado. Y tuviste que abandonar. No había pan. No había futuro... Sólo paro. Te hablaron de otras tierras. Y emprendiste la larga marcha en busca de otro pan y de otra tierra»...

Així encapçala Joan Nepomucé García-Nieto el seu elogi a l'immigrant que titula «Los que vinísteis a Cataluña desde Andalucía». I és revelador perquè coincideix pràcticament amb la peripècia de Jesús Sánchez Pajares, reconocible en el text de Nieto com un més en aquella allau humana dels primers anys seixanta.

Pajares conegué l'«impulsor de lluites i formador de sindicalistes», militant del PSUC i lligat a CCOO del Baix Llobregat, l'entranyable *Nepo*, arribat a Cornellà el 1965. Passà amb aquest jesuïta inconformista i solidari moltes hores davant el micro d'una enregistradora, on quedaren reflectides les seves vivències d'infantesa i joventut a Andalusia, l'arribada a Catalunya i el seu compromís de lluita com a obrer de Roca per la dignitat i la democràcia. Molts dels seus fragments han estat utilitzats per ampliar el que ha explicat l'autor

d'aquestes línies. Un compromís recollit en bona mesura en dues cintes magnetofòniques, que el juny del 1994 Pajares entregà a Nieto, amb el títol: «Roca, poder obrero, nuestra clase y su protagonismo»:

—Sí—precisava Pajares a l'entrevista—, éste es todo el desarrollo durante las asambleas que hemos hecho durante los noventa y cinco días que duró la huelga.

Es refereix a la vaga de Roca, de l'octubre del 1976 a febrer del 1977. Un document de gran interès, que sobtà Nieto:

—Y esto, ¿quién lo ha hecho?, ¿tú o...?

—No, no, en estas dos cintas, por las dos caras, hay un extracto de las entre casi sesenta asambleas que tuvimos. Son trocitos de los momentos más difíciles, las decisiones más importantes... ¿Quién ha hecho estas dos cintas?, yo no lo sé, a mí me las regalaron como participante, y yo hablo en muchos de los trozos de aquí, y me dirijo a los trabajadores, tanto en la iglesia como en la montaña, como en el poblao, asambleas unas legalizadas, otras no...

—¿Y no se ha publicado esto en ningún sitio?—preguntà Nieto.

—No, no, de estas cintas habrá por ahí un montón, pero posiblemente cintas de estas estén hasta en el extranjero, porque hubo una representación de delegados que fueron a Francia, a Alemania, a Bélgica, a Italia, estuvieron en todos estos sitios durante el transcurso de la huelga, ya una vez que se

superaron los dos meses, pidiendo solidaridad y ayuda para los más necesitados, para la caja de resistencia y todo aquello...

—Pues esto ha de salir a la luz pública, ya veremos lo que se puede hacer—digué *Nepo*, amb els seus ulls espurnejant darrere els vidres de miop.

—De ahí podéis escuchar y coger y anotar lo que creáis oportuno—oferí Pajares.

Els plans de Joan García-Nieto eren deixar parlar Pajares sobre les altres vessants de la seva rica biografia de lluitador: el polític, el dirigent veïnal... I el que sortís s'afegiria al cabal de moltes altres entrevistes enregistrades a protagonistes dels moviments socials del Baix Llobregat. L'objectiu era bastir una gran història coral i oral, testimonis de primera mà, abans que la llei de vida ho emmudís tot. La Fundació Utopia, d'Estudis Socials del Baix Llobregat, presidida pel mateix Nieto, se n'encarregaria de l'edició i publicació.

El projecte, però, s'estroncà amb la mort de Joan García-Nieto un mes després d'aquesta trobada. La seva germana, la historiadora Maria del Carme, assumí la presidència d'Utopia un any després, el 1995, i la continuïtat de la recollida de testimonis orals sobre el «Movimiento obrero en el Baix Llobregat, 1950-1978» per al fons documental de la Fundació. En carta de l'1 de desembre del 95, Maria Carme, informava Pajares de tots aquests detalls i li feia arribar el text transcrit

de l'entrevista amb Joan per a la correcció.

Uns anys després, ja traspassada Maria Carme, sortí a la llum un opuscle titulat «El Moviment Obrer» (1939-78), dins de la colecció del Consell Comarcal «Descobrim el Baix Llobregat», l'autora del qual era la germana d'en Joan, un resum de la història política i social del període indicat, guarnit de testimonis extrets de les entrevistes que formen part del fons de la Fundació Utopia de Cornellà. De les poques referències, no hi ha res del que Pajares va dir a Joan García-Nieto...

«Ya se acabó aquel trabajo. No había trabajo en aquella obra. Eras un simple peón eventual, como los jornaleros de tu tierra. No hay trabajo. A otra obra. Cuántas veces cambiaste de trabajo. Por fin, la fábrica»...

Continua evocant *Nepo* aquest immigrant tipus de «Los que vinisteis a Cataluña desde Andalucía», a l'epíleg de l'obreta esmentada més amunt, que és calcat de l'experiència de Pajares: «¡Huelga! ¿Qué pasa? ¡Hoy vamos a la huelga! Has dicho ¡basta! Es nuestra huelga. Hemos dicho ¡basta!... «Ahora quieres escuela para tus hijos, quieres que aprendan de dónde vinieron. Quieres libertad y dignidad... Y también cantar «Els Segadors» con los hermanos de lucha de tu otra tierra. Que nadie se atreva ya a arrebatar lo que es tuyo y de tus hijos».

Sense conèixer-lo, Joan García-Nieto, descrivia en aquestes ratlles Jesús Sánchez

Pajares. Quan ja el coneix, quan ha estat amb ell hores i hores i s'alegra de l'exactitud del caràcter que va saber donar a aquell subjecte col·lectiu, pregunta al final de l'entrevista al personatge de carn i ossos que té davant:

—Al escucharte, comparo al joven que llegó en el sesenta y dos con muy poca idea de lo que iba a hacer y lo que en el año noventa y cuatro estás diciendo. O sea, que ha habido un proceso interior en tu vida muy grande, de hombre comprometido. ¿Estás contento de tu vida?

Dubitatiu, Pajares es remunta a la seva infantesa per lamentar el que hauria pogut ser i no fou, perquè estava marcat com a fill de proletari. Joan García-Nieto insisteix:

—Pero lo que yo te preguntaba. ¿Ahora estás satisfecho de la vida, de lo que has hecho?

—Yo nunca me siento satisfecho de lo que hago por la sociedad en la que vivo—respon per fi, Pajares—, yo creo que formo parte de la sociedad en deberes y derechos, no hay que confundir los derechos antes que los deberes, el cumplimiento del trabajo. Porque claro, a mí no me gusta el sistema capitalista, no me gusta. A mí me gusta un sistema socialista, no socialista teórico y después no practicar, lo que es el socialismo en su raíz... ya lo digo yo, muchos trabajadores no me entienden eso, *na* más que piden derechos, pero antes de un derecho hay un deber. Yo no puedo decirle a la empresa que soy un cum-

plidor del horario si llego media hora tarde (Pajares tenia dos despertadors a la tauleta de nit per si en fallava un) y las máquinas ya están *enchegás*. Yo tengo que cumplir y a la hora en punto estar en mi trabajo y cumplir mi jornada que tengo *pactá* en convenio y el cumplimiento de la calidad de mi trabajo, la productividad, todo esto, aunque no estoy de acuerdo cómo se reparte el beneficio, esto es otra historia, pero una vez que cumplo con los deberes exijo mis derechos, pero, si no cumplo con el deber, yo el derecho ya lo tengo de entrada perdido. Es aún cumpliendo con el deber que el derecho falta mucho para que te lo den, si dejas de cumplir, figúrate tú qué derecho tienes, y eso es lo que hay que tener como principio de la clase obrera.

Segur que la *utopia* de Pajares, encara que argumentada d'una altra manera, era la mateixa *utopia* de Joan García-Nieto, que, amarat d'utopia en pro dels drets dels treballadors, donà aquest nom a l'obra que va voler que el sobrevisqués.

Onze anys després de la seva mort, les darreres ratlles del «Los que vinísteis a Catalunya desde Andalucía» sonen com un epitafi que Sánchez Pajares no pot sinó compartir, perquè està en l'essència del seu caràcter lluitador:

«Tal vez te quedas en esta tierra, con todos tus otros hermanos de lucha, con los nuevos hermanos de tus hijos, con los hijos de tus hijos, nacidos ya aquí. Otra familia. Otra

tierra. Pero la lucha continúa siendo la misma. No ha terminado»...

«Ni tú ni yo vamos a abandonar. Caminamos de nuevo juntos. Hasta siempre».

EL DESENGANY D'UN JUBILAT

La silicosi, que progressa en els pulmons de Pajares, l'obliga a la jubilació anticipada, el 1997. Són vint-i-cinc anys d'exposició constant a la maleïda pols de la fàbrica, sense la protecció adequada, Així, amb 57 anys, el nostre home abandona la primera plana del treball professional diari i de la representació sindical, amb la confrontació i lluita que suposen, i es retira als campaments d'hivern de la seva vida. Amb els avis dels casals, prenent el sol assegut en un banc...

Res més lluny de la realitat. Hivern?, «tardoral?», tercera edat? I ara! Si els seus pulmons estan plens de pols de sílice, el cor i el cervell encara estan regats de sang fresca i jove. De pura raça. I aquesta certesa li fa descobrir que el temps se li obre de bat a bat i que en pot disposar per omplir-lo d'aquelles activitats públiques que l'han marcat al llarg de la seva intensa biografia. L'associació i la federació d'associacions de veïns, l'assistència als plens municipals, en els quals intervé a vegades com a «veu» ciutadana, als consells municipals. Intervé amb el seu proverbial apassionament en el debat de la participació ciutadana oferta per l'Ajuntament actual.

Acabada la llarga «guerra» de l'aigua, continua tenaç embarcat en la del recàrrec del transport metropolità o el tancament de l'abocador del Garraf, les reivindicacions sanitàries o l'encara candent dels sorolls dels avions per l'ampliació de l'aeroport del Prat. S'oposa fermanent a l'aparició d'una candidatura veïnal a les eleccions municipals per la confusió que genera en la independència de les entitats aplegades a la federació, i es mostra a favor d'un projecte que concità el rebuig de grups de veïns, plataforma d'ecologistes i fins i tot partits polítics amb representació municipal: el parc temàtic de Ca n'Aimeric. No content amb aquesta activitat i amb d'altres que farien la llista interminable, Pajares és tertulià a Ràdio Castelldefels per parlar, sempre amb autoritat, dels temes locals i de totes les coses divines i humanes...

El vell lleó, tot i que sembli estar a la reserva, encara rugeix, i el seu activisme—síndrome del jubilat addicte a la feina—segur que ens té preparades noves fites a favor de Castelldefels, però que ja no podran ser consignades aquí...

Ara per ara, però, han passat prou anys i ha viscut prou esdeveniments per sentir la necessitat de mirar enrere i fer una mena de balanç. Un esguard que, sens dubte, no confirma el compliment de la utopia... I això provoca un rot que deixa a la boca un regust amarg. Bé: que les coses no han sortit com

teníem la il·lusió que sortirien. Aquells episodis de desencís que anaren puntejant la vida de Pajares acaben per esdevenir, a l'hora del recompte, el Desencís o la Frustració, en tots i cadascun dels aspectes del quefer públic.

Com que és un jubilat i té temps, es dona el gust de fer un viatge a Cuba, el 1998. La Cuba de Fidel Castro va ser una de les lluminàries del comunisme alineat amb l'URSS de les velles certes revolucionàries. Ara, però, representa les restes del naufragi de l'estol soviètic... Els comunistes i la societat civil de Castelldefels sempre han reservat una atenció i estima particulars a la Cuba castrista fins a desembocar en un acord d'agermanament de l'Ajuntament de la nostra ciutat amb el de L'Havana Vella, barri de la capital de l'illa caribenya. La solidaritat és molt més intensa com més s'entenen les privacions que ha patit la població cubana per culpa de l'embargament dels Estats Units. I aquestes privacions, les copsa *in situ* l'ànima de Pajares. Com pot resistir el poble cubà la manca de matèries primeres necessàries? Pajares comprova que no hi ha atur, però que el sistema productiu està desfasat. Incert és el futur de l'illa sense Fidel, perquè el germà, Raúl, no li arriba ni a la sola de les sabates. Pajares pregunta als estudiants, als taxistes, però no li contesten, sols li demanen objectes quotidians, que a Espanya sobren a mans plenes. Silenci polític, que denota por d'opinar... i les parets del règim escolten...

Els vells, sí, parlen de la revolució, però d'una revolució a hores d'ara encarcerada, l'única solució de la qual és obrir-se a una democràcia a l'estil occidental parlamentari. Per a Pajares, amb democràcia parlamentària o similar, l'ideal fóra continuar amb les fites socials assolides pel castrisme. Un consol que equival a allò de salvar els mobles al final d'un procés que ha traït els ideals de democràcia i llibertat inserits en l'ideal comunista. I això, clar i català, és amarga decepció...

Torna a Espanya, a Castelldefels, i el canvi brutal d'aires no rebaixa el seu malestar, la sensació d'haver estat defraudat. Esperava una altra cosa de la democràcia, més estabilitat i feina. L'han enganyat aquells que ha votat. És trist i dur. L'esperança, per a Pajares, no era el que hi ha: la consagració del capitalisme salvatge.

Vint-i-tres anys de Jordi Pujol: senzillament, el Molt Honorable, amb el qual es va batre personalment a la plaça pública, ha defensat els interessos del capital, ha ajudat amb diners públics les empreses privades. Ha donat el seu suport a les multinacionals, que ara paguen amb la moneda de la deslocalització. Ha beneficiat qui més té. Cert que l'abstenció obrera a les eleccions autonòmiques, que perjudicava l'esquerra, s'havia de tenir en compte; però també l'obrer vota dreta amb aquest raonament: Pujol ens manté el lloc de treball, i això Pajares ho copsa desagradablement sorprès en el seu Vista Ale-

gre tan esquerranós en un altre tipus d'elecció.

Durant la legislatura municipal que conegué de prop, la de 1987-91, Pajares mai no va concedir a la dreta possibilitats de guanyar a Castelldefels. Però, ara, amb el nou segle, les coses han canviat: Castelldefels té totes les característiques de ciutat de dretes. El Partit Popular obté aquí els millors resultats de la comarca, i no cessa d'arribar-hi gent amb estatus alt, que vota dreta. I la resta s'absté. Més que de dretes o esquerres, el problema és de participació: augmenten progressivament les taxes d'abstenció. Qui n'és el responsable? El polític, que sols es recorda del debat polític a l'hora dels comicis, convertits els quatre anys de mandat en un exercici de despolitització: aleshores vénen les polítiques curatives, en detriment de les preventives.

Un episodi dolorós per a Pajares, perquè destruïa la seva pedagogia dels moviments veïnals com a estrictaments apartidaris i independents. Pels volts de 1999, es rumorejava que la Federació d'Associacions de Veïns muntaria, amb Pajares al capdavant, una candidatura per a les eleccions municipals d'aquell any; la realitat, però, era que des de l'associació de veïns de Montemar, contraris a la Federació, s'acabaria muntant l'Associació de Veïnes i Veïns de Castelldefels, l'AVVIC, que aconseguiria un regidor en la persona de qui havia estat vicepresident de l'entitat, i

president de Montemar, Màxim Costa. Les sigles de la formació van causar una gran confusió entre l'electorat, que pensava que votava la Federació. Per això Pajares era partidari d'impugnar la candidatura. A les eleccions del 2003, l'AVVIC, conscient que la seva política populista (rebuig aferrissat al Parc Tropical de Ca N'Aimeric, que Pajares beneïa des de la Federació) feia forat entre un electorat cansat dels partits tradicionals, tornava a presentar-se, i amb èxit, perquè doblava la seva representació al consistori. Les formacions amb base local, mai no havien quallat electoralment a Castelldefels—excepte un independent elegit el 1979—. Ara, l'AVVIC ho aconseguia, però aprofitant-se del moviment veïnal: Pajares vaticina que aquesta formació obtindrà cada vegada més bons resultats, davant la inoperància de l'esquerra.

La participació ciutadana en les qüestions de Castelldefels és, per a Pajares, el 2005, un exercici nostàlgic: era als consells municipals on les entitats veïnals podien fer política. Això, però, és passat, i amb el nou reglament de participació municipal les coses empitjoren, perquè es buida de representació les associacions de veïns i, en canvi, se'n concedeix a entitats irrelevants, alhora que s'estipulen nomenaments aleatoris, en realitat a dit, que acabaran per fer la política que interessa al govern municipal. Política de fins i no de principis: Pajares no està sol en la defensa de les associacions de veïns com l'única

legitimada en la representació del seu barri, i, de fet, la Federació, com a tal, ha rebutjat l'oferta municipal, però altres entitats veïnals sí que han entrat en el joc.

El canvi a l'alcaldia de Castelldefels, el juny del 2002, on Antonio Padilla, regidor d'Hisenda, substituïa Agustín Marina, el veu Pajares amb reticència i disgust no gens dissimulat. La caiguda de Marina no la van provocar les manifestacions ciutadanes en contra del Parc Tropical o de l'activitat del club Riviera, sinó un enfrontament amb el seu propi partit, aplicat a la neteja del sector guerrista, l'adscripció de Marina, que havia abaixat la guàrdia les darreres legislatures. Pajares el veia fred, a diferència de l'energia de les inicials. I li retreu que no sabés o volgués canalitzar una successió que no fos tan radical en el noms com la que va propiciar Padilla. Manca experiència en el nou equip de govern, experiència que podria haver aportat el que havia estat primer tinent d'alcalde de Marina, José Manuel Pavón, valor de la nova generació de polítics castelldefelencs, home accessible a la gent i de gran capacitat de treball, així com bon coneixedor dels temes de la ciutat. Pajares recorda que va ser Pavón qui va fer de mitjancer en una crisi de govern, l'any 1989, que amenaçava Marina amb la retirada de nou dels seus regidors, disconformes amb l'assignació d'un sou d'alliberada a la seva companya Àfrica Lorente, regidora a la primera legislatura municipal i

després diputada al Parlament de Catalunya, a més de secretària dels socialistes del Baix Llobregat.

La transformació urbanística de Castelldefels i les primeres dotacions de serveis per a la ciutat, sens subte es deuen a l'acció dels equips de govern de Marina (en una visita de Pasqual Maragall, el llavors alcalde de Barcelona pronosticà que, amb el temps, Castelldefels es coneixeria com «Castelldefels de Marina»), a canvi d'un endeutament en constant coqueteig amb el límit permès i permanentment criticat per l'oposició municipal, que blasmava els impostos que havia de suportar la població. Però sense diners a la caixa municipal no hi havia inversió. I "sense inversió no hi havia serveis ni creixement"-responia Marina. La lluita per un finançament digne dels municipis, la germana pobra del pastís de la recaptació estatal, no va tenir treva durant el mandat de Marina, i encara s'arrossega actualment, quan Castelldefels s'ha de posar en mans d'administracions superiors per tal de gaudir d'infraestructures bàsiques, encara pendents, com la canalització de les aigües pluvials, que una orografia desfavorable fa costosíssima per a les possibilitats del nostre municipi. Aquesta espiral inversió-endeutament és vista per Pajares com l'exponent de creixement i desenvolupament de la ciutat. Per això critica que l'actual equip de govern que encapçala Padilla, en coalició amb IC-EUIA i... Convergència i Unió, amb la

seva política de dèficit zero (2004), mantenen Castelldefels en la paràlisi i sense noves fites en l'horitzó. Sens dubte, per a Pajares, un motor de dinamització per a la ciutat el constituïa el projecte de Parc Tropical a Can Aimeric, pel que suposava de creació de llocs de treball i de riquesa. Però l'oposició frontal dels veïns de la zona, que s'organitzaren en plataforma de salvament, amb el concurs de CIU, coincidí amb la substitució de Marina a l'alcaldia, un any abans de les municipals del 2003. Celebrades aquestes eleccions, Antoni Padilla, confirmat alcalde pel vot popular, formà govern amb IC-EUIA i... l'AVVIC, la bèstia negra de Marina, sobretot respecte al projecte de Parc Tropical. Una de les primeres mesures del nou govern municipal va ser anul·lar-ne el projecte i indemnitzar l'empresa promotora, la qual cosa li va valdre una allau de crítiques de la Federació d'Associacions de Veïns comandada per Pajares i Vilches, l'exregidor del PSUC de la primera legislatura acostat posteriorment als socialistes, que consideraven la indemnització un sacrifici considerable i un malbaratament dels diners públics. Tombat el Parc Tropical, l'AVVIC va abandonar l'equip de govern, però fou substituïda per CIU, que, per primera vegada des del 1979, «tocava» poder, cosa inimaginable en l'etapa Marina. Padilla plantava aquí els seus límits de política de concertació—no la necessitava per a l'aritmètica de majoria—, perquè més enllà hi

havia el Partit Popular, «ideològicament incompatible»... Però també deixava fora, per l'altre extrem, Esquerra Republicana, que retornava al consistori d'ençà de la primera legislatura. A Castelldefels no funcionà el «tripartit» contemporani de l'executiu de la Generalitat. Per a Pajares, aquesta estratègia sols pot afavorir la dreta en els propers comicis del 2007...

FINAL

Quants contratemps i decepcions! Per què a l'hora de fer recompte i treure el saldo predomina l'angoixa i el neguit que provoca la visió d'una terra cremada. I, tanmateix, la trajectòria vital de Jesús Sánchez Pajares, que ens acaba de relatar, és una lloança del que és capaç de fer la voluntat humana i d'on pot arribar el seu delit de perfeccionament i dignitat. Serenor. Sentir-se satisfet d'un mateix. Flaire de feina ben feta... No és això un saldo favorable? L'autor d'aquestes línies, privilegiat notari de les confessions del nostre home, té la sensació que a *Jesúsillo II*, de Benalúa de Guadix, la vida ha correspost la seva bonhomia, seixanta-i-cinc anys després. Camí exemplar, camí a seguir. Però el seu exemple és, tanmateix, únic, intransferible: ell era un jornalero que va arribar a Catalunya i esdevingué obrer industrial, tribú i ciutadà que malda pels seus drets. Una trajectòria que s'extingeix amb ella mateixa, perquè els seus

tres fills, *Jesusillo III* en primer lloc, no han seguit les passes del pare, no han estat obrers. Ells han triomfat en les seves carreres i pertanyen a una classe per sobre de la del seu pare. Pajares lluità perquè això fos així: paradoxalment, renunciava a perpetuar la seva nissaga proletària. Per què era dolent, per què no era pas desitjable? El nostre home es respondrà que el seu destí era el seu destí, i prou, i que lluità amb honradesa, per sobre d'etiquetes. Això segurament és el que repetirà, tot mussitant, juntament amb la seva companya Eugenia, al seu nét, *Jesusillo IV*, assegut a la falda, a la porta de la casa del carrer Mollet, a l'entranyable barri de Vista Alegre, la «tacita de plata» de la seva Andalusia a Castelldefels.

LES CONSULTES

A més dels manuals d'Història d'Espanya i de Catalunya, etapes del franquisme i de la Transició, *Castelldefels Temps d'Història*, de diversos autors, la col·lecció de Butlletins municipals de Castelldefels, i del llibre de memòries de Marcelino Camacho, m'han ajudat a confegir el context de la trajectòria de Pajares les obres següents:

—LARA RAMOS, Antonio: *Hacia una historia económica de Guadix y Comarca*. 1999

—Diversos autors: «Evolució política al Baix Llobregat». Revista *Materials del Baix Llobregat*,

núm. 10, 2004. Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat.

—Diversos autors: *El estilo sindical del Baix Llobregat*. CCOO, Baix Llobregat, 2003.

—GARCÍA-NIETO, María Carmen: *El movimiento obrer (1939-1978)*. Descubrim el Baix Llobregat. 1998.

Així mateix, he fet servir l'entrevista que Joan Garcia-Nieto va fer a Pajares per a la Fundació Utopia, el juny de 1994, cedida amablement pel mateix Pajares. El recull de fonoteca dels Informatius de Ràdio Castelldefels, amb motiu del vintè aniversari de l'emissora municipal (2002), i el seu arxiu de notícies.

Les fotografies, en la seva majoria, provenen de l'àlbum familiar de Pajares i de l'arxiu de l'Associació de Veïns de Vista Alegre, així com del fons de Comunicació de l'Ajuntament de Castelldefels.

Vull subratllar la col·laboració de Maria Antònia Savall pel que fa a la revisió i correcció del text. El meu agraïment és profundíssim, en primer lloc perquè es tracta d'una labor feixuga i desinteressada que li ha robat moltes hores del seu temps lliure, però, sobretot, perquè la seva pulcra i escrupulosa aportació, tant gramàtica com conceptual, ha estat fonamental en multitud de passatges d'aquest treball, el qual, al capdavall, ha resultat manifestament millorat.

Castelldefels, novembre del 2005

IMATGES DE CASTELLDEFELS

LA TRANSICIÓ POLÍTICA

El Grup de Recerques Històriques de Castelldefels «El Torreó» dona novament les gràcies a tots aquells ciutadans que han col·laborat amb la cessió temporal d'imatges i dels seus testimonis per tal de fer possible la memòria gràfica i oral de la ciutat.

En aquesta ocasió, a més, el grup de treball vol destacar l'aportació especial de la feina duta a terme per n'Elisa Rodríguez. La seva dedicació ha permès disposar d'una bona col·lecció d'imatges que tot seguit us presentarem. Les seves gestions personals davant Luis Vázquez González van propiciar la donació d'un conjunt de fotografies sobre les activitats de Falange Española de las J.O.N.S. a Castelldefels durant els anys setanta del segle XX. D'altra banda, la seva visita a les seues dels partits d'una tendència ben diferent a l'anterior, van facilitar la visió d'altres colors de l'espectre polític. En aquest sentit, volem agrair la col·laboració de n'Antonio Mitadiel, d'Esquerra Unida i Alternativa.

Al marge de les fotografies de «dretes» o d'«esquerres» pròpies d'un moment de canvi i transició, en aquest número 6 de la sèrie «Imatges de Castelldefels» veureu també retrats fets «al marge» de posicionaments ideològics. Les darreres imatges que oferim pertanyen a aquest tipus i van ser cedides per Birgit i Günter Höbel, ocasionals visitants del nostre estimat Castelldefels entre els anys 1971 i 1978.

1964: Capella de Can Roca, una iniciativa de mossèn Joan Sunyer per tal d'apropar la Verge a un barri ple de nouvinguts

69

70

Les vivendes del barri de Can Roca, al fons, moltes nascudes de l'esforç personal que suposa l'autoconstrucció d'una llar

1970: Missa en el dacurs de la Setmana de la Juventut a, tal com diu a la paret, la «Urbanización Vista Alegre»

71

Acte públic al centre de la localitat, a la plaça de l'Estació, amb algunes de les forces vives del poble

73

Al pal, la presència de la bandera de la Falange; en primer terme, però, la senyera catalana a les mans de l'alcalde Ercilla

75

En formació. Al fons: part posterior de l'església de Santa Maria

77

Darrere la formació de noies, el «Club de Tennis Castelldefels», altrament dit «Aleu» 79

81

83

Lleure i aventura d'instrucció a una sortida juvenívola al castell de l'Eramprunyà amb «camises blaves» que exerceixen el monitoratge 91

Just al davant de l'ermita de Sant Miquel de l'Eramprunyà

93

La pista poliesportiva, lloc on el «Frente de Juventudes» celebra en aquest moment la festa del seu patró: sant Ferran

97

Monument a la Pau, iniciativa del PSUC i popular. Acte relacionat amb l'oposició a l'ingrés d'Espanya a l'OTAN

99

100

Campanya de reivindicació de neteja de la via pública (vista també entre les pàgines 32 i 34; i a la segona il·lustració de la 100) 101

102

Primera vaga de la Rocalla, 1977-1978

La pancarta ho diu ben clar; els treballadors pensen que no s'ha d'acomiarar ningú, «en Rocalla no sobra gente» 103

104

Vaga del sector de la construcció, a finals dels anys 1970

Primer miting del PSUC a Castelldefels celebrat amb motiu de les primeres eleccions generals de la democràcia

105

106

L'acte es desenvolupa a les pistes esportives del carrer Bisbe Urquinaona

Intervé com a orador en Jordi Borja

107

108

xiringuito del PSUC a la Festa Major, a la Muntanyeta

Els comunistes del PSUC fan gaudir dels actes populars en el recinte on s'instal·la la fira amb les seves atraccions

109

110

Festa al camping «Tortuga Liger» amb presència explícita de les dones d'un partit polític

Candidats d'una llista d'esquerrres a les segones eleccions municipals que s'havien de celebrar a Castelldefels

111

112

Taula presidencial d'una assemblea que mostra la preocupació per la situació de l'ensenyament a la ciutat

Assistència a un acte polític del PSUC a la pista poliesportiva coberta en el canvi de decenni entre els 70 i els 80

113

Als visitants els crida l'atenció l'efecte de les inundacions de la ciutat, al setembre de 1971, al carrer 22. El mateix matrimoni, però, tornarà i ens farà una altra foto de la platja l'abril de 1972. Ells eren la Birgit i el Günter Höbel, de la ciutat alemana de Worms

115

Casetes populars a la platja. Abril del 1972

117

118

Un raconet ideal per poder gaudir de la Mediterrània

L'autovia de Castelldefels ens mostra una particular visió de les «procesons» de Setmana Santa, en concret, d'una de 1972 119

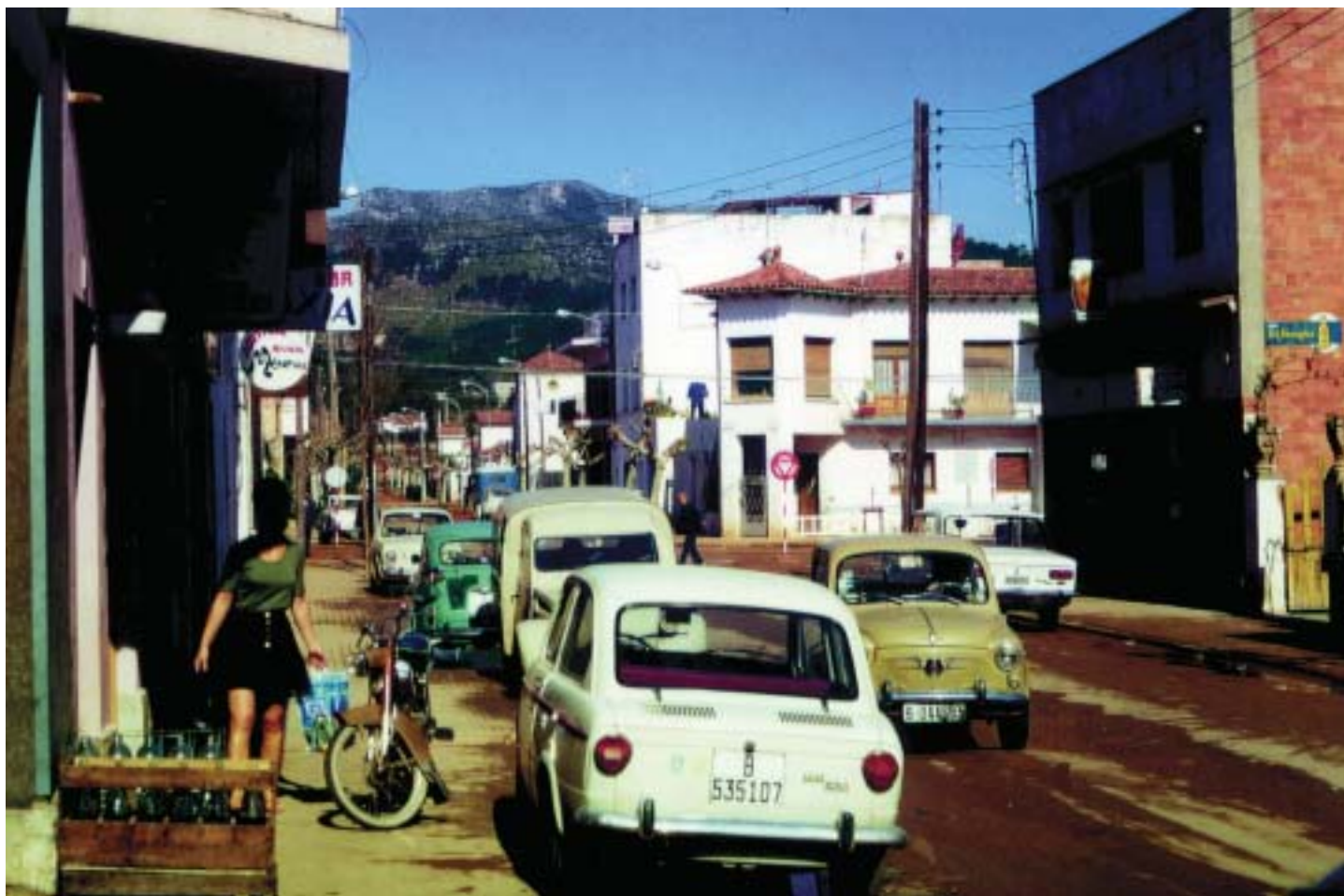
120

A l'època, en aquest exemple de 1972 ho veiem, era difícil trobar un vehicle que no fos un model de la marca Seat

Pas a nivell sobre el ferrocarril a l'alçada del carrer 301. Abril 1972

121

Mercat «El Porvenir», amb entrades per la «Via Triunfal» (ara Constitució) i el carrer 305. Maig de 1978

123

124

Casetes populars a la platja. Maig 1978

126

Detalls de les construccions d'estiueig de la platja. Maig 1978

Castelldefels retrata la masia de ca n'Armand, el 1981, tot just abans de tirar-la a terra

127

En el mateix lloc on el «Frente de Juventudes» feia els seus campaments (retratats en pàgines anteriors) s'inaugura la seu de la Creu Roja de Castelldefels, el desembre de 1982.

La benedicció la fa mossèn Joan Sunyer i l'alcalde que ara observa el ritual és l'escollit per les urnes, n'Agustín Marina (al costat del càmera)